

UNIVERZITET SINGIDUNUM
DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE
STUDIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

MAGISTARSKI RAD

KREDITIRANJE I OSIGURANJE IZVOZNIH
POSLOVA NA PRIMERIMA RAZVIJENIH
ZEMALJA I SRBIJE

Mentor:
Prof. dr Budimir Stakić

Student:
Vesna Marković
Dos. br. 5/2005

Beograd, 2010.

S A D R Ź A J

UVOD	5
a) Predmet istraživanja	
b) Ciljevi istraživanja	
c) Hipotetički okvir	
d) Metode koje će se primenjivati u istraživanju	
e) Očekivani doprinos	
f) Kratak opis sadržaja magistarske teze	
 PRVI DEO: IZVOZNI KREDITI I OSIGURANJE	
 IZVOZNIH KREDITA	10
1.1 Pojam i vrste izvoznih kredita	11
1.1.1. Pojam izvoznih kredita	11
1.1.2. Vrste izvoznih kredita	11
1.1.2.1. Izvozni krediti sa zvaničnom državnom podrškom	13
1.1.2.2. Kredit isporučiocu	14
1.1.2.3. Kredit kupcu	15
1.1.3 Studija slučaja: Agencije za finansiranje i osiguranje izvoza Republike Srbije	17
1.2 Pojam i vrste osiguranja izvoznih kredita	19
1.2.1 Pojam osiguranja izvoznih kredita	19
1.2.2 Podela kreditnih osiguranja	21
1.2.2.1. Osiguranje kredita izvoznika	21
1.2.2.2. Osiguranje kredita datog kupcu	22
1.3 Kreditni rizici	23
1.3.1. Komercijalni rizici	23
1.3.2. Nekomercijalni rizici	25
1.3.3. Country risk – rizik zemlje	26
 DRUGI DEO: MEĐUNARODNA PRAVILA ZA KREDITIRANJE	
 I OSIGURANJE IZVOZNIH KREDITA	31
2.1. Pravila OECD-a: Sporazum o izvoznim kreditima sa zvaničnom državnom podrškom	32
2.1.1. Promene u pravilima Sporazuma – odgovor na finansijsku krizu	34
2.1.2. Opšte odredbe Sporazuma OECD-a	38
2.1.3. Finansijski uslovi za izvozne kredite	39
2.2. Kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova prema propisima Evropske Unije	51
2.2.1. Direktiva br. 98/29/EC od 7 maja 1998.	51

2.2.2.	Aneks Direktive 98/29/EC – osnovni principi za osiguranje izvoznih kredita	52
2.2.3.	Direktiva 84/568/EEZ	60
TREĆI DEO: INSTITUCIONALNI ASPEKTI KREDITIRANJA I OSIGURANJA IZVOZNIH POSLOVA		63
3.1	Međunarodna unija osiguravača izvoznih kredita i investicija - Bernska unija	64
3.2.	Agencije za kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova	70
3.2.1.	Karakteristike agencija za izvozne kredite	70
3.2.2.	Agencije za osiguranje izvoznih kredita u pojedinim zemljama	75
3.2.2.1.	EULER HERMES - Nemačka	75
3.2.2.2.	ATRADIUS - Holandija	77
3.2.2.3.	COFACE - Francuska	78
3.2.2.4.	ECGD - Velika Britanija	81
3.2.2.5.	ONDD - Belgija	83
3.2.2.6.	US EX-IM BANK - SAD	89
3.2.2.7.	OPIC - SAD	91
3.2.2.8.	SACE - Italija	92
3.2.2.9.	OeKB - Austrija	94
3.2.2.10.	IGA - Bosna i Hercegovina	95
3.2.2.11.	HBOR – Hrvatska	96
3.3.	MIGA - Multilateralna agencija za garantovanje investicija	105
ČETVRTI DEO: KREDITIRANJE I OSIGURANJE IZVOZNIH POSLOVA U SRBIJI		112
4.1.	Razvoj kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova u Srbiji	113
4.2.	Zakon o finansiranju osiguranja izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika	115
4.3.	Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju – JUBMES	117
4.4.	Fond za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova – SMECA	123
4.5.	Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije – AOFI	126
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA		142
LITERATURA		145

U V O D

UVOD

a) Predmet istraživanja

Razvoj međunarodnih ekonomskih odnosa, sve veći intenzitet spoljnotrgovinskog poslovanja i sve veća konkurencija na svetskom tržištu uslovljavaju da i način plaćanja izvoza robe i usluga predstavljaju sve važniji element konkurentnosti na svetskom tržištu. Danas međunarodno trgovinsko kreditiranje predstavlja jedan od najzastupljenijih vidova poslovnog finansiranja privrednih subjekata u ekonomskim odnosima sa inostranstvom. U uslovima globalne konkurencije sve više raste prodaja robe i usluga na kredit sa sve dužim rokovima otplate. Izvozni krediti su po svojoj prirodi izloženi različitim i brojnim rizicima. Pored čisto komercijalnih rizika, raznih prirodnih katastrofa i slično, sve veći značaj imaju i tzv. politički rizici. Veći stepen opasnosti zahteva i odgovarajuće obezbeđenje, pa izvoznik (kao poverilac) naplatu svog potraživanja obezbeđuje *osiguranjem kredita*.

Osiguranje izvoznih kredita nastalo je iz potrebe povećanja konkurentske prednosti i poboljšanja uspešnosti poslovanja pojedinih država na svetskom tržištu. Za razliku od osiguranja od komercijalnih rizika koje se može kompenzovati u vremenu i prostoru, (jer su rizici raspoređeni na pojedinačne dužnike), *nekomercijalni rizici su kompaktni i koncentrisani na prostoru jedne ili više država i istovremeno pogađaju sve dužnike*. Zbog toga dovoljna sredstva za pokriće ove vrste rizika može imati samo država koja ima interes za razvoj spoljne trgovine.

Predmet ovog magistarskog rada je da istraži međunarodna pravila koja regulišu izvozne kredite sa državnom podrškom, osiguranje izvoznih kredita (sa posebnim osvrtom na osiguranje od nekomercijalnih rizika), da istraži primenu u praksi agencija za kreditiranje i osiguranje kako bi se ocenio značaj ove delatnosti i potrebu razvoja u Srbiji.

b) Ciljevi istraživanja

Naučni cilj

Naučni cilj ovog istraživanja jeste naučna deskripcija kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova i upravljanja kreditnim rizikom: naučna deskripcija činioca strukture procesa osiguranja kreditnih izvoznih poslova, naučna deskripcija funkcija, odnosa i veza upravljanja kreditnim rizikom i naučna deskripcija svih kvantitativnih i kvalitativnih svojstava upravljanja kreditnim rizikom u skladu sa principima Sporazuma OECD-a (kojih se pridržava većina zemalja).

Društveni cilj

Društveni cilj istraživanja je obezbeđivanje naučnih saznanja na osnovu kojih se mogu preduzimati određene mere u cilju razvoja delatnosti osiguranja izvoznih kredita. Rezultati istraživanja treba da ukažu na značaj državne podrške izvoznoj privredi u onom smislu u

kojem to rade sve ostale države koje imaju institucionalno organizovanu podršku preko svojih nacionalnih agencija.

Cilj je i da se ukaže na važnost pitanja upravljanja rizikom, s obzirom da gubitak koji pretrpi zajmodavac u inostranstvu predstavlja gubitak ne samo za zajmodavca, već i za samu državu.

c) Hipotetički okvir

Hipotetički okvir istraživanja sastoji se od sledećih stavki:

Generalna hipoteza

Oblik i suština pravnog, ekonomskog i političkog sistema determinišu institucionalno rešenje osiguranja izvoznih kredita, tj. za onoliko za koliko je ostvarena pravna sigurnost, stepen ekonomskog razvoja i slobodni uslovi tržišnog privređivanja najmanje za toliko je moguće osiguranje izvoznih kredita.

Prva posebna hipoteza

Institucionalno rešenje osiguranja izvoznih kredita determinisano je većim brojem pravnih odredbi (propisa).

Prva pojedinačna hipoteza

Institucionalno rešenje osiguranja izvoznih kredita determinišu međunarodna pravila i pravni propisi.

Druga pojedinačna hipoteza

Pravni propisi u Republici Srbiji determinišu institucionalno rešenje osiguranja izvoznih kredita.

Treća pojedinačna hipoteza

Za onoliko za koliko se u Republici Srbiji primenjuju propisi i pravila najmanje za toliko je moguć proces upravljanja osiguranjem izvoznih kredita.

Druga posebna hipoteza

Institucionalno rešenje osiguranja izvoznih kredita determinisano je stepenom ekonomskog razvoja.

Prva pojedinačna hipoteza

Za onoliko za koliko je dostignut stepen ekonomskog razvoja najmanje za toliko je moguća podrška izvozu.

Druga pojedinačna hipoteza

Za onoliko za koliko je moguće osiguranje izvoznih kredita, najmanje za toliko se povećava konkurentnost izvoza.

Treća pojedinačna hipoteza

Za onoliko za koliko je moguće osiguranje izvoznih kredita najmanje za toliko se povećava izvoz.

Treća posebna hipoteza

Ekonomski i politički procesi u Republici Srbiji determinišu proces upravljanja kreditnim rizikom.

Prva pojedinačna hipoteza

Za onoliko za koliko se obavezno ocenjuje kreditni rejting svakog korisnika kredita najmanje za toliko je smanjen kreditni rizik.

Druga pojedinačna hipoteza

Upravljanje kreditnim rizikom neposredno je determinisano procenom rizika svake poslovne transakcije koja je predmet kreditiranja.

Treća pojedinačna hipoteza

Za onoliko za koliko je moguće osiguranje izvoznih kredita najmanje za toliko se smanjuje rizik izvoznih poslova.

d) Metode koje će se primenjivati u istraživanju

Složenost predmeta istraživanja zahteva primenu induktivno-deduktivne metode, metode analize i sinteze, kao i apstrakciju, konkretizaciju i specijalizaciju. Primenom ovih metoda, kako govore dosadašnji rezultati istraživanja, moguće je validno ostvarenje naučnog i društvenog cilja istraživanja. Pristup istraživanju je integrativan, sintetički u tom smislu što se ni jednom metodološkom postupku ne daje isključiva prednost.

U prikupljanju podataka primenićemo: ispitivanje i metodu analize sadržaja dokumenata. Analiza će biti ostvarivana na dva nivoa:

- a) na nivou izvornih podataka na osnovu dostupnih dokumenata agencija za izvozne kredite i
- b) na nivou sekundarne analize rezultata ranijih istraživanja i adekvatne savremene literature.

e) Očekivani doprinos

Zbog specifičnosti spoljnotrgovinskog posla, odnosno zbog elementa inostranog i rizici u spoljnotrgovinskom poslovanju imaju specifičan karakter. Osiguranje izvoznih kredita se razlikuje od ostalih vrsta osiguranja izvoznih poslova prvenstveno zbog specifičnosti nekomercijalnih rizika (u koje spadaju pored katastrofalnih rizika i politički rizici) za čije nastupanje nosioci poslovnih aktivnosti ni na koji način ne mogu uticati. Zbog svoje

kompaktnosti i koncentrisanosti na prostoru jedne ili više država i zbog toga što u isto vreme pogađaju sve učesnike u poslovnoj aktivnosti na tom prostoru komercijalno tržište osiguranja nije u stanju da za njih pruži pokriće. Zbog toga država (koja ima interes za razvoj spoljne trgovine) na sebe preuzima ovu vrstu osiguranja, s obzirom da samo ona ima dovoljna sredstva za pokriće ove vrste rizika.

Oblast osiguranja izvoznih kredita u svetu je uglavnom oblikovana *Sporazumom o izvoznim kreditima sa zvaničnom državnom podrškom* koji su usvojile zemlje članice OECD-a i koji je prihvaćen od strane većine zemalja u svetu. Sporazum se zalaže za održavanje lojalne konkurencije između izvoznika zemalja potpisnica i orijentisan je na ograničavanje minimalnih kamatnih stopa za finansiranje izvoznih poslova i minimalnih premijskih stopa za osiguranje.

Dalji razvoj delatnosti (re)finansiranja i osiguranja izvoznih poslova, naročito osiguranja od nekomercijalnih rizika, svakako će uticati na povećanje konkurentnosti domaćih proizvoda i sigurnosti domaćih izvoznika, a primena međunarodnih pravila u oblasti procene rizika doprineće boljim rezultatima poslovanja ne samo preduzeća već i nacionalne privrede u celini.

Nivo razvijenosti kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova uslovljen je kako stepenom ekonomskog razvoja jedne države, tako i načinom kako pristupa sprovođenju politike podsticaja izvoza i jačanju spoljnotrgovinske razmene. Ekonomski interes za kreditiranje i osiguranje izvoznih kredita doprineo bi oživljavanju ekonomije i spoljnotrgovinske razmene. Predmet ovog rada otuda treba da, posmatrano kroz prizmu razvoja ove delatnosti u svetu, ukaže na značaj ponovnog oživljavanja, usavršavanja i razvoja osiguranja izvoznih kredita kod nas u skladu sa savremenim zahtevima tržišne ekonomije, međunarodno prihvaćenim pravilima, propisima Evropske unije i nacionalnim interesima.

f) Kratak opis sadržaja magistarske teze

Polazeći od postavljenih hipoteza i ciljeva istraživanja proistekla je i odgovarajuća struktura rada.

U Prvom delu magistarske teze koja nosi naziv "IZVOZNI KREDITI I OSIGURANJE IZVOZNIH KREDITA" obrađeni su osnovni pojmovi vezani za kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova.

U Drugom delu rada „MEĐUNARODNA PRAVILA ZA KREDITIRANJE I OSIGURANJE IZVOZNIH KREDITA“ dat je prikaz najznačajnijih međunarodnih pravila u oblasti državne podrške izvoznim poslovima.

U Trećem delu rada „INSTITUCIONALNI ASPEKTI KREDITIRANJA I OSIGURANJA IZVOZNIH POSLOVA“ opisuju se izvozne agencije kao nosioci delatnosti osiguranja i finansiranja izvoznih poslova uz državnu podršku, najznačajnije međunarodne asocijacije koje okupljaju ove agencije i agencije u pojedinim zemljama.

Četvrti deo rada: „KREDITIRANJE I OSIGURANJE IZVOZNIH POSLOVA U SRBIJI“ prati razvojni put kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova kod nas.

Na kraju rada data su Zaključna razmatranja i korišćena literatura.

PRVI DEO

IZVOZNI KREDITI I OSIGURANJE IZVOZNIH KREDITA

PRVI DEO: IZVOZNI KREDITI I OSIGURANJE

IZVOZNIH KREDITA

1.1. Pojam i vrste izvoznih kredita

1.1.1. Pojam izvoznih kredita

U uslovima sve veće konkurencije na međunarodnom tržištu mogućnost prodaje robe i usluga sve više zavisi od uslova plaćanja, pa kreditiranje ino-kupaca predstavlja veoma važnu komponentu konkurentnosti. Proizvođači prodaju svoje proizvode na kredit kako bi bili što konkurentniji na svetskom tržištu i obezbedili što veći plasman svojih proizvoda. Pored kreditiranja izvoza kapitalnih dobara, kreditiraju se i druge aktivnosti koje poboljšavaju plasman na inostranom tržištu, kao što su: istraživanje tržišta, izrada projekata, priprema proizvodnje za izvoz, uvoz neophodnih sirovina i delova potrebnih za proizvodnju, i dr.

Međunarodno trgovinsko kreditiranje predstavlja jedan od najzastupljenijih vidova međunarodnog poslovnog finansiranja privrednih subjekata u ekonomskim odnosima sa inostranstvom.

Kreditiranje međunarodnih trgovinskih transakcija realizuje se preko izvoznih kredita (*export credits*).

1.1.2. Vrste izvoznih kredita

Izvozni krediti prema korisniku kredita mogu se podeliti na:

- kredit isporučiocu (*supplier credit*)
- kredit kupcu (*buyer credit*)¹

Izvozni krediti prema uslovima otplate mogu biti:

- pod tržišnim, odnosno komercijalnim uslovima i
- sa zvaničnom državnom podrškom preko agencija za kreditiranje izvoza.

Prema roku otplate² (zavisno od vrste robe i usluga koje se izvoze) izvozni krediti mogu biti:

- kratkoročni - sa rokom otplate do godinu dana; uglavnom se odobravaju za izvoz sirovina, repromaterijala i potrošnih dobara;

¹ Izvozni krediti mogu biti u i vidu kredita kupcu (*buyer credit*). To je finansijski aranžman u kome banka ili finansijska ustanova odobrava direktno stranom kupcu ili banci zemlje uvoza za finansiranje kupovine robe i usluga. One su u formi međubankarskih kreditnih linija (*lines of credit*). Za izvoznika je ovaj posao izvoza na kredit praktično gotovinski, jer se on naplaćuje od banke kreditora, a inostrani kupac otplaćuje kredit banci kreditoru prema ugovorenoj dinamici, tako da ova banka snosi i rizik naplate kredita.

² Rok otplate kredita – vreme od momenta nastanka obaveze plaćanja za isporučenu robu ili usluge do momenta konačne isplate.

- srednjoročni - sa rokom otplate od 1 do 5 godina; uglavnom se odobravaju za izvoz opreme i drugih kapitalnih dobara i
- dugoročni - sa rokom otplate preko 5 godina; odobravaju se za izvođenje investicionih radova u inostranstvu, izgradnja kompletnih objekata po sistemu «ključ u ruke», isporuku i montažu investicionih postrojenja i sl.

Uslovi plaćanja kod izvoznih kredita obično podrazumevaju da se jedan (manji) deo plaća u gotovom, unapred, po zaključenju ugovora ili kod isporuke. Iznos se uglavnom određuje procentualno u odnosu na ugovornu vrednost i može biti u vidu:

- avansa i/ili
- međuplaćanja – u toku isporuka; može biti doznakom ili putem dokumentarnog akreditiva.

Avans je gotovinski deo koji se plaća pre početka isporuke, u skladu sa ugovorom kojim se mogu predvideti uslovi za stupanje ugovora na snagu (registracija ugovora kod nadležnih organa, pribavljanje potrebnih saglasnosti u skladu sa propisima, izdavanje avansne garancije i dr.). Iznos avansa zavisi od vrste i vrednosti ukupnog posla (obično od 5% do 30%). Avans ima funkcije:

- obezbeđenja ugovora (plaćanjem dela cene kupac pokazuje nameru da bude vezan ugovorom; u slučaju raskida ugovora prodavac se može delimično obešteti iz ovog iznosa);
- predfinansiranje prodavca za nabavku sirovina i repromaterijala za proizvodnju ili za pripremu radova.

Otplata kredita vrši se u skladu sa ugovorom kojim se određuje početak otplate, *grace period* – period počka, dinamika otplate rata (anuiteta), odnosno dospeće pojedinih rata glavnice, visina kamatne stope, način obračuna kao i dinamika plaćanja kamate³.

Kamatna stopa na izvozne kredite zavisi od više faktora: opšteg nivoa kamatnih stopa u zemlji izvoznika, visine kamatnih stopa na međunarodnom tržištu kapitala za određene valute, roka kreditiranja. Kod izvoznih kredita koji se ne (re)finansiraju od strane državnih agencija (izvozni krediti sa državnom podrškom) kamatnu stopu određuje tržište kapitala, na kome izvoznik može da mobilize sredstva (može biti uvećana za bankarske troškove i premije osiguranja; može biti fiksna ili promenljiva za ceo period otplate kredita u kom slučaju se usklađuje periodično).

Način obračuna i naplate kamate na izvozne kredite utvrđuje se ugovorom i uglavnom zavisi od uslova pod kojima je prodavac ugovorio sopstveno finansiranje. Obračun kamata može biti:

- na saldo duga (najveća kamata na početku otplate kredita - uz prvu ratu, a najmanja kod poslednje rate);

³ Ugovorom se može predvideti i interkalarna kamata koja se obračunava u periodu od početka korišćenja kredita do početka njegove ugovorene naplate.

- u jednakim anuitetima – kamata se obračunava za ceo period otplate i srazmerno pripisuje svakoj rati otplate kredita;
- za svaku ratu se posebno obračunava kamata u zavisnosti od perioda odloženog plaćanja
 - na početku je najmanja kamata (s obzirom da je i najkraći period kreditiranja za rate koje prve dospevaju) i tokom perioda otplate kredita kamata se povećava jer je i period kreditiranja duži.

Sistem obračuna kamata može biti:

- dekurzivan – kamata se obračunava i naplaćuje za određeni protekli period, i
- anticipativan - kamata se obračunava i naplaćuje za određeni period unapred.

Kreditirani deo posla mora biti pokriven odgovarajućim obezbeđenjem za plaćanje:

- Garancija banke kupca za urednu otplatu kredita – po pravilu je neopoziva, bezuslovna, utvrđenog roka važnosti, sa utvrđenim iznosima pojedinih rata i rokovima dospeća. Pokriva kreditirani deo (glavnicu), koji može biti uvećan za iznos ugovorene kamate i drugih troškova predviđenih ugovorom;
- Menica (obično sa avalom banke kupca) ili promisori nota (*promissory note*) – za svaku ratu otplate kredita izdaje se posebna menica sa utvrđenim rokom dospeća.
- Osiguranje od komercijalnih i/ili nekomercijalnih rizika

1.1.2.1. Izvozni krediti sa zvaničnom državnom podrškom

Izvozni krediti sa zvaničnom državnom podrškom (*Officially supported credits*) imaju za cilj da se olakša i unapredi nacionalni izvoz, a samim tim i nacionalna privreda u celini. Ovi krediti se realizuju uz angažovanje specijalizovanih institucija sa različitom vlasničkom i organizacionom strukturom - agencija za kreditiranje izvoza (*Export Credit Agencies - ECAs*), a koje mogu (u celini ili delimično) da:

- direktno finansiraju izvoznike za izvoz robe i/ili usluga na kredit;
- sufinansiraju izvoznika sa poslovnom bankom izvoznika;
- refinansiraju komercijalne banke za kredite koje su one odobrile izvoznicima ili inostranim kupcima za izvoz robe ili usluga na kredit;
- subvencionišu razliku u kamatnim stopama na sredstva koja su mobilisana na tržištu kapitala po komercijalnim kamatnim stopama i nižim kamatnim stopama po kojima su odobreni izvozni krediti inostranim kupcima.

Izvoznim kreditima sa državnom podrškom se smatraju i krediti za koje su finansijske garancije ili osiguranje dale agencije za kreditiranje (i osiguranje) izvoznih poslova sa zvaničnom državnom podrškom (na osnovu kojih se olakšava dobijanje sredstava od banaka i tržišta kapitala).

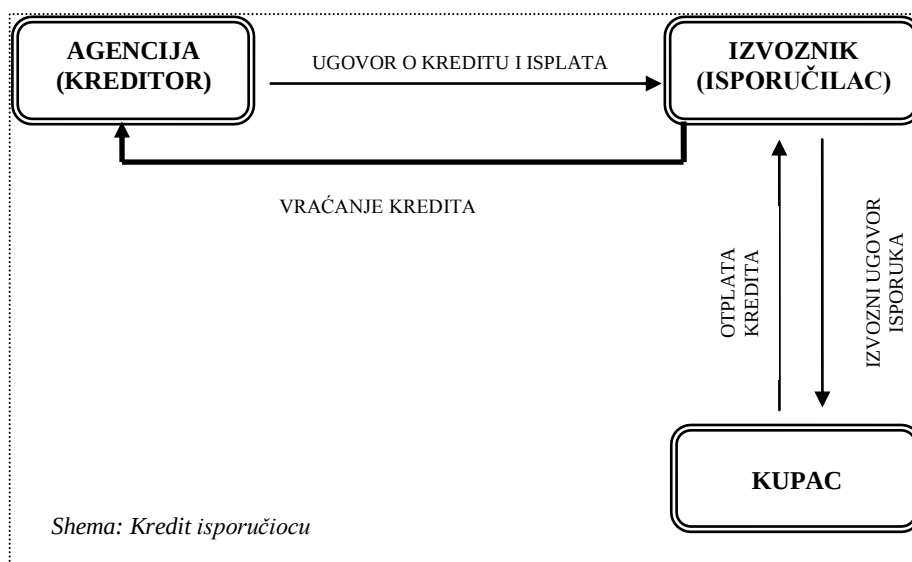
1.1.2.2. Kredit isporučiocu

Kredit isporučiocu/izvozniku predstavlja finansijski aranžman agencije za kreditiranje izvoza u kome se kreditira isporučilac/izvoznik robe i/ili usluga i može biti u vidu direktnog finansiranja izvoznika, refinansiranja ili sufinansiranja preko poslovne banke isporučioca, odnosno izvoznika.

Agencije za kreditiranje izvoza ovu vrstu kredita odobravaju domaćim isporučiocima/izvoznicima na osnovu zaključenog spoljnotrgovinskog posla, a u skladu sa svojim opštim i posebnim pravilima za kreditiranje izvoznih poslova. Odobravanje kredita uslovljava se prihvatljivim sredstvima obezbeđenja, kao i osiguranjem naplate izvoznog posla (polisa osiguranja asignirana u korist kreditora)⁴ i prenosom potraživanja po izvoznom poslu na agenciju.

Pored direktnog finansiranja izvoznika/isporučioca agencije mogu vršiti refinansiranje izvoznih poslova preko poslovne banke izvoznika, pri čemu Agencija plasira svoja sredstva preko poslovne banke sa povoljnijom kamatnom stopom od tržišne. U slučaju sufinansiranja izvoznika, agencija plasira deo sredstava izvozniku pod ugovorenim uslovima (uslovi zavise od kategorije izvoznika, odnosno izvoznog posla), dok drugi deo kredita finansira poslovna banka pod uslovima koje dogovori sa agencijom.

Iznos kredita koji odobrava agencija kreće se od 100% vrednosti izvoznog posla sa ugovorenim rokovima za vraćanje do dve godine, do max. 85% za rokove otplate duže od dve godine.⁵

⁴ Vidi dalje: Osiguranje kredita isporučiocu/izvozniku, str. 21.

⁵ Rokovi otplate uglavnom se kreću od 180 dana do 10 godina i uglavnom su usklađeni sa pravilima OECD-a.

1.1.2.3. Kredit kupcu

Jedan od vidova izvoznih kredita sa zvaničnom državnom podrškom, koji se odobravaju preko agencija za kreditiranje izvoznih poslova je kredit inostranom kupcu ili poslovnoj banci kupca.

To je finansijski aranžman u kome banka ili finansijska ustanova odobrava kredit direktno stranom kupcu ili banci zemlje uvoza za finansiranje kupovine robe i/ili usluga. One su najčešće u formi međubankarskih kreditnih linija (*lines of credit*) koje imaju za cilj uspostavljanje dugoročnih odnosa s finansijskim institucijama u zemljama od strateškog značaja za izvoz. Za izvoznika je ovaj posao izvoza na kredit praktično gotovinski, jer se on naplaćuje od banke kreditora, a inostrani kupac otplaćuje kredit banci kreditoru prema ugovorenoj dinamici, tako da ova banka snosi i rizik naplate kredita.

Kreditiranje kupca ili njegove banke je finansijski aranžman koji je veoma povoljan za izvoznike, s obzirom da se izvoznik odmah po isporuci naplaćuje, dok kredit otplaćuje kupac/banka iz inostranstva. Time izvoznik izbegava rizik naplate izvoznog posla i obezbeđuje likvidnost u svom poslovanju. Ova vrsta kreditnog aranžmana uslovljena je prihvatljivim osiguranjem kredita⁶.

Program kreditiranja kupca ili poslovne banke u inostranstvu takođe mogu biti u vidu:

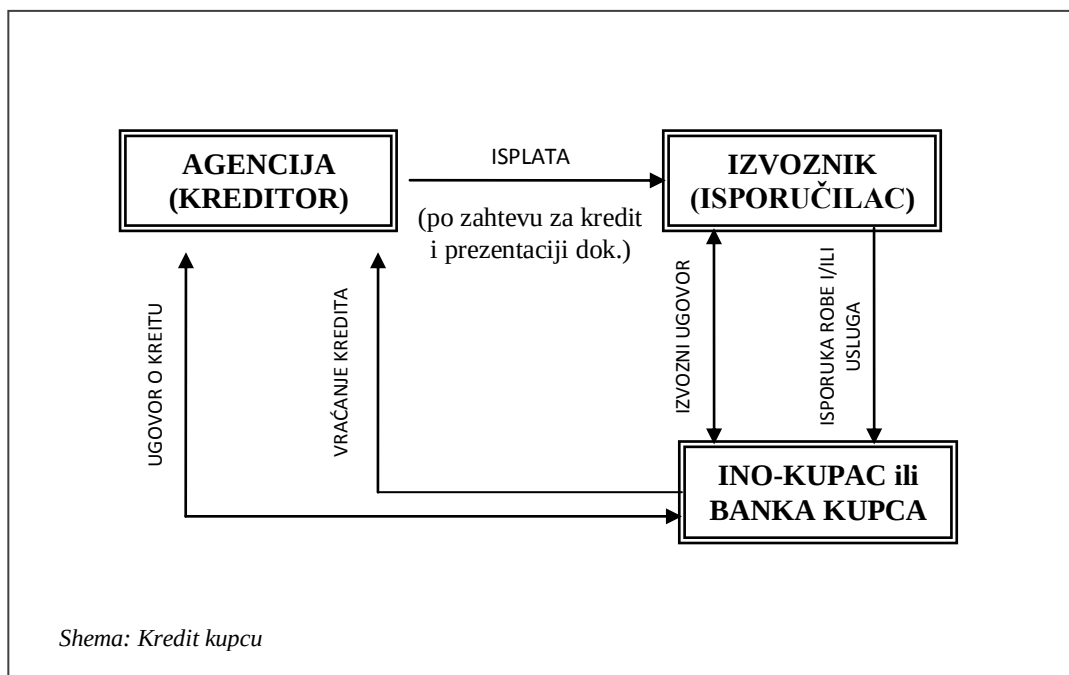
- a) samostalnog kreditiranja kupca ili banke u inostranstvu ili
- b) u vidu sufinansiranja izvoznih poslova zajedno sa poslovnim bankama.

Iznos kredita koji agencije odobravaju može biti i 100% (obično za kredite sa rokom otplate do dve godine) do max. 85% za izvozne poslove sa rokom otplate do 10 godina. U skladu sa pravilima OECD-a rok otplate za finansiranje izgradnje hidroelektrana, termoelektrana i obnovljivih izvora energije može biti do 15 godina.

Kamate za korisnike kredita utvrđuju se na osnovu boniteta banke, države izvoza, vrste spoljnotrgovinskog posla i sl., pri čemu se moraju poštovati minimalne kamatne stope utvrđene međunarodnim pravilima (pravila OECD-a).

Ova vrsta kreditiranja uslovljena je, pored uobičajenih sredstava obezbeđenja (hipoteka, jemstva, depoziti i sl.), osiguranjem kredita kod agencije za kreditiranje izvoza, a premija osiguranja se uglavnom plaća unapred.

⁶ Vidi dalje: Osiguranje kredita kupcu, str. 22.

Kredit koji nacionalne agencije za kreditiranje izvoza odobravaju ino-bankama obično su u formi kreditnih linija, pri čemu je korisnik kredita poslovna banka u inostranstvu koja kreditira kupovinu robe i/ili usluga. Kao što je već napred rečeno, ovaj vid kreditiranja veoma je povoljan za izvoznike koji dobijaju sredstva odmah po isporuci, a kredit otplaćuje banka kupca iz inostranstva čime izvoznik izbegava rizik naplate izvoznog posla.

Agencije za kreditiranje izvoza sa inostranom bankom/agencijom zaključuju Osnovni ugovor o kreditnoj liniji u kojem su navedeni osnovni uslovi kredita. Izvoznik se za kredit obraća direktno svojoj banci/nacionalnoj agenciji, koja za svaki pojedinačni izvozni posao sa ino-bankom/agencijom zaključuje poseban ugovor o kreditu.

Osnovni cilj izvoznih kredita sa državnom podrškom je pružanje podrške nacionalnom izvozu i investicijama u inostranstvu, odnosno garantovanje države za nastale obaveze u cilju strateškog poboljšanja uslova poslovanja izvozne privrede i povećanja konkurentnosti na međunarodnom tržištu.

Izvozni krediti sa zvaničnom državnom podrškom uglavnom su uslovljeni učešćem robe domaćeg porekla u izvozu (najčešće je to minimum 50%) i osiguranjem potraživanja uz poštovanje međunarodnih uslova kreditiranja (minimalne kamatne stope) i osiguranja (minimalna visina premije) kako bi se izbegla nelojalna konkurencija, odnosno subvencionisanje izvoza⁷.

⁷ U skladu sa pravilima i sporazumima Svetske trgovinske organizacije (*Sporazum o subvencijama i kompenzatornim merama*).

STUDIJA SLUČAJA: Agencija za finansiranje i osiguranje izvoza Republike Srbije
Uslovi za kratkoročno finansiranje izvoznika

Nacionalna Agencija za finansiranje i osiguranje izvoza Republike Srbije – AOFI⁸ u skladu sa *Odlukom o uslovima kratkoročnog kreditiranja i visini kamatnih stopa i provizija* od 26.02.2009. godine propisala je uslove pod kojima odobrava kratkoročne kredite za izvozne poslove putem⁹:

- **Direktnog kratkoročnog kreditiranja izvoznika**

AOFI obezbeđuje kratkoročne kredite izvoznim preduzećima (direktno kreditiranje) u iznosu od EUR 30.000 do EUR 1.500.000 u dinarskoj protivvrednosti sa rokom otplate od 6 meseci, uz kamatnu stopu: 3% godišnje - za vrednost izvoza preko EUR 10 miliona.); 4% godišnje (za vrednost izvoza od EUR 5 - 10 mln.) i 5% godišnje (za vrednost izvoza od EUR 1 - 5 mln.)¹⁰.

Da bi Agencija za finansiranje i osiguranje izvoza Republike Srbije odobrila finansiranje i uslove pod kojima se odobrava kreditiranje, izvoznik mora da ispuni propisane *Opšte i posebne obavezujuće uslove*, a ukoliko ispunjava i *dodatne neobavezujuće uslove* (ukoliko ostvaruje pozitivni neto izvozni efekat i ima status pretežnog izvoznika - izvoznik može ostvariti i povoljnije uslove kreditiranja).

Opšti obavezujući uslovi koje propisuje AOFI su da izvoznik ima:

- Zaključen ugovor o spoljnotrgovinskom poslu sa ino-kupcem;
- Ostvaren izvoz u vrednosti minimum EUR 1,0 mln. (300.000 za izvoznike srednje kategorije) u prethodnoj godini ili drugi odgovarajući proporcionalni iznos ostvaren u tekućoj godini do trenutka podnošenja zahteva uz posedovanje ugovora čiji je predmet izvozni posao u vrednosti od minimum EUR 1,0 mln (300.000 za izvoznike srednje kategorije) u tekućoj godini;
- Ostvaren pozitivan neto rezultat poslovanja u prethodnoj godini;
- Učešće robe domaćeg porekla minimum 51% u vrednosti robe koja je predmet izvoza i finansiranja.

Posebni - obavezujući uslovi su:

- Pozitivna ocena boniteta zajmotražioca;
- Pozitivna procena rentabilnosti izvoznog projekta;
- Pozitivna ocena kvaliteta - sigurnosti sredstava obezbeđenja.

Izvršni odbor AOFI donosi odluku o odobrenju ili odbijanju predmetnog kreditnog aranžmana i o uslovima pod kojima će kredit biti odobren. Po odobrenju kredita, potpisuje se Ugovor sa izvoznikom i uspostavljaju se sredstva obezbeđenja za urednu otplatu kredita, a zatim sledi puštanje kredita u tečaj.

⁸ Osnovana 2005. godine Zakonom o Agenciji za osiguranje i finansiranje izvoza RS, vidi dalje u tekstu str. 126.

⁹ Izvor: <http://www.aofi.rs>

¹⁰ Kod direktnog kratkoročnog finansiranja AOFI deli izvoznike na velike i izvoznike srednje kategorije. Za izvoznike srednje kategorije odobravaju se direktni krediti u iznosu od 30.000 do 200.000 EUR-a sa rokom otplate do 12 meseci i kamatnom stopom EURIBOR+ 1% do EURIBOR+ 3% (u zavisnosti od obima izvoza i boniteta preduzeća); uz uslov da su u prethodnoj godini imali izvoz veći od 300.000 EUR-a. Za obradu zahteva naplaćuje se jednokratna provizija.

U saradnji sa poslovnim bankama izvoznika AOFI pruža i usluge:

1. Sufinansiranja sa poslovnom bankom izvoznika

Agencija plasira deo sredstava izvozniku pod važećim uslovima za kategoriju izvoznika kojoj pripada dato preduzeće, s tim da drugi deo traženog kredita finansira poslovna banka pod uslovima koji su dogovoreni sa Agencijom (kamatna stopa i svi troškovi do maksimalno 10% godišnje).

2. Refinansiranja kredita preko poslovne banke izvoznika

Agencija plasira sredstva poslovnim bankama po važećoj kamatnoj stopi za konkretne izvoznike, tako da poslovne banke iz tih sredstava naplaćuju kamatnu stopu na plasmane izvoznicima u iznosu do maksimalno 10% na godišnjem nivou. Banke zatim mogu da, kroz vezane aranžmane po ovom osnovu (refinansiranje sa sufinansiranjem), plasiraju izvoznicima i deo sredstava iz sopstvenog potencijala gde su kamatna stopa i svi troškovi ograničeni na nivo od maksimalno 10% godišnje.

Agencija odobrava i kratkoročne devizne kredite stranom kupcu ili vrši kreditiranje refinansiranjem preko banke kupca. Uslov za odobravanje ovog kredita je postojanje spoljnotrgovinskog ugovora sa domaćim pravnim licem i da je učešće robe koja je predmet izvoza domaćeg porekla u vrednosti od najmanje 51%.

Visina kamatnih stopa po kojima Agencija odobrava kredite je različita. Za kratkoročne dinarske kredite izvoznicima, u slučaju ugovaranja valutne klauzule, godišnja redovna kamata može biti fiksna od 3%-5% ili po promenljivoj stopi: EURIBOR +1% do +5% na godišnjem nivou. U slučaju da je kredit odobren bez primene valutne klauzule vrši se revalorizacija glavnog duga primenom stope rasta cena na malo i utvrđuje se promenjiva kamatna stopa od 3%-5%.

Visina kamatne stope donosi se za svaki konkretan slučaj i zavisi od više faktora: od statusa izvoznika (da li ima status pretežnog izvoznika, posedovanje brenda, boniteta zajmotražioca, i sl.). Visina kamatne stope za kratkoročne devizne kredite stranim kupcima iznosi: EURIBOR +1% do +5% na godišnjem nivou.

Agencija naplaćuje jednokratnu proviziju za obradu zahteva u iznosu od 0,5% do 1% od iznosa kredita.

Izvor: AOFI, 2010.

1.2. Pojam i vrste osiguranja izvoznih kredita

1.2.1. Pojam osiguranja izvoznih kredita

Za kreditiranje kao važnog faktora koji utiče na konkurentnost izvoza usko je vezan nastanak i razvoj osiguranja izvoznih kredita. Sa razvojem međunarodnih ekonomskih odnosa i sve intenzivnijim spoljnotrgovinskim poslovanjem javila se potreba za razvojem sistema/institucija koje treba da omoguće sigurnu razmenu i roba i usluga. Kako se dobar deo spoljnotrgovinskih poslova zaključuje na kredit, nastaje potraživanje od inostranog dužnika koje sa sobom nosi i niz rizika nemogućnosti naplate.

Prvi počeci osiguranja izvoznih kredita vezuju se za drugu polovinu XIX veka, kada su britanski trgovci koji su brodom otpremali robu za Australiju tražili od osiguravača jednu od prvih zabeleženih ponuda za osiguranje izvoznih kredita.¹¹

Britanska vlada je 1919. godine osnovala odeljenje za osiguranje i garanciju izvoznih kredita (*Export Credit Insurance Guarantee Department*) i predstavila zvaničnu šemu izvoznog kreditiranja, usmeravajući time izvoz u zemlje istočne Evrope (uglavnom u Rusiju), sa kojima je u budućnosti očekivala razvoj saradnje. U Nemačkoj je 1926. godine osnovana agencija za osiguranje kredita *Hermes* (*Hermes Kreditversicherung-AG*), a 1934. godine osiguravajuće kompanije iz Francuske, Italije, Španije i Velike Britanije osnovale su *Berne Union – Međunarodnu uniju osiguravača kredita i investicija*.

Osiguranje izvoznih poslova obuhvata osiguranje potraživanja od inostranih dužnika, kao i osiguranje raznih drugih imovinskih interesa domaćih osiguranika u inostranstvu, protiv komercijalnih i nekomercijalnih rizika.

Svrha osiguranja izvoznih kredita je da se osiguraniku pruži materijalna zaštita u slučaju ostvarenja osiguranog slučaja. Ugovor o osiguranju kredita se definiše kao *ugovor kojim se osiguravač uz naplatu premije obavezuje da obešteti osiguranika u slučaju insolventnosti lica kojeg je osiguranik kreditirao u granicama pruženog pokrića*.¹² Kako se ugovor o osiguranju zaključuje zbog potraživanja koje osiguranik ima u svom poslovnom odnosu sa potpuno određenim partnerom, smatra se da i dužnik predstavlja bitan element ovog osiguranja.

Svojstvo osiguranika izvoznik može steći samo ako u vezi sa potraživanjem ima interes da ne nastupi osigurani slučaj, a što se dokazuje utvrđivanjem činjenica da je njegovo potraživanje od inostranog dužnika pravovaljano. Sa stanovišta osiguranja izvoznih poslova da bi kredit (odnosno potraživanje od inostranog kupca) mogao da postane predmet osiguranja *neophodno*

¹¹ Marović, Boris; Avdaloović, Veselin: *Osiguranje i upravljanje rizikom*; Birografika a.d., Subotica, 2004, str. 232.

¹² Radović, dr Zoran: *Osiguranje izvoznih kredita, Ugovor o osiguranju izvoznih kredita*; Institut za uporedno pravo, Beograd, 1989, str. 39.

je da postoji komercijalni ugovor o izvoznom poslu prema čijim odredbama je kupac preuzeo obavezu da plati cenu iz ugovora u roku koji je ugovorom predviđen.

Kod osiguranja izvoznih kredita ugovarač osiguranja (osiguranik) je najčešće izvoznik (poverilac) koji kreditira svog inostranog kupca (dužnika). Kod osiguranja izvoznih kredita od nekomercijalnih rizika izvoznik koji kreditira svog inostranog partnera, osigurava svoja potraživanja i kao osiguranik mora da ima svojstva države koja mu omogućava da ugovori ovu vrstu osiguranja.¹³

Sa stanovišta osiguranja potraživanja, kreditni rizik predstavlja vanredne događaje čijim ostvarivanjem poverilac gubi mogućnost da od dužnika naplati svoje potraživanje, a ovi vanredni događaji mogu biti povezani sa komercijalnim i nekomercijalnim rizicima. Osiguranje izvoznih kredita pruža zaštitu izvoznicima protiv gubitaka koje bi mogli pretrpeti u spoljnotrgovinskom poslovanju zbog nemogućnosti da svoja potraživanja naplate usled ostvarivanja rizika pokrivenih osiguranjem.

Osiguranje kredita predstavlja takvo osiguranje koje obezbeđuje poverioca da će naplatiti svoje potraživanje od osiguravača, u slučaju da dužnik ne izvrši svoje kreditne obaveze, pod uslovom da do neizvršenja obaveze dođe usled ostvarenja nekog od ugovorom o osiguranju predviđenih rizika.

Osiguranje izvoznih poslova, izvoznih kredita i investicija u inostranstvu vrši se putem zaključivanja ugovora o osiguranju i izdavanjem polise za razne vrste rizika, odnosno davanjem finansijske garancije osiguraniku, s tim da se naknada po osnovu osiguranja od komercijalnih rizika uglavnom kreće od 80% do 90%, a kod osiguranja od nekomercijalnih rizika od 85% do 95% od osiguranog iznosa, ali može ići i do 100%. Osiguranik uglavnom kroz samoprdržaj¹⁴ snosi jedan deo štete, čime se utiče na njegovu obazrivost kod ulaženja u pojedine poslove i izbor inostranog partnera.

Značaj kreditnog osiguranja je višestruk i ogleda se pre svega u: obezbeđenju urednog vraćanja kredita, boljoj kontroli kredita, omogućavanju praćenja postojećih i nalaženja novih korisnika kredita, boljem upravljanju rizikom, boljem planiranju poslovanja, itd.

Procedura ugovaranja kreditnog osiguranja uglavnom počinje već sa pregovorima o sklapanju spoljnotrgovinskog posla o čemu izvoznik treba da obavesti agenciju za kreditiranje izvoza kako bi blagovremeno dobio načelnu saglasnost o osiguranju kredita, odnosno Pismo o namerama za osiguranje. Ugovor o spoljnotrgovinskom poslu i ugovor o kreditu i osiguranju kredita moraju biti u skladu sa uslovima međunarodnih pravila o finansiranju izvoza (pravila OECD-a, Bernske unije). Premija osiguranja najčešće se plaća pri zaključivanju Ugovora o osiguranju, a osiguranik je dužan da redovno obaveštava osiguravača o sprovođenju ugovora o kreditu.

¹³ Ibid. str. 44.

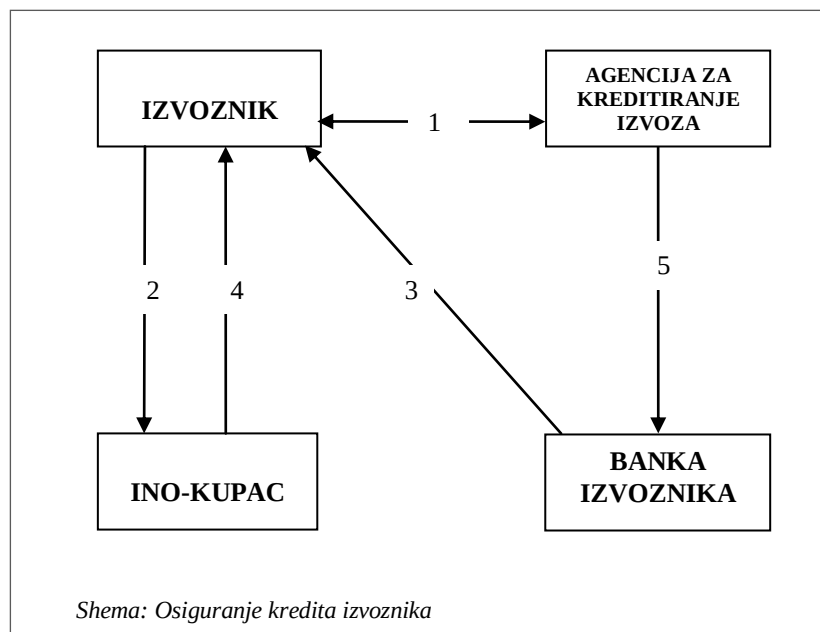
¹⁴ Samoprdržaj je udeo osiguranika/izvoznika u šteti, odnosno deo kredita koji nije pokriven polisom osiguranja i obično se kreće od 5 do 20%.

1.2.2. Podela kreditnih osiguranja

Postoji više podela kreditnih osiguranja i u različitim sistemima kreditna osiguranja se različito dele. U zavisnosti od toga da li je ugovarač osiguranja poverilac ili dužnik kreditna osiguranja mogu biti: osiguranje kredita datog izvozniku/isporučiocu ili osiguranje kredita datog kupcu/banci kupca.

1.2.2.1. Osiguranje kredita izvoznika

Osiguranje kredita izvoznika («del credere» osiguranje) kod koga ugovor o osiguranju zaključuje poverilac i to u svoje ime i za svoj račun, koji plaća i premiju osiguranja. Ukoliko se dogodi osigurani slučaj osiguravač njemu isplaćuje osiguranu sumu. U praksi se ovaj vid osiguranja mnogo više koristi nego kaucijsko osiguranje, jer se poverilac (izvoznik, prodavac) osigurava kod osiguravača u svojoj zemlji u koga može imati poverenja. Kod ovog vida osiguranja dužnik i ne zna da je poverilac osigurao svoje potraživanje od njega.

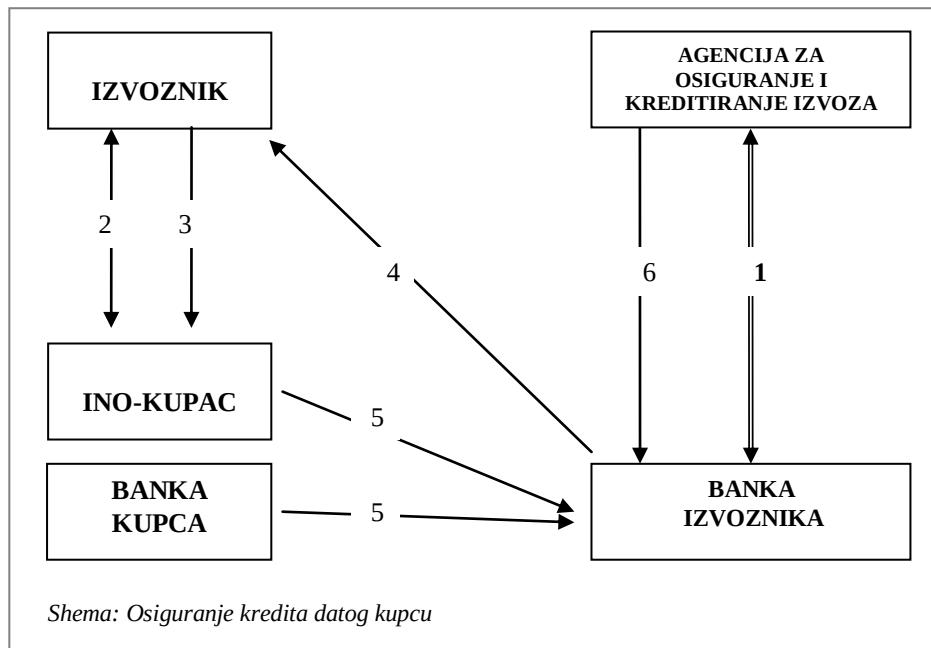

Osiguranje kredita izvoznika kada je poslovna banka izvoznika kreditor:

1. Izvoznik zaključuje ugovor o osiguranju sa Agencijom i plaća premiju osiguranja
2. Izvoznik vrši isporuku robe i/ili usluga ino-kupcu
3. Banka izvoznika odobrava izvozni kredit, a polisa osiguranja se koristi kao instrument obezbeđenja
4. Strani kupac plaća robu i/ili usluge izvozniku
5. Ukoliko strani kupac ne plati robu i/ili usluge Agencija isplaćuje odštetu banci

1.2.2.2. Osiguranje kredita datog kupcu

Kod osiguranja kredita datog ino-kupcu (kaucijsko osiguranje kredita) ugovor o osiguranju zaključuje kupac (dužnik, uvoznik) koji plaća premiju osiguranja, s tim što osiguravač (ako se desi osigurani slučaj) naknadu iz osiguranja isplaćuje poveriocu (osiguranje kaucija i garancija).

Osiguranje kredita datog ino-kupcu ili banci kupca kada je poslovna banka izvoznika kreditor:

1. Ugovor o osiguranju kredita između banke izvoznika (koja plaća premiju osiguranja) i Agencije,
2. Spoljnotrgovinski ugovor,
3. Isporuka robe i/ili usluga
4. Isplata sredstava kredita po isporuci (ugovor o kreditiranju izvoznika)
5. Otplata kredita
6. Isplata odštete ako kupac ili njegova banka ne ispune obaveze

Podela osiguranja na osnovu sedišta subjekta (dužnika) osiguranja:

- međunarodna i
- domaća osiguranja.

Podela po dužini trajanja osiguranja:

- kratkoročna,

- srednjoročna i
- dugoročna.

Podela osiguranja na osnovu rizika pokrivenih osiguranjem:

- protiv komercijalnih rizika i
- protiv nekomercijalnih rizika.

1.3. Kreditni rizici

Rizik, kao opšti pojam, predstavlja potencijalnu mogućnost nastupanja događaja kojim se izaziva imovinsko oštećenje investitora ili preduzeća. Sa stanovišta naplate potraživanja po kreditima vezanim za spoljnotrgovinsko poslovanje i osiguranja takvih potraživanja pod kreditnim rizicima podrazumevaju se vanredni događaji čijim ostvarivanjem poverilac gubi mogućnost da naplati svoje potraživanje od dužnika. Postoje dve kategorije rizika:

- a) rizici koji utiču da kupac ne ispuni svoje ugovorne obaveze i
- b) rizici koji nastaju van volje prodavca i kupca.¹⁵

U tom smislu najčešća podela rizika je na komercijalne i nekomercijalne rizike.

1.3.1. Komercijalni rizici

Komercijalni rizici prisutni su pri obavljanju svih privrednih delatnosti, bilo da se radi o proizvodnji, trgovini, investicijama ili uslugama. To su događaji koji nastupaju usled nemogućnosti poslovnog partnera da ispuni svoje ugovorne obaveze ili da ih ispuni na ugovoreni način. Ovi rizici mogu biti posledica kako diskrecionih tako i prinudnih poteza privatnih preduzetnika i oni postoje i u uslovima politički stabilne klime (mada češće nastupaju u zemljama u razvoju, najčešće zbog nedovoljno razvijene pravne i ekonomske regulative, niskog tehnološkog razvoja i sl.).

Komercijalni rizici predstavljaju insolventnost dužnika – trajna nemogućnost ili odbijanje dužnika da izmiri svoje obaveze, u celini ili delimično. Posledice komercijalnih rizika snosi sam investitor, odnosno privrednik i to direktno ili indirektno ukoliko se osigurao protiv komercijalnih rizika i plaćanjem premije osiguranja.

Komercijalni rizici obuhvataju rizik neplaćanja kreditnih obaveza koje nastaju zbog lošeg poslovanja dužnika ili tržišnih okolnosti, a za osiguravača osigurani slučaj i obaveza iz tog osiguranja nastupa usled rizika kao što su:

- de facto ili de jure insolventnost dužnika, odnosno njegovu trajnu nemogućnost ili odbijanje da izmiri svoje ugovorne obaveze delimično ili u celosti, uključujući i

¹⁵ Radović dr. Zoran: "Osiguranje izvoznih kredita"; Institut za uporedno pravo, Beograd, 1989, str. 48.

fiktivnu insolventnost kada izvoznik ne izvrši plaćanje u ugovorenom roku (npr. ni šest meseci od roka dospelosti potraživanja ¹⁶);

- platežna sposobnost dužnika postane ugrožena u toj meri da osiguravač i osiguranik sporazumno utvrde da nema nikakvih izgleda za naplatu potraživanja od dužnika;
- odbijanje ili propuštanje dužnika da ispuni ugovorne obaveze (kao npr. da primi isporučenu robu, pod uslovom da se krivica ne može pripisati izvozniku)¹⁷.

Osiguravači kredita od komercijalnih rizika uglavnom osiguravaju potraživanja koja je nemoguće naplatiti usled insolventnosti dužnika, odnosno kada se potraživanje ne može naplatiti ni prinudnim putem. Insolventnost dužnika se može javiti u različitim oblicima kao npr. otvaranje stečaja nad imovinom dužnika; vansudsko poravnanje koje je dužnik zaključio sa svojim poveriocima i sl. Većina osiguravača u svojim opštim uslovima tačno definišu koji su to komercijalni rizici koji se osiguravaju kao i postupak za njihovo utvrđivanje.

COFACE pod komercijalnim rizikom podrazumeva nesposobnost dužnika da ispuni uslove iz ugovora i to u slučaju postojanja sudskog zahteva za sprovođenje stečaja ili zaključenje vansudskog poravljanja sa poveriocima.

HBOR u svojim opštim uslovima osiguranja pod komercijalnim rizikom podrazumeva:

1. neplaćanje inostranog dužnika nakon čega je usledila (pismena) opomena dostavljena ino-kupcu, kojom se poziva da izvrši svoje obaveze (pri čemu i podnošenje instrumenata osiguranja izvoznog ugovora za plaćanje ima isti učinak);
2. insolventnost, stečaj ili zaplena imovine ino-kupca
3. nemogućnost izvršenja izvoznog ugovora nastala usled razloga za koje osiguranik nije odgovoran i koji su nastali u inostranstvu, pri čemu je ino-kupac privatni preduzetnik

ONDD takođe u Opštim uslovima¹⁸ (*Overall agreement – General terms* (664 - 02) navodi sledeće rizike koji mogu biti pokriveni polisom osiguranja: de jure i de facto raskid ugovora. Pri čemu se smatra da je ugovor de facto raskinut kada je onemogućeno izvršavanje ugovornih obaveza duže od šest meseci, računajući od dana kada je osiguranik obavestio ONDD o nastanku rizika i neophodnosti da se on raskine. Neplaćanjem potraživanja smatra se nemogućnost da se plate ugovorne obaveze (uključujući i nemogućnost transfera u Belgiju) u roku od šest meseci.

Osiguranik je dužan da dokaže da je:

- nad imovinom dužnika pokrenut stečajni postupak,

¹⁶ Neki osiguravači kredita od komercijalnih rizika ne smatraju da je neplaćanje potraživanja u ugovorenom roku komercijalni rizik, već finansijski rizik koji se može obezbediti bankarskom garancijom. Neki osiguravači pokrivaju odloženo plaćanje potraživanja za koje kupac nema opravdanja (*"protracted default"*) Vidi više: Ibid. str. 50-51.

¹⁷ Radović dr. Zoran: *"Osiguranje izvoznih kredita"*; Institut za uporedno pravo, Beograd, 1989, str.50.

¹⁸ ONDD: *Overall agreement – General terms* (664 - 02), dostupno na www.ondd.be

- počeo postupak za prisilno ili sudsko poravnanje,
- sprovedeno prisilno izvršenje za naplatu potraživanja, ali bez rezultata,
- da je dužnik zaključio vansudsko poravnanje sa svim poveriocima,
- da nema izgleda za naplatu potraživanja i da je nemoguće očekivati uspeh od predloga za otvaranje stečajnog postupka ili prinudnog izvršenja.

1.3.2. Nekomercijalni rizici

Nekomercijalni rizici su okolnosti na koje ugovorne strane ne mogu uticati i koji predstavljaju mogućnost da dužnik bude sprečen da ispunji svoje ugovorne obaveze zbog političkih, društvenih ili ekonomskih okolnosti u njegovoj zemlji na koje on ne može uticati.

Nekomercijalni rizici se najčešće dele na: političke i katastrofalne (rizici povezani sa višom silom: zemljotresi, poplave, oluje, požari, itd.).

Politički rizici su rizici koji su nezavisni od volje inostranog partnera, on na njih ne može uticati i oni ga onemogućavaju u izvršavanju njegovih ugovornih obaveza. Mogu se identifikovati dva izvora političkih rizika:

- direktni politički rizici*: pored rata i drugih političkih nemira u direktne rizike ubraja se i uticaj nepovoljnih vladinih mera na poslovanje, odnosno državnu povezanost sa poslovnim operacijama. Ovde politički rizik nastaje od akcija vlade kojim se mešaju ili sprečavaju poslovne transakcije, menjaju uslovi sporazuma ili prouzrokuju potpunu ili delimičnu konfiskaciju vlasništva stranih preduzeća, nacionalizacija, eksproprijacija i slično;
- indirektni politički rizici*: uticaj ambijentalne nestabilnosti na uslove poslovanja koja uključuje ne samo uzroke rizika koji potiču od mera vlade već i druge uzroke koji mogu ometati efikasno funkcionisanje bilo koje strane organizacije. To su mere države koje onemogućavaju, otežavaju ili zabranjuju izvršenje ugovornih obaveza, kao npr. zabrana ili ograničavanje uvoza, transfera deviznih plaćanja i sl.

Politički rizik predstavlja mogućnost da vlada zemlje domaćina ili neki njen organ donese neke mere ili izvrši neku intervenciju koja može imati za posledicu da investitor bude lišen nekih svojih prava, uz istovremeno umanjenje vrednosti njegove investicije. To je opasnost da će neki investitor u zemlji domaćina biti izložen jednom ili više vidova rizika koji je viši od onog koji je približno previđen ili izračunat u vreme kada je investicija započeta.

Jedna od definicija političkog rizika je da je «politički rizik događaj političke prirode prouzrokovan arbitrarnim ili diskriminatornim propuštanjima ili akcijama vlade, kojima se

nanosi šteta stranom investitoru i kojima se odstupa od opšte prihvaćenih principa međunarodnog prava».¹⁹

U praksi je ponekad teško razlikovati komercijalne i političke rizike bez sagledavanja konkretnih okolnosti slučaja koji se razmatra. Rizici koji nastaju zbog eventualnih izmena opštih uslova poslovanja, kao što su promene cena sirovina, poluproizvoda ili promena valutnih kurseva. To mogu biti nediskriminatorske mere koje preduzimaju vlade u cilju regulisanja privrednih tokova, međutim ukoliko takve mere prevazilaze uobičajeni nivo uticaja države na regulisanje ekonomskih tokova i ukoliko se radi o takvim državnim merama koje direktno utiču na mogućnost poslovnog partnera da ispuní svoje ugovorne obaveze to se može smatrati nekomercijalnim rizikom, kao npr. kod ograničenja transfera novca, oduzimanje ili uništavanje imovine tokom ratnog sukoba.²⁰

Propuštanje državne firme da ispuní ugovorne obaveze takođe se može smatrati rizikom poslovne, ali i političke prirode. Ukoliko državna firma zbog stvarne ekonomske nemogućnosti ne ispuní obaveze onda je reč o komercijalnom riziku, međutim ukoliko je u mogućnosti da izvrši ugovornu obavezú ali to ne čini zbog političkih razloga onda je to nekomercijalni rizik.

1.3.3. Country risk – rizik zemlje

U terminologiji se često kao sinonimi za politički rizik koriste: rizik zemlje (*country risk*), suvereni (državni) i prekogranični rizik. Najstariji termin koji se koristi je politički rizik (nakon kubanske revolucije, u 60-im), a potom country rizik koji je počeo češće da se koristi od 70-ih godina prošlog veka.

Nakon globalne dužničke krize iz 1982. godine, desila se meksička „pezo” kriza 1994, istočno-evropska 1997, ruska 1998, brazilska 1999. godine, a potom i argentinska. Svaka od ovih kriza predstavljala je “iznenađenje” za analitičare, svaka se razlikovala od drugih, a razlikovale su se i od kriza u razvijenim tržištima kapitala u OECD zemljama. Zato se i danas smatra da je rizik zemlje i dalje relativno nepoznata kategorija. Mada „države ne mogu da bankrotiraju“ tačno je i da povremeno pojedine države nisu u mogućnosti da izmire svoje obaveze. Zbog složenosti faktora koji utiču na rizik zemlje investitori nisu uvek u stanju da limite vezane za kreditiranje u pojedinim zemljama postave na adekvatan način, pa se vrlo često dešava da bude na previsokom ili preniskom nivou. Posledice neadekvatnog rangiranja zemlje mogu biti ili gubitak profita ili gubitak tržišta.

¹⁹ Cvetković, mr Predrag: *Rizici podobni za izdavanje garancija MIGA*, Pravo i privreda br. 5-8/2002, Beograd, 2002. godina, str. 726.

²⁰ Ibid, str. 729.

Country risk – rizik zemlje sadrži složenu kombinaciju makroekonomske politike, strukturne i institucionalne slabosti, loše upravljanje kao i regionalno «prenošenje zaraze» kojim je obuhvaćena usled visokog nivoa tokova trgovine, kapitala i informacija u regionu.

U rizike zemlje spadaju:

- rizik neplaćanja (*default risk*) – nemogućnost dužnika da dođe do odgovarajućeg deviznog iznosa ili odbija da plati dug;
- rizik transfera (*transfer risk*) – verovatnoća da solventni dužnik nije u mogućnosti da otplaćuje dug u ugovorenoj valuti zbog npr. sistemskih ograničenja u raspolaganju devizama ili nemogućnosti da dođe do potrebne valute za otplatu duga, rizik moratorijuma na plaćanje spoljnih dugova ili reprogramiranja dospelih obaveza;
- kreditni rizik (*credit risk*) – kreditna sposobnost zajmoprimca i rizik da potraživanje ne može biti naplaćeno na dan dopeća.

Procena rizika zemlje - *Country risk* analize koriste se kao instrument odlučivanja pri donošenju odluke o uslovima kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova, odnosno pri određivanju visine kamatne stope i premije osiguranja.

Rizik zemlje predstavlja rizik ulaganja kapitala u određenu zemlju, koji je izazvan političkim ili ekonomskim događajima u određenoj zemlji. Analiza rizika zemlje uglavnom se sastoji od procene političkih i ekonomskih faktora zemlje korisnika kredita koji mogu ometati redovno vraćanje kredita (glavnice i kamate). *Specifičnost rizika zemlje je u tome što korisnici kredita nemaju nikakvu kontrolu nad ovim faktorima.*

U svetu postoje brojne institucije koje se bave procenom rizika zemalja: specijalizovane agencije ili istraživački centri (Standards&Poor`s, Moody`s, Global Insight), izvozne agencije (ONDD, Atradius, COFACE i dr.), kao i međunarodne banke (IBRD, MMF), komercijalne banke i razni časopisi. Mada sve ove institucije imaju svoje metodologije za procenu rizika i različite oznake ocene rejtinga, zajedničko im je da pri proceni rizika zemlje uzimaju u obzir sledeće faktore²¹:

- *politički rizik*: stabilnost političkog sistema (na unutrašnjem i spoljnom planu), vladavina prava, demokratija, politička kompetentnost i konzistentnost, kao i ostali faktori koji utiču na kreiranje poslovnog okruženja;
- *komercijalni rizik*: poštovanje ugovora, sigurnost zagarantovanih imovinskih prava, pouzdanost sudova, stepen korupcije, transparentnost i ostali faktori koji utiču na obavljanje komercijalnih transakcija;
- *makroekonomski rizik*: svi makroekonomski faktori koji ukazuju na to da li država obezbeđuje zadovoljavajući ekonomski rast;
- *eksterni rizik*: tokovi kapitala, devizne rezerve, tekući bilans, visina spoljnog duga, i dr.

²¹ Novak, Lana: "Procena rizika ulaganja u zemlju sa posebnim osvrtom na procenu ONDD-a za ulaganja u SiCG"; Spoljnotrgovinski savetnik br.2/2006, Poslovni biro, Beograd, 2006., str.73.

Metode koje koriste institucije koje se bave procenom *county risk-a* mogu se, prema istraživanju US Exim bank, svrstati u četiri grupe:

1. *Kvalitativni metod*: u formi izveštaja daje se detaljna analiza zemlje – ekonomski, politički i socijalni uslovi, kao i perspektive zemlje. Prednost ove metode je što se može prilagoditi specifičnostima određene zemlje. Nedostatak je što se, zbog ad hoc pristupa, teško može vršiti poređenje sa podacima o drugim zemljama.
2. *Strukturni kvalitativni metod*: ima jedinstven format za sve zemlje, dopunjen je sa statističkim podacima i sadrži i subjektivno mišljenje analitičara.
3. *Metod kontrolne liste*: utvrđuje se položaj zemlje u odnosu na druge zemlje na osnovu specifičnih kvantitativnih ili kvalitativnih elemenata. Svaki element se ocenjuje i određuje se njegova pozicija na skali od najniže do najviše vrednosti, a zbir dobijenih vrednosti se koristi kao mera country risk-a.
4. *Ostali kantitativni metodi*:
 - Diskriminatorna analiza: vrše se za klasifikaciju zemalja na zemlje u kojima se vrši reprogram dugova i one u kojima se ne vrši reprogram dugova. Na osnovu odgovarajućih parametara predviđa se buduće stanje.
 - „Principal components“ analiza: veliki broj indikatora zamenjuje se skupom kompozitnih indikatora (*principal components*)
 - Logit analiza: analizira se mogućnost vraćanja kredita i verovatnoća za odlaganje kredita.
 - Classification and regression tree (CART) metoda: na osnovu izabranog indikatora zemlje se dele na dve različite grupe. Ove dve grupe se dalje dele, na bazi drugih diskriminatornih faktora i njihovih kritičnih vrednosti. Ovaj proces se nastavlja sve dok se data grupa zemalja ne podeli na homogene grupe i „stablo“ koje se dobije na taj način koristi se za procenu county risk-a zemlje.

Kako se sa razvojem međunarodnih odnosa i ekspanzijom međunarodne trgovine svakim danom povećava broj i vrsta rizika, a poslovanje sa inostranim partnerom na globalnom nivou postaje sve rizičnije, javlja se i sve veća potreba za upravljanjem rizikom. Mada države na sebe preuzimaju organizovanje i obezbeđenja sigurnosti poslovanja, one su upostavile i pravila kojih su privredni subjekti i institucije preko kojih organizuje podršku dužni da se pridržavaju u svom poslovanju. Ta pravila obavezuju privredne subjekte da obezbede svoje poslovanje.

Neujednačenost državne pomoći, sa talasom liberalizacije i globalizacije počinje da se smatra oblikom nelojalne konkurencije opasnim za funkcionisanje tržišne privrede. Ova neujednačenost se pokazala kao akutan problem koji je mogao narušiti pravila konkurencije na svetskom tržištu (poslovanje pod jednakim uslovima za sve u skladu sa nadnacionalnim pravilima Svetske trgovinske organizacije - za koju se smatra da je jedna od najvažnijih kreatora globalne ekonomije). Zato je pokrenuta inicijativa da se ustanove međunarodne norme i standardi vezani za uslove pod kojima država pruža zvaničnu podršku svojoj izveznoj privredi.

Osiguravajuće pokriće se pruža svim zemljama sveta, (sa izuzetkom zemalja kod kojih je visok stepen političke nestabilnosti), a premijska stopa zavisi od rizika zemlje zajmoprimca, odnosno od političkih rizika, prirodnih izvora rizika, iskustava pri ranijim vraćanjima duga, delatnosti dužnika, visine obaveze zemlje isporuke, gubitka poslovanja na kredit iz prethodnih godina, uslova plaćanja konkretnog ugovora, i dr.

Po metodologija OECD-a minimalne premije (Minimum Premium Rate – MPR)²² obračunavaju se prema utvrđenoj matematičkoj formuli i zavise od sledećih faktora: klasifikacije zemlje po stepenu rizika, vremena rizika, iznosa za koji se daje pokriće, iskustva sa ranijim vraćanjem duga, i dr.

Procena rizika zemlje - *Country risk* analize koriste se kao instrument odlučivanja pri donošenju odluke o uslovima kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova, odnosno pri određivanju visine kamatne stope i premije osiguranja. Rizik zemlje predstavlja rizik ulaganja kapitala u određenu zemlju, koji je izazvan političkim ili ekonomskim događajima u određenoj zemlji. Analiza rizika zemlje uglavnom se sastoji od procene političkih i ekonomskih faktora zemlje korisnika kredita koji mogu ometati redovno vraćanje kredita (glavnice i kamate). Specifičnost rizika zemlje je u tome što korisnici kredita nemaju nikakvu kontrolu nad ovim faktorima.

Osiguranje izvoznih poslova razvijalo se podstaknuto potrebom da se obezbedi zaštita izvoznika/osiguranika u kompleksnom spoljnotrgovinskom poslovanju, a u slučaju nemogućnosti naplate potraživanja uzrokovane ostvarivanjem rizika specifične prirode, koji nastaju i dovode do posledica na koje ugovorne strane nemaju nikakav uticaj. Specifičan karakter nekomercijalnih rizika ima za posledicu da svetsko tržište ove vrste osiguranja ima svoj poseban izgled. Zbog svoje kompaktnosti i koncentrisanosti na prostoru jedne ili više država i zbog toga što u isto vreme pogađaju sve učesnike u poslovnoj aktivnost na tom prostoru komercijalno tržište osiguranja nije u stanju da za njih pruži pokriće. Zbog toga država (koja ima interes za razvoj spoljne trgovine) na sebe preuzima ovu vrstu osiguranja, s obzirom da samo ona ima dovoljna sredstva za pokriće ove vrste rizika. Privatni osiguravači, u strahu od prirode rizika i predmeta osiguranja nisu u mogućnosti da pruže zaštitu od nekomercijalnih rizika, usled čega država preko svojih specijalno osnovanih za tu svrhu, agencija ili preko institucija koje rade za račun i u ime države, preuzima ulogu zaštite domaćih izvoznika (osiguranika). Nivo razvijenosti ove vrste osiguranja uslovljen je stepenom razvoja jedne države; ozbiljnošću kojom se pristupa i osmišljava ostvarivanje politike podsticanja izvoza i jačanja spoljnotrgovinske razmene.

Zemlje potpisnice Sporazuma OECD-a, odnosno njihove agencije, pri kreditiranju i osiguranju izvoznih poslova, uglavnom se pridržavaju osnovnih smernica datim u navedenom sporazumu.

²² *Arrangement on Officially Supported Export Credits, Calculation of The Minimum Premium Rates*. Dostupno na <http://www.oecd.org>

Odnos garancije i osiguranja

Ugovor o osiguranju prema čijim odredbama osiguravač preuzima obavezu da osiguraniku naknadi štetu, zbog toga što dužnik nije poveriocu (osiguraniku) vratio dug ima sličnosti sa bankarskom garancijom, ali između ova dva ugovora postoje razlike:

- Kod ugovora o osiguranju osiguravač preuzima određene rizike za koje naplaćuje premiju osiguranja, dok se garancija može dati i bez naplate pružene usluge;
- Osiguravač ima pravo da bude upoznat sa činjeničnim stanjem u vezi sa budućim osiguranjem, dok takva obaveza ne mora da postoji pri sklapanju ugovora sa bankom o izdavanju bankarske garancije;
- Osiguravač plaća osiguraniku na osnovu ugovora o obeštećenju (koji se od originalnog duga može razlikovati u visini i roku plaćanja), za razliku od duga kod bankarske garancije. Garant po bankarskoj garanciji ima pravo direktne tužbe protiv dužnika, dok osiguravač stiče ovo pravo samo putem subrogacije;
- Kod ugovora o osiguranju kredita osiguranik ima pravo na naknadu štete u skladu sa uslovima iz ugovora o osiguranju ukoliko ne naplati svoje potraživanje usled ostvarenja rizika određenim tim ugovorom. Bankarska garancija omogućava naplatu originalnog duga kada se za to steknu uslovi.²³

²³ Radović, dr Zoran: *Osiguranje izvoznih kredita, Ugovor o osiguranju izvoznih kredita*; Institut za uporedno pravo, Beograd, 1989, str. 33-34.

DRUGI DEO

MEĐUNARODNA PRAVILA ZA KREDITIRANJE I OSIGURANJE IZVOZNIH KREDITA

DRUGI DEO: MEĐUNARODNA PRAVILA ZA REDITIRANJE I OSIGURANJE IZVOZNIH KREDITA

2.1. Pravila OECD-a: Sporazum o izvoznim kreditima sa zvaničnom državnom podrškom

Kreditiranje izvoza sa državnom podrškom u svetu uglavnom je oblikovano **Sporazumom o izvoznim kreditima sa zvaničnom državnom podrškom**²⁴, tzv. *konsenzus* (*Arrangement on Officially Supported Export Credits*) koji je usvojen od strane razvijenih zemalja članica OECD-a. Ovaj sporazum, iako donet u okviru OECD-a, ne predstavlja formalni pravni akt OECD-a, već «džentlmenski sporazum» zemalja koje su pristupile Sporazumu o izvoznim kreditima sa zvaničnom državnom podrškom (u daljem tekst Sporazum).²⁵ Donet je na predlog američke Exim banke 1976. godine, a stupio je na snagu u aprilu 1978. godine.

Tokom više od trideset godina svog postojanja Sporazum je od jednostavnih pravila kojima se reguliše oblast izvoznih kredita sa državnom podrškom prerastao u instrument koji na prefinjen način prati zahteve i razvoj svetskog tržišta – pravila su proširena i disciplina pooštrena. Sporazum je revidovan više puta prateći dinamiku promena na svetskom tržištu i prilagođavajući se globalizaciji svetske trgovine, pregovorima i pravilima Svetske trgovinske organizacije (STO).

Od nastanka Sporazuma 1978. godine slika svetskog tržišta u mnogome se promenila i Sporazum je sledeći dinamiku ovih promena menjan naročito postepenim smanjivanjem stopa subvencija, uvođenjem discipline u oblasti vezane pomoći, uvođenjem premija koje odgovaraju riziku, pojednostavljivanjem samog teksta Sporazuma i dodavanjem delova vezanih za projektno finansiranje, obnovljive izvore energije, trgovinu civilnim avionima i izmenama odredbi kojima se povećava podrška lokalnim troškovima.

Svoj uspeh Sporazum duguje pre svega svojim potpisnicima i njihovoj želji da eliminišu nepravilnosti na tržištu i promovišu tržišnu utakmicu baziranu na ekonomskim principima, kao i potrebom za uvođenjem pravila koja će omogućiti da se i korist i ograničenja podjednako odnose na sve.

Sporazum je uticao na pravila poslovanja u oblasti izvoznih kredita sa državnom podrškom ne samo u zemljama članicama i potpisnicama sporazuma, već i na većinu ostalih zemalja. Promeni izvršenoj potpisivanjem sektorskog sporazuma o izvoznim kreditima vezanim za

²⁴ *Arrangement on Officially Supported Export Credits*. Dostupna na : <http://www.oecd.org/publications> . (Prethodna verzija iz 1978. god.: *Arrangement on Guidelines for Officially Supported Export Credits*).

²⁵ Pristupnice Sporazuma su: Australija, Kanada, EZ, Japan, Koreja, Novi Zeland, Norveška, Švajcarska i SAD. Ostale zemlje OECD-a, kao i zemlje koje nisu u OECD-u mogu postati učesnice Sporazuma na poziv neke od učesnica Sporazuma.

civilne avione (potpisana u julu 2007. godine u Rio de Žaineru) pristupio je Brazil kao prva zemlja koja nije potpisnica Sporazuma.

Sporazum je revidovan više puta: U novembru 1997. godine stupio je na snagu revidovan tekst Sporazuma u koji su unete sve odluke i izmene koje su u prethodnom periodu usvojene uključujući i *Kneapen Package* kojim je utvrđena metodologija za izračunavanja minimalnih premijskih stopa zasnovanih na dva osnovna principa: da minimalne premijske stope moraju da odražavaju rizik tako da premije koje se naplaćuju odgovaraju stvarnim troškovima dugoročnih kredita i da visina premija odgovara i iz perspektive izvoznika odražava različiti kvalitet kredita sa zvaničnom podrškom.

Tokom 2003. godine potpisnice Sporazuma su razmatrale uticaj sporova na poslove vezane za izvozne kredite sa zvaničnom podrškom, a koji su vođeni u okviru Svetske trgovinske organizacije (uglavnom oko izvoznih kredita za avione, a u kojima su učestvovala Kanada i Brazil) i u skladu sa odlukama koje su donete u okviru STO vezanih za navedene sporove. 2004. godine stupila je na snagu revizija Sporazuma u kojoj potpisnice pojašnjavaju i pooštavaju određena pravila, istovremeno omogućavajući njihovu primenu zemljama ne-potpisnicama.

Revizijom iz 2005.godine²⁶ unete su nove odredbe koje se odnose na način naplate, projektno finansiranje, obnovljive izvore energije i hidroelektrane²⁷, a u skladu sa zaključcima Samita održanog u Johaneshurgu vezanog za održivi razvoj i milenijumske ciljeve.

Sporazum se stalno unapređuje u zavisnosti od potreba i razvoja svetske ekonomije. Tako su države OECD-a u junu 2007. godine donela oštija pravila zaštite životne sredine i usvojile *Preporuku* koja poziva na oštije zahteve vezane za zaštitu životne sredine, a tiču se izvoznih kredita koji imaju državnu podršku. Ova preporuka, kojom se menja ona doneta 2003. godine, od članica OECD-a se zahteva da izvrše reviziju projekata (sa zvaničnom državnom podrškom) koji potencijalno mogu uticati na čovekovu okolinu i da ih usklade sa međunarodnim standardima, kao npr. Standardima Svetske banke. Ovaj dokument takođe poziva i na veću transparentnost, dostupnost informacijama i češću razmenu informacija između agencija za kreditiranje izvoza.²⁸

Krajem 2007. godine potpisnice Sporazuma su se saglasile, da za probni period do 31. decembra 2010. godine povećaju iznos lokalnih troškova (za koji se može odobriti podrška)

²⁶ *Arrangement on Officially Supported Export Credits* – Revision 2005, TAD/PG(2005)38/FINAL Stupio je na snagu 5. decembra 2005. god. – Sektorski sporazum koji sadrži nove odredbe vezane za obnovljive izvore energije i hidroelektrane usvojen je najpre na probni period od dve godine tj. do 2007. godine kada je produžen za još dve godine, odnosno do juna 2009. godine.

²⁷ *Understanding on Export Credits for Renewable Energies and Water Projects*

²⁸ Vidi više: *Working Party on Export Credits and Credit Guarantees: Revised Council Recommendation on Common Approaches on the Environment and Officially Supported Credits*, TAD/ECG(2007)9, 12-Jun-2007.

sa 15% na 30% od vrednosti spoljnotrgovinskog ugovora. Ovako revidovani Sporazum stupio je na snagu 1. januara 2008. godine.²⁹

2.1.1. Promene u pravilima Sporazuma – odgovor na finansijsku krizu

Od izbijanja aktuelne globalne finansijske krize, članice OECD-a su intenzivirale dijalog u oblasti izvoznih kredita. U novembru 2008. godine *Radna grupa za izvozne kredite i kreditne garancije* održala je sastanak na kome su prisustvovali i drugi veliki izvoznici (Brazil, Estonija, Indija, Izrael, Rumunija, Ruska Federacija i Slovenija) i svi su izrazili svoju odlučnost da zadrže podršku izvoznim kreditima u cilju održavanja i jačanja međunarodnih trgovinskih tokova, u skladu sa usvojenim principima Sporazuma. U tom smislu, ove vlade su usvojile 24. novembra 2008. godine Izjavu: Globalna finansijska kriza i izvozni krediti.

U Januaru 2009. godine, pristupnice Sporazuma o izvoznim kreditima sa zvaničnom državnom podrškom održale su poseban sastanak povodom svetske finansijske krize. Odlučeno je da se neke od disciplina Sporazuma prilagode sa ciljem da se olakša finansiranje projekata, posebno u oblasti obnovljivih izvora energije i projekata voda i generalno za projektno finansiranje.³⁰

Izvršene su sledeće izmene:

- Promena u definiciji zemalja I kategorije za maksimalni rok otplate: Zemlje I kategorije sada su definisane kao zemlje OECD-a sa visokim dohotkom. Ova modifikacija treba da omogućiti da širi spektar zemalja, uključujući i zemlje u razvoju, imaju koristi od produžetka roka za otplatu kredita na deset godina umesto dosadašnjih maksimalnih 8,5 godina.
- Dozvoljava se da udeo učešća zvanično podržanih izvoznih kredita bude 50% (umesto 35%) u transakcijama projektnog finansiranja unutar OECD-a, ova mera je privremena (trajće do 31. januara 2010.) i treba da doprinese oporavku/podsticaju planova objavljenih u mnogim zemljama OECD-a.
- Dozvoljava se više fleksibilnosti u otplati zvanično podržanih izvoznih kredita za projekte vezane za obnovljive izvore energije i vodoprivredu.

U cilju održavanja transparentnosti i negovanja razmene mišljenja i informacija o merama koje su preduzete u cilju prevazilaženja svetske ekonomske krize, kao i rezultatima do kojih se došlo, pristupnice Sporazuma su obrazložile mere koje su preduzete na nacionalnom nivou i one su objavljene kao dokument 30 juna 2009. godine: *Measures Taken at the National Level by the Participants To The Arrangement*³¹, a potom se redovno ažuriraju.

²⁹ *Arrangement on Officially Supported Export Credits - 2008 Revision*, TAD/PG(2007)28/FINAL, 21-Dec-2007. Zadržano i u Reviziji Sporazuma od 5. avgsta 2009. godine TAD/PG(2009)21.

³⁰ Modifikacije Sporazuma o zvanično podržanim izvoznim kreditima: *Arrangement on Officially Supported Export Credits - 2009 Revision*, TAD/PG(2009)21, 05-Aug-2009.

³¹ *Officially Supported Export Credits and the Financial Crisis: Measures Taken at the National Level by the Participants to the Arrangement*, JT03270318 [TAD / PG (2009)17/FINAL], 30 June 2009.

Trideset šest zemalja dogovorile su se da koordiniraju podršku izvoznih kredita kako bi pomogli poboljšanju međunarodne trgovine i investicija tokom ekonomske krize. OECD će biti domaćin redovnih sastanaka za razmenu informacija i praćenje napretka. U Izjavi Radne grupe za izvozne kredite, 23. aprila 2009. godine datoj nakon sastanka u OECD-u, ove vlade su pozdravile odluku zemalja G-20 da obezbede najmanje 250 milijardi dolara u naredne dve godine kako bi se dodatno pružila podrška trgovini putem finansiranja izvoznih kredita i investicija. Vlade Brazila, Kine, Estonije, Indonezije, Izraela, Rumunije, Singapura i Slovenije koje nisu članice OECD-a takođe su potpisale ovu Izjavu. Druge zemlje mogu da se priključe sporazumu u kasnijoj fazi.

Većina zemalja OECD-a preduzele su niz podsticajnih mera u cilju stabilizacije i borbe protiv stagnacije kako domaće tako i međunarodne trgovine. Ove mere uglavnom se odnose na pružanje zvanične državne pomoći, koje se pružaju uglavnom preko državnih agencija i to: izmenama uslova kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova, privremeno proširenje mandata koje imaju državne agencije: povećanje pokrića, uvođenje raznih finansijskih programa kao što su pomoć za održavanje likvidnosti, pružanje garancija koje pokrivaju i do 100% komercijalnih i nekomercijalnih rizika, direktno finansiranje i refinansiranje, pomoć privatnom sektoru kako bi u periodu smanjene likvidnosti zadovoljili zahteve privrednih subjekata koji su izvozno orijentisani. Većina ovih mera je privremenog karaktera do stabilizacije ekonomskih tokova i prevazilaženja globalne ekonomske krize, odnosno jačanja privatnog sektora koji će opet biti u mogućnosti da preuzme ranije aktivnosti u oblasti kreditiranja.

Prema Izveštaju OECD-a od 25. septembra 2009. godine o merama koje su pristupnice Sporazuma preuzele na nacionalnom nivou u cilju prevazilaženja svetske finansijske krize i preduzetim podsticajnim merama Vlada Australije je povećala dostupnost kapitala i obezbedila dodatnih AUD 1.250 miliona za pokrića rizika EFIC-a. Vlada Kanade odobrila je povećanje od 2 milijarde CAD za dodatnu podršku postojećim klijentima, a u novembru je odobrila dodatnih 350 mil. CAD za podršku izvoznih poslova u sektorima koji su najviše pogođeni krizom. Vlada Kanade je takođe kreirala Business Credit Availability Program (BCAP) koji će obezbediti namanje 5 milijardi CAD za direktne zajmove i druge vidove pomoći preduzećima koja su pogođena krizom na tržištu kredita i to putem partnerstva između finansijskih institucija i vlade.

Japanska vlada je kao odgovor na finansijsku krizu odlučila da preduzme sledeće mere vezane za zvaničnu podršku izvoznih kredita: uveden je novi proizvod – kredit isporučiocu – namenjen za finansiranje japanskih izvoznika. Za podršku izvozu odobreno je dodatnih 22 milijardi dolara za naredne dve godine (Japan inače godišnje izdvaja oko USD 90 milijardi kao zvaničnu državnu podršku izvozu. NEXI (Nippon Export and Investment Insurance) će obezbediti sredstva za osiguranje trgovine u iznosu od 16 milijardi dolara, Japan Bank for International Cooperation (JBIC) će finansirati trgovinu sa 6 milijardi dolara.

PODSTICAJNE MERE NEKIH ZEMALJA EU ZA SREDNJOROČNE I DUGOROČNE POSLOVE

ZEMLJA	POVEĆANJE DRŽAVNE PODRŠKE	NOVI PROIZVODI	PROMENA USLOVA	RAD AGENCIJA		
				TRENDOVI U RADU (POTRAŽNJA ZA USLUGAMA)	NEPLAĆANJE	ODŠTETNI ZAHTEVI
AUSTRIJA	DA: 8 mld. EURA (UKUPNO SA KRATKOROČNIM KR.)	NE	NE (OSIM KADA JE PROMENJENA KLASIFIKACIJA RIZIKA ZEMLJE)	PORAST BR. ZAHTEVA, ALI JE SMANJEN OBIM POJEDINAČNIH TRANSAKCIJA	BLAGI PORAST	RAST ZAHTEVA ZA REPROGRAM
BELGIJA	DA	NE	NE	POVEĆANJE 25%	ZNAČAJNI RAST	ZNAČAJNI RAST USLED PROBLEMA SA LIKVIDNOSĆU KUPACA
DANSKA	DA. ODOBRENO 20 mld DKK	DA: DIREKTNO FINANSIRANJE VEZANO SA GARANCIJOM IZVOZNOG KREDITA EKF	PROMENA KLASIF. RIZIKA ZEMLJE USLOVILA NEKE PROMENE KOD NEKIH ZEMALJA	DA	NE	NE
FINSKA	DA ZA OSIG./GARAN. IZVOZNIH KREDITA: UKUPNO SA SR.& DUGOR. KR. NA 12.5 mld. EURA (sa 7.9 mld EUR)	UVEDEN PRIVREMENI SISTEM REFINANSIRANJA IZVOZNIH KREDITA. VLADA ĆE TOKOM 2009-2010 god. OBEZBEDITI 3.7 mld EUR	NE	DA	NE	NE
FRANCUSKA	2009. UKINUTI LIMITI ZA VELIKE ZEMLJE U RAZVOJU: INDIJU, KINU I BRAZIL. UVEDENE RESTRIKTIVNIJE MERE ZA ZEMLJE SA VISOKIM RIZIKOM.	NE	KOD KREDITA ISPORUČIOCU POKRIĆE POVEĆANO SA 95% NA 100%	COFACE SUOČEN SA VELIKIM BROJEM ZAHTEVA BANAKA KOJE KREDIT. KUPCE	BEZ ZNAČAJNOG RASTA; UGLAVNOM KOD SREDNJOROČNIH KREDITA MALIH I SREDNJIH DUŽNIKA	BEZ ZNAČAJNOG RASTA; UGLAVNOM KOD SREDNJOROČNIH KREDITA MALIH I SREDNJIH DUŽNIKA
NEMAČKA	POLITIČKA ODLUKA DA SE POVEĆA PODRŠKA UKOLIKO BUDE POTREBNO	NE. RAZMATRAJU SE MOGUĆE MERE	KOD KREDITA ISPORUČIOCU POKRIĆE POVEĆANO SA 85% NA 95% . MAX. IZLOŽENOST KOD KONTRAGARANCIJA POVEĆANA SA 80 mil. NA 300 mil. EURA	DA	DA. POVEĆANJE ZAHTEVA ZA ODLAGANJE PLAĆANJA	DA
ITALIJA	DATA VEĆA OVLAŠĆENJA SACE	NE	DATA OVLAŠĆENJA SACE: FINANSIJSKE GARANCIJE ZA KAPITALNE POSLOVE; OSIGURAVANJE POSLOVA MALIH I SREDNJIH PREDUZ. PREKOGRANIČNO FINANSIRANJE BANKA-BANKA	NEMA PODATAKA	DA	DA
HOLANDIJA	NE	HOLANDSKA VLADA PRIPREMA NIZ PRIVREMENIH MERA ZA FINANSIRANJE SPECIFIČNIH IZVOZNIH POSLOVA (PORED ONIH KOJE PRUŽA ARTRADIUS)	DA. PRIVREMENO PREUZETO TRŽIŠTE PRIVATNIH OSIGURAVAČA, POVEĆANA FLEKSIBILNOST KOD ODOBRAVANJA POKRIĆA ZA POJEDINE ZEMLJE KOJE IMAJU VEĆI RIZIK UZ RAZNE VIDOVE OBEZBEĐENJA	MNOGI PROJEKTI SU ODLOŽENI	DA, ALI NE ALARMANTNO	DA, ALI NE ALARMANTNO
VELIKA BRITANIJA	ZBOG SMANJENOG OBIMA FINANSIRANJA OD STRANE BANKARSKOG SEKTORA, BRITANSKA VLADA JE OBEZBEDILA 10 mld £					

Izvor: OECD: *Officially Supported Export Credits and the Financial Crisis: Measures Taken at the National Level by the Participants to the Arrangement*,
TAD/PG(2009)17/FINAL (25-Sep-2009)

PODSTICAJNE MERE NEKIH ZEMALJA EU ZA KRATKOROČNE POSLOVE

ZEMLJA	POVEĆANJE DRŽAVNE PODRŠKE	NOVI PROIZVODI	PROMENA USLOVA	RAD AGENCIJA		
				TRENDOVI U RADU (POTRAŽNJA ZA USLUGAMA)	NEPLAĆANJE	ODŠTETNI ZAHTEVI
AUSTRIJA	DA: ZA 8 mld. EURA (UKUPNO SA SR.& DUGOR. KR.	NE	NE (OSIM KADA JE PROMENJENA KLASIFIKACIJA RIZIKA ZEMLJE)	PORAST BR. ZAHTEVA, ALI JE SMANJEN OBIM POJEDINAČNIH TRANSAKCIJA	NEMA PODATAKA	NA NISKOM NIVOU
BELGIJA	DA: ZA 5 mld. EURA	NE	NE	NEMA PODATAKA	NEMA PODATAKA	BEZ PODATAKA
DANSKA	POVEĆANJE PODRŠKE BANKAMA ZA POKRIĆA PO L/C SA 50% NA 95%	NE	POVEĆANJE PREMIJA ZA 5 DO 10 PUTA VEĆE; SAMOPRIDRŽAJ 20%	POVEĆANJE BROJA ZAHTEVA ZA REOSIGURANJE (52 ZATEVA) - NISU ODOBRENI	NEMA PODATAKA	BEZ PODATAKA
FINSKA	DA ZA OSIG./GARAN. IZVOZNIH KREDITA: UKUPNO SA SR.& DUGOR. KR. NA 12.5 mld. EURA (sa 7.9 mld EUR)	BEZ PODATAKA	BEZ PODATAKA	DA	NEMA PODATAKA	NE
FRANCUSKA	DA	NE	POKRIĆE POVEĆANO SA 95% NA 100% KAO I DRUGE ADMINISTRATIVNE MERE	DA	DA. POSEBNO PRIVATNIM OSIGURAVAČIMA	DA. POSEBNO PRIVATNIM OSIGURAVAČIMA
NEMAČKA	POLITIČKA ODLUKA DA SE POVEĆA PODRŠKA UKOLIKO BUDE POTREBNO	POKRIĆE RIZIKA ZA KONFIRMACIJU L/C	KOD KREDITA ISPORUČIOCU POKRIĆE POVEĆANO SA 85% NA 95% . MAX. IZLOŽENOST KOD KONTRAGARANCIJA POVEĆANA SA 80 mil. NA 300 mil. EURA	DA	DA. POVEĆANJE ZAHTEVA ZA ODLAGANJE PLAĆANJA	DA
ITALIJA	DATA VEĆA OVLAŠĆENJA SACE	NE	DATA OVLAŠĆENJA SACE; FINANSIJSKE GARANCIJE ZA KAPITALNE POSLOVE; OSIGURAVANJE POSLOVA MALIH I SREDNJIH PREDUZ. PREKOGRANIČNO FINANSIRANJE BANKA-BANKA	NEMA PODATAKA	NEMA PODATAKA	NEMA PODATAKA
HOLANDIJA	POKRIĆA KOJA SU RANIJE BILA NAMENJENA ZA SRED. I DUGOROČNE POSLOVE SADA NA RASPOLAGANJU I ZA KRATKOROČNE POSLOVE	NE	PRIVREMENO SE ODOBRAVAJU OSIGURANJA KRATKOROČNIH KREDITA ZA ZEMLJE ISTOČNE EVROPE	DA	DA	DA
VELIKA BRITANIJA	ECGD NE DAJE PODRŠKU KRATKOROČNIM IZVOZNIM POSLOVIMA					

Izvor: OECD: *Officially Supported Export Credits and the Financial Crisis: Measures Taken at the National Level by the Participants to the Arrangement*,
TAD/PG(2009)17/FINAL (25-Sep-2009)

2.1.2. Opšte odredbe Sporazuma

Sporazumom su date osnovne smernice za kreditiranje izvoznih poslova sa državnom podrškom, sa ciljem podsticanja konkurencije izvoznika koja je zasnovana na kvalitetu i cenama robe i/ili usluga, a ne na povoljnijim uslovima finansiranja koje omogućavaju institucije putem zvanične državne podrške izvozu. Sporazum se zalaže za održavanje lojalne konkurencije između izvoznika zemalja potpisnica i orijentisan je na ograničavanje minimalnih kamatnih stopa za finansiranje izvoznih poslova, kao i na ograničavanje minimalnih premijskih stopa za osiguranje.

Potpisnice Sporazuma su se obavezale da će informacije vezane za izvozne kredite sa zvaničnom državnom podrškom staviti na raspolaganje i državama koje nisu pristupile Sporazumu.

Sporazum se odnosi na sve kredite sa državnom podrškom koju daju vlade (ili su dati u ime vlade)³² za izvoz robe i/ili usluga, uključujući i finansijski lizing, sa rokovima otplate dužim od dve godine. Izvoznim kreditom, u smislu ovog Sporazuma smatraju se i osiguranja, garancije ili finansijski aranžmani koji omogućavaju stranom kupcu/kupcima robe i/ili usluga da izvrše odloženo plaćanje. Sporazum se ne odnosi na isporuku vojne opreme i poljoprivredne proizvode³³, a ne može se primenjivati i ukoliko je evidentno da je ugovor potpisan sa ino-kupcem iz države koja nije krajnji korisnik robe/usluga, a u cilju pribavljanja povoljnijih uslova plaćanja.

Sporazum obuhvata i tkz. Sektorske sporazume kojima se posebno definišu uslovi kreditiranja za brodogradnju (Aneks I), nuklearne elektrane (Aneks II), civilne avione (Aneks III) i obnovljive izvore energije i hidroelektrane (Aneks IV).

Realizacija izvoznih kredita u ime i za račun vlade realizuju se preko agencije za kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova, a koje su na različit način organizovane u različitim zemljama. Primenu Sporazuma nadgleda Sekretarijat.

Trenutne pristupnice Sporazuma su: EU (svih 27 država članica), SAD, Australija, Kanada, Japan, Koreja, Norveška, Novi Zeland i Švajcarska.

Zvanične agencije za kreditiranje izvoza uglavnom se pridržavaju pravila koja su propisana Sporazumom, a Sekretarijat OECD-a nadgleda primenu Sporazuma.

Prema Sporazumu državna podrška može biti u vidu:

³² U samom Sporazumu nije izričito definisan pojam zvanična/državna podrška, ali se podrazumeva da ona predstavlja podršku koju vlade daju izvoznim kreditima.

³³ Sastavni deo Sporazuma su i Sektorski sporazumi (Aneksi I – IV) koji su vezani za izvozne kredite za izvoz brodova, civilnih aviona, za izgradnju nuklearnih elektrana i klasičnih elektrana i postrojenja za preradu vode, obnovljivi izvori energije (korišćenje vetrova, talasa, solarna energija i dr).

1. Izdavanja garancija ili osiguranja izvoznih kredita i
2. Zvanične državne finansijske podrške koja može biti u vidu: direktnih kredita/finansiranja i refinansiranja ili subvencije kamatnih stopa.
3. Bilo koja kombinacija gore navedenog³⁴

Sporazum se primenjuje i na vezanu pomoć.

Potpisnici sporazuma mogu istupiti tako što će pismenim putem obavestiti Sekretarijat. Procedura istupanja traje 180 dana od datuma kada Sekretarijat primi obaveštenje.³⁵

2.1.3. Finansijski uslovi za izvozne kredite

Sporazumom su predviđeni osnovni finansijski uslovi pod kojima se mogu odobravati krediti sa zvaničnom državnom podrškom kojih se potpisnici moraju pridržavati. Jedan od osnovnih principa je da rok otplate kredita ne može biti duži od upotrebne vrednosti robe.

Avans, maksimalna zvanična državna podrška i lokalni troškovi³⁶

- a. Iznos avansa koji kupac robe i usluga koje su predmet zvaničnog državnog kreditiranja mora platiti ne sme biti manji od 15% od vrednosti izvoznog ugovora³⁷ koji mora biti plaćen pre početka otplate kredita kako je to definisano u Aneksu XI. Avans može biti i manji ukoliko spoljnotrgovinski posao sadrži robu/usluge iz trećih zemalja koje nemaju zvaničnu podršku.

Finansiranje/osiguranje 100% premije je dozvoljeno. Premija može biti uključena u vrednost izvoznog kredita. Retencije koje se naplaćuju nakon početka roka koji je određen kao početna tačka kredita ne smatraju se avansnim plaćanjem.

- b. Zvanična podrška za takvo avansno plaćanje smatra se samo kao oblik osiguranja ili garancija uobičajena za pokriće rizika pre korišćenja kredita;
- c. Državna podrška ne može biti veća od 85% vrednosti ugovora (osim u slučajevima navedenim pod b) i d), uključujući i nabavke iz trećih zemalja, ali bez lokalnih troškova;

³⁴ *Arrangement on Officially Supported Export Credits*, Article 5.

³⁵ Ibidem, Član 8.

³⁶ Ibidem, Član 10.

³⁷ Sporazum u Annex-u XI definiše vrednost izvoznog ugovora (Export Contract Value) kao vrednost izvezeno robe i usluga koje kupac mora platiti, a koja ne uključuje lokalne troškove.

- d. Zvanična državna podrška može se pružiti i za lokalne troškove³⁸, pod uslovom da iznos lokalnih troškova nije veći od 30% od vrednosti spoljnotrgovinskog ugovora i da podrška nije odobrena pod povoljnijim uslovima od onih koji su odobreni za kreditiranje izvoza. U slučajevima kada zvanična podrška lokalnim troškovima prelazi 15% vrednosti izvoznog ugovora ona se prethodno mora notifikovati u skladu sa članom 45. Sporazuma, pri čemu se mora navesti priroda lokalnih troškova za koju se daje podrška.

Klasifikacija zemalja i maksimalni rokove otplate

Maksimalni rokovi otplate kredita utvrđuju se u zavisnosti od ekonomske situacije zemlje zajmoprimca i to na bazi bruto nacionalnog dohotka po glavi stanovnika prema podacima Svetske banke.

Sve zemlje su klasifikovane u dve kategorije koje određuju i maksimalne rokove za otplatu kredita³⁹: Revizijom iz 2009. godine u I Kategoriju zemalja svrstane su zemlje OECD-a sa visokim dohotkom. Sve ostale zemlje su u II Kategoriji.⁴⁰ Klasifikacija za potrebe Sporazuma je određena po bruto nacionalnom dohotku po glavi stanovnika u skladu sa obračunom Svetske banke za potrebe klasifikacije Svetske banke za zemlje dužnike. Maksimalni rok otplate za I Kategoriju zemalja iznosi 5 godina (8,5 godina uz prethodnu notifikaciju/najavu OECD-u), a za Kategoriju II maksimalni rok otplate je 10 godina. Izuzetak predstavlja finansiranje izgradnje elektrana – osim nuklearnih, kada rok otplate može biti 12 godina.⁴¹ U slučaju kada se ugovor odnosi na više različitih zemalja, potpisnice Sporazuma će postići zajednički dogovor u skladu sa procedurama navedenim u Čl. 55. do 60. Izuzetak predstavlja finansiranje izgradnje elektrana – osim nuklearnih, kada rok otplate može biti 12 godina.

³⁸ a) Finansijski uslovi koji su navedeni u članu 10 d) primenjivaće se u periodu od 1.januara 2008. godine do 31.12.2010. Tokom ovog probnog perioda potpisnici će razmatrati učinak ove odredbe.

b) Po isteku ovog probnog perioda primenjivaće se odredbe originalnog teksta člana 10. - Revizija iz 2007. – document TAD/PG(2007)18 osim ukoliko se potpisnice ne dogovore da nastave da ga primenjuju tokom narednog probnog perioda, uz neophodna poboljšanja ili izmene ili da odluče da ga definitivno ugrade u Sporazum sa neophodnim izmenama.

d). Sekretarijat je zadužen za izveštavanje o primeni finansijskih uslova navedenih u članu 10 d).

³⁹ Kategorizacija zemalja menja se jednom godišnje. Neka zemlja može promeniti kategoriju samo ukoliko dve godine uzastopno zadovoljava kriterijume određene kategorije.

⁴⁰ U Reviziji iz 2009. godine u cilju prevazilaženja svetske finansijske krize i poboljšavanja uslova za poslovanje promenjena je metodologija klasifikacija zemalja. Prethodno su zemlje I kategorije definisane kao zemlje koje u skladu sa podacima Svetske banke imaju bruto društveni proizvod koji ih svrstava u razvijene zemlje (odnosno koje ne mogu koristiti kredite Svetske banke) i za njih je maksimalni rok otplate 5 godina (8,5 godina uz prethodnu notifikaciju/najavu OECD-u) i Kategorija II - sve ostale zemlje za koje je maksimalni rok otplate 10 godina.

⁴¹ Ibidem, član 13.

Otplata kredita - naplata glavnice i kamate

Glavnica se otplaćuje u jednakim ratama. Dospeće prve rate (glavnice i kamate) ne može biti kasnije od šest meseci od utvrđenog datuma za početak otplate kredita⁴²; a dinamika otplate kredita – kako glavnice tako i kamate ne može biti duža od šest meseci.

Kamate se ne pripisuju glavnici. Kamata se ne obračunava na plaćanja vezana za premije ili druge troškove vezane za osiguranje ili izdavanje garancija kod kredita isporučiocu ili kod finansijskog kredita; za plaćanja bankarskih troškova ili provizija vezanih za izvozni kredit a koja nisu vezana godišnju ili polugodišnju naknadu bankarskih troškova koji su plativi tokom perioda otplate kredita i na takse vezane za zemlju uvoza.

Kada se zvanična državna podrška daje u vidu direktnog kredita/finansiranja ili refinansiranja premija se može dodati osnovnoj vrednosti kamate ili se može posebno iskazati / zaračunati. Obe stavke/komponente se moraju zasebno iskazati korisnicima kredita.⁴³

Kao početak roka otplate kredita uzima se:

- a. kod prodaje kapitalne opreme koja se sastoji od zasebnih pojedinačno upotrebljivih jedinica, početak kredita je datum kada kupac robe ulazi u njen fizički posed u zemlji uvoza;
- b. kod izgradnje celog postrojenja (termoelektrane ili slično), početkom kredita smatra se datum kada kupac preuzme celokupno postrojenje koje je predmet izvoznog ugovora (ukoliko ne postoji odgovornost za puštanje istoga u pogon, odnosno da nije ugovoren “ključ u ruke”);
- c. kod građevinskih radova, kada izvođač nije odgovoran za puštanje objekta u rad, početkom kredita smatra se datum završetka radova;
- d. kod ugovorne odgovornosti dobavljača ili izvođača za ispravnost i puštanje u pogon postrojenja, početkom roka kredita smatra se datum kada su nakon instaliranja i izgradnje izvršeni preliminarni testovi i provera o spremnosti istog za korišćenje. Primenuje se bez obzira da li je postrojenje preuzeto od strane kupca u skladu sa uslovima iz izvoznog ugovora i nevezano za daljnje obaveze koje je dobavljač ili izvođač radova preuzeo (npr. garancija za dobro funkcionisanje postrojenja ili osposobljavanje lokalnog osoblja za rad na postrojenju);
- e. u slučajevima navedenim od b) do d), kada ugovor uključuje posebne isporuke pojedinačnih delova projekta, početkom roka kredita smatra se datum isporuke za svaki deo posebno, ili prosek nekoliko posebnih isporuka ili pak za jedan znatniji deo projekta posebno.⁴⁴

⁴² Sporazum dopušta i drugačiji način otplate kredita u skladu sa utvrđenim pravilima. Vidi više: *Arrangement on Officially Supported Export Credits*, član 14.

⁴³ Ibidem, Article 15.

⁴⁴ Ibidem, Aneks XI (k).

Minimalne kamatne stope za kredite sa zvaničnom državnom podrškom

Minimalne kamatne stope utvrđuju se sistemom referentnih komercijalnih kamatnih stopa (*Commercial Interest Reference Rates – CIRR*) u zavisnosti od valute i dužine kredita.⁴⁵ Ove stope se utvrđuju mesečno, u skladu sa kretanjem kamatnih stopa na tržištu državnih obveznica za sve valuta učesnice Sporazuma, kako bi odražavale kamatne stope na tržištu kapitala

Pristupnice Sporazuma su obavezne, da pored kamate, naplate i premiju za pokriće rizika neplaćanja po izvoznim kreditima i premije ne smeju biti niže od stvarnih troškova dugoročnih kredita. Ova obaveza je u skladu sa pravilima iz sistema Svetske trgovinske organizacije, odnosno sa *Sporazumom o subvencijama i kompenzatornim merama*.

Iz tabele Minimalne kamatne stope (CIRR) za izvozne kredite sa zvaničnom podrškom za pojedine mesece u 2008. godini, 2009. god. i početkom 2010. godine može se videti postepeno smanjenje referentnih kamatnih stopa, pre svega zbog uticaja svetske ekonomske krize i napora da se međunarodna trgovina oporavi i kroz smanjenje kamatnih stopa.⁴⁶

⁴⁵ Minimalne kamatne stope su se prvobitno utvrđivale prema posenoj matrici u zavisnosti od zemlje zajmoprimca, valute izvoznog kredita i dužine kredita.

⁴⁶ Vidi više: www.oecd.org/dataoecd : *HISTORICAL CIRR RATES* - Promene vrednosti CIRR-a od 1983. do danas.

Promene minimalnih kamatnih stopa (CIRR) za izvozne kredite sa zvaničnom podrškom

Valuta	Rok otpl. kredita	Od						
		15.Jan.08	15.Jan.09	15.Sep.09	15.Oct.09	15.Nov.09	15.Dec.09	15.Jan.10
		Do						
		14.Feb.08	14.Feb.09	14.Oct.09	14.Nov.09	14.Dec.09	14.Jan.10	14.Feb.10
EURO								
	do 5 godina	5.04	3.59	3.02	2.86	2.89	2.84	2.79
	od 5 do 8.5 god.	5.11	4.06	3.73	3.63	3.61	3.56	3.53
	preko 8.5 god.	5.21	4.39	4.22	4.18	4.14	4.10	4.08
USD								
	do 5 godina	4.13	2.07	2.65	2.48	2.46	2.32	2.38
	od 5 do 8.5 god.	4.49	2.52	3.57	3.37	3.33	3.23	3.34
	preko 8.5 god.	4.74	2.89	4.21	4.02	3.96	3.92	4.07
GBP - Velika Britanija								
	do 5 godina	5.54	3.39	3.17	2.97	2.90	2.95	2.91
	od 5 do 8.5 god.	5.62	4.00	3.88	3.71	3.62	3.76	3.78
	preko 8.5 god.	5.67	4.32	4.30	4.19	4.10	4.28	4.36
AUD - australijski dolar		7.59	4.51	6.30	6.30	6.34	5.99	6.25
CAD - Kanada								
	do 5 godina	4.83	2.61	2.85	2.91	2.97	2.78	2.74
	od 5 do 8.5 god.	4.87	3.01	3.61	3.60	3.71	3.60	3.58
	preko 8.5 god.	4.92	3.42	3.84	3.86	3.96	3.90	3.89
JPY - japanski jen								
	do 5 godina	1.80	1.63	1.37	1.31	1.36	1.36	1.24
	od 5 do 8.5 god.	2.04	1.82	1.69	1.60	1.63	1.64	1.49
	preko 8.5 god.	2.19	1.88	1.96	1.87	1.90	1.93	1.78
CHF - švajcarski franak								
	do 5 godina	3.50	2.01	1.70	1.83	1.89	1.71	1.72
	od 5 do 8.5 god.	3.78	2.54	2.23	2.33	2.38	2.21	2.24
	preko 8.5 god.	3.97	2.87	2.67	2.73	2.78	2.61	2.62
DKK - danska kruna								
	do 5 godina	5.24	4.49	3.28	3.24	3.17	2.91	3.42
	od 5 do 8.5 god.	5.26	3.95	3.98	3.99	4.15	3.89	3.94
	preko 8.5 god.	5.32	4.23	4.30	4.30	4.39	4.20	4.38
HUF - mađarska forinta		8.31	10.78	9.35	8.73	8.10	8.03	8.25
SEK - švedska kruna								
	do 5 godina	5.14	3.11	3.76	3.68	3.58	3.52	3.41
	od 5 do 8.5 god.	5.19	3.47	4.05	3.97	3.86	3.81	3.75
	preko 8.5 god.	5.23	3.67	4.45	4.38	4.25	4.27	4.24
Korejski Won		6.90	5.30	5.91	5.85	5.91	5.84	5.76
Novozelanski dolar		8.13	5.88	5.92	5.93	6.19	6.28	6.51
NOK - norveška kruna		5.61	4.34	4.52	4.62	4.58	4.33	4.61
CZK - češka kruna		5.41	5.06	4.69	4.92	4.60	4.46	4.30

Izvor: www.oecd.org

Minimalne premije po metodologiji OECD-a

Potpisnice Sporazuma dužne su da, pored kamate, naplaćuju premiju kojom će pokriti kreditni rizik. Premije koje se primenjuju moraju biti adekvatne dugoročnim troškovima i gubicima, zasnovane na proceni rizika izvoznih kredita.

Minimalne premije za rizik zemlje i suvereni kreditni rizik (*Minimum Premium Rate – MPR*) se obračunavaju nezavisno da li je zajmoprimac državno/javno ili privatno lice. Obračunavaju se prema utvrđenoj matematičkoj formuli⁴⁷ i zavise od sledećih faktora: klasifikacije zemlje po stepenu rizika, vremena izloženosti rizika, iznosa za koji se daje pokriće, iskustva sa ranijim vraćanjem duga, i dr). Zemlje su klasifikovane u osam kategorija - od 0 do 7; pri čemu su zemlje sa najvećim rizikom svrstane u kategoriju 7 i za njih je propisana naviša premija. Visoko razvijene zemlje (u skladu sa godišnim izveštajem Svetske banke) svrstane su u kategoriju 0, kod njih je rizik zanemarljiv i za njih nije određen MPR, ali potpisnice Sporazuma ne mogu primenjivati niže premijske stope od onih koje se primenjuju na privatnom tržištu osiguranja. Sve ostale zemlje svrstane su u 7 kategorija.

Zemlje su klasifikovane prema proceni sposobnosti servisiranja spoljnog duga – kreditni rizik zemlje. Prema metodologiji OECD-a uzimaju se u obzir pet elemenata kreditnog rizika zemlje:

1. opšti moratorijum na plaćanje donet od strane vlade kupca/zajmoprimca/jemca ili institucije preko koje se vrši plaćanje,
2. politički događaji, ekonomske teškoće ili zakonodavne/administrativne mere koje su donete, a koje onemogućavaju ili odlažu prenos sredstava plaćenih po kreditu,
3. zvanična akta doneta u zemlji kupca/zajmoprimca kojima se propisuje da plaćanja izvršena u lokalnoj valuti predstavljaju otplatu duga,
4. bilo koje druge mere ili akta koju donese vlada strane države, a koja onemogućavaju otplatu kredita i
5. slučajevi više sile: npr. rat (uključujući i građanski rat), eksproprijacija, revolucija, građanski nemiri, cikloni, poplave, zemljotresi, plimski talasi i nuklearni incidenti.

Sve države koje ne spadaju u grupu visokorazvijenih zemalja OECD-a klasifikuju se putem **Metodologije rizika zemlje** (*Country Risk Classification Methodology*) koja je sastavljena od:

1. Modela procene rizika zemlje (*The Country Risk Assessment Model - CRAM*)⁴⁸ kojim se daje *kvantitativna procena kreditnog rizika zemlje* koji se određuje na osnovu tri grupe indikatora:
 - a. iskustva u prethodnim plaćanjima (urednost otplate kredita, reprogramiranje dugova i sl.),

⁴⁷ Vidi dalje: ANNEX VI: Calculation of the Minimum Premium Rates

⁴⁸ Detalji CRAM-a su poverljivi i ne objavljuju se. Opširnije vidi: *Premium and Related Conditions: Explanation of the Premium Rules of The Arrangement On Officially Supported Export Credits*. Dostupno na: <http://www.oecd.org>

- b. finansijske situacije (npr. indikatori likvidnosti kao npr. ukupni spoljni dug, nivo deviznih rezervi; indikatori solventnosti u srednjoročnom periodu, i dr.) i
- c. ekonomske situacije (indikatori ekonomske politike kao npr. fiskalna i monetarna politika, strukturalne reforme, spoljni bilans, zavisnost od strane pomoći, privredni rast i dr.).

2. *Kvalitativne procene* dobijenih rezultata po Modelu, za svaku zemlju pojedinačno kako bi se objedinili politički rizici kao i/ili oni rizici koji nisu uzeti ranije u obzir u Modelu (delimično ili u potpunosti).

Konačnu klasifikaciju zemalja usvajaju konsenzusom eksperti grupe za procenu rizika, čije članove čine predstavnici agencija za izvozne kredite. Oni se sastaju nekoliko puta godišnje kako bi ponovo razmatrali klasifikacije zemalja, a posebno kada se dese fundamentalne promene. Mada su ovi sastanci tajni i posle njih se ne daju zvanična saopštenja, klasifikacija rizika zemlje objavljuje se posle svakog njihovog sastanka. U skladu sa članom 26. Sporazuma vrši se klasifikacija i određenih multilateralnih i regionalnih finansijskih institucija.

Klasifikacija rizika zemalja vrši se samo u svrhu utvrđivanja minimalnih premijskih stopa za transakcije vezane za kredite sa državnom podrškom.⁴⁹

Svaka agencija za kreditiranje izvoza zemalja OECD, koje su potpisnice Sporazuma, uz poštovanje osnovnih uslova iz Sporazuma ima i sopstvene uslove kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova.

⁴⁹ Vidi dalje prilog: Contry risk Classification.

ANEKS VI: IZRAČUNAVANJE MINIMALNIH PREMIJA

Formula za izračunavanje minimalne premije (MPR) koja se primenjuje na izvozni kredit.

$$MPR = (a * HOR + b) * (PC/0.95) * QPF * PCF * (1-MEF) * BRF$$

gde je:

- a i b su koeficijenti koji se primenjuju u vezi sa kategorijom rizika zemlje
- HOR (*horizon of risk*) je horizont rizika
- PC (*percentage of cover*) procenat pokrića
- QPF (*quality of product factor*) je faktor kvaliteta pokrića.
- PCF (*percentage of cover factor*) je procenat faktora pokrića
- MEF (*mitigation/exclusion factor*) faktor umanjenja/isključenja rizika zemlje
- BRF (*buyer risk cover factor*) je faktor pokrića rizika kupca.

Vrednosti za koeficiente a i b dati su u sledećoj tabeli:

	Kategorija rizika zemlje							
	0	1	2	3	4	5	6	7
a	n/a	0.100	0.225	0.392	0.585	0.780	0.950	1.120
b	n/a	0.350	0.350	0.400	0.500	0.800	1.200	1.800

- Horizont rizika (HOR)¹ se izračunava na sledeći način:

Za standardne profile otplate (za otplatu glavnice u jednakim polugodišnjim ratama):

$$HOR = (\text{dužina perioda isplate} * 0,5) + \text{dužina roka otplate}$$

Za nestandardne profile otplate, ekvivalent za dužinu roka otplate kredita (izražen u jednakim polugodišnjim ratama) izračunava se putem sledeće formule:

$$HOR = (\text{prosečna ponderisana vrednost roka otplate} - 0,25)/0,5$$

Upotreba godina ili meseci u formuli nema uticaja na kalkulaciju sve dok se ista jedinica koristi za rok isplate i rok otplate kredita.

Procenat pokrića (PC) izražen je kao decimalna vrednost (tj. 95% izraženo je kao 0,95)

Faktor kvaliteta pokrića (QPF) dat je u sledećoj tabeli:

	Kategorija rizika zemlje							
Kvalitet pokrića	0	1	2	3	4	5	6	7
Ispod standarda	n/a	0.9965	0.9935	0.9850	0.9825	0.9825	0.9800	0.9800
Standardno	n/a	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000	1.0000
Iznad standarda	n/a	1.0035	1.0065	1.0150	1.0175	1.0175	1.0200	1.0200

Procenat faktora pokrića (PCF) određuje se na sledeći način:

Za $PC \leq 0.95$, $PCF = 1$

Za $PC > 0.95$, $PCF = 1 + ((PC - 0.95) / 0.05) * \text{procenat koeficijenta pokrića}$

Kategorija rizika zemlje

	Kategorija rizika zemlje							
	0	1	2	3	4	5	6	7
Procenat koeficijenta pokrića	n/a	0.00000	0.00337	0.00489	0.01639	0.03657	0.05878	0.08598

Faktor umanjenja/isključenja rizika zemlje (MEF) određuje se na sledeći način:

Za izvozne kredite bez umanjenja rizika zemlje, $MEF = 0$

Za izvozne kredite s umanjenjem rizika zemlje, MEF se određuje u skladu sa kriterijumima datim u Aneksu VIII.

Faktor pokrića rizika kupca (BRF) određuje se na sledeći način:

Kada je u potpunosti isključen rizik kupca, $BRF = 0.90$

Kada rizik kupca nije isključen, $BRF = 1$

Izvor:

OCED: The Arrangement on Officially Supported Export Credits

Annex VI: Calculation of The Minimum Premium Rates

[TAD/PG(2009)21/FINAL 05-Aug-2009]

PRILOG

Country Risk Classifications of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits 29 January 2010

Country Code	Country Name	Classification	
		Previous	Current Prevailing
AFG	Afghanistan	7	7
ALB	Albania	6	6
DZA	Algeria	3	3
ASM	American Samoa	-	-
AND	Andorra	-	-
AGO	Angola	6	6
ATG	Antigua and Barbuda	6	6
ARG	Argentina	7	7
ARM	Armenia	6	6
ABW	Aruba	-	-
AUS	Australia	0	0
AUT	Austria	0	0
AZE	Azerbaijan	5	5
BHS	Bahamas	3	3
BHR	Bahrain	2	2
BGD	Bangladesh	6	6
BRB	Barbados	-	-
BLR	Belarus	7	7
BEL	Belgium	0	0
BLZ	Belize	6	6
BEN	Benin	6	6
BMU	Bermuda	-	-
BTN	Bhutan	-	-
BOL	Bolivia	7	7
BIH	Bosnia and Herzegovina	7	7
BWA	Botswana	3	3
BRA	Brazil	3	3
BRN	Brunei	2	2
BGR	Bulgaria	4	4
BFA	Burkina Faso	7	7
BDI	Burundi	7	7
KHM	Cambodia	6	6
CMR	Cameroon	6	6
CAN	Canada	0	0
CPV	Cape Verde	5	5
CYM	Cayman Islands	-	-
CAF	Central African Republic	7	7
TCO	Chad	7	7
CHI	Channel Islands	-	-
CHL	Chile	2	2
CHN	China	2	2
TWN	Chinese Taipei	1	1
COL	Colombia	4	4
COM	Comoros	-	-
COG	Congo	7	7
COD	Congo, Dem. Rep.	7	7
CRI	Costa Rica	3	3
CIV	Côte d'Ivoire	7	7
HRV	Croatia	5	5
CUB	Cuba	7	7
CYP	Cyprus	0	0
CZE	Czech Republic	0	0
DNK	Denmark	0	0
DJI	Djibouti	-	-
DMA	Dominica	-	-
DOM	Dominican Republic	5	5
ECU	Ecuador	7	7
EGY	Egypt	4	4

Country Code	Country Name	Classification	
		Previous	Current Prevailing
SLV	El Salvador	4	4
GNQ	Equatorial Guinea	7	7
ERI	Eritrea	7	7
EST	Estonia	3	4
ETH	Ethiopia	7	7
FRO	Faroe Islands	-	-
FJI	Fiji	-	-
FIN	Finland	0	0
FRA	France	0	0
PYF	French Polynesia	-	-
GAB	Gabon	6	6
GMB	Gambia	7	7
GEO	Georgia	6	6
DEU	Germany	0	0
GHA	Ghana	6	6
GRC	Greece	0	0
GRL	Greenland	-	-
GRD	Grenada	-	-
GUM	Guam	-	-
GTM	Guatemala	5	5
GIN	Guinea	7	7
GNB	Guinea-Bissau	7	7
GUY	Guyana	-	-
HTI	Haiti	7	7
HND	Honduras	6	6
HKG	Hong Kong, China	1	1
HUN	Hungary	0	0
ISL	Iceland	0	0
IND	India	3	3
IDN	Indonesia	5	5
IRN	Iran	6	6
IRQ	Iraq	7	7
IRL	Ireland	0	0
IMY	Isle of Man	-	-
ISR	Israel	3	3
ITA	Italy	0	0
JAM	Jamaica	6	6
JPN	Japan	0	0
JOR	Jordan	5	5
KAZ	Kazakhstan	5	5
KEN	Kenya	6	6
KIR	Kiribati	-	-
KOR	Korea	0	0
PRK	Korea, Dem. Rep. (North)	7	7
KWT	Kuwait	2	2
KGZ	Kyrgyzstan	7	7
LAO	Laos	7	7
LVA	Latvia	4	5
LBN	Lebanon	7	7
LSO	Lesotho	5	5
LBR	Liberia	7	7
LBY	Libya	6	6
LIE	Liechtenstein	-	-
LTU	Lithuania	3	4
LUX	Luxembourg	0	0
MAC	Macao	-	-
MKD	Macedonia (FYROM)	5	5
MDG	Madagascar	6	6
MWI	Malawi	7	7

Country Code	Country Name	Classification	
		Previous	Current Prevailing
MYS	Malaysia	2	2
MDV	Maldives	7	7
MLI	Mali	6	6
MLT	Malta	0	0
MHL	Marshall Islands	-	-
MRT	Mauritania	7	7
MUS	Mauritius	3	3
MYT	Mayotte	-	-
MEX	Mexico	3	3
FSM	Micronesia	-	-
MDA	Moldova	7	7
MCO	Monaco	-	-
MNG	Mongolia	6	6
MNE	Montenegro	6	6
MAR	Morocco	3	3
MOZ	Mozambique	6	6
MMR	Myanmar	7	7
NAM	Namibia	3	3
NPL	Nepal	7	7
NLD	Netherlands	0	0
ANT	Netherlands Antilles	5	5
NCL	New Caledonia	-	-
NZL	New Zealand	0	0
NIC	Nicaragua	7	7
NER	Niger	7	7
NGA	Nigeria	6	6
MNP	Northern Mariana Islands	-	-
NOR	Norway	0	0
OMN	Oman	2	2
PAK	Pakistan	7	7
PLW	Palau	-	-
PAN	Panama	3	3
PNG	Papua New Guinea	5	5
PRY	Paraguay	5	5
PER	Peru	3	3
PHL	Philippines	4	4
POL	Poland	2	2
PRT	Portugal	0	0
PRI	Puerto Rico	-	-
QAT	Qatar	2	2
ROU	Romania	4	4
RUS	Russian Federation	4	4
RWA	Rwanda	7	7
KNA	Saint Kitts and Nevis	-	-
LCA	Saint Lucia	-	-
VCT	Saint Vincent and the Grenadines	-	-
WSM	Samoa	-	-
SMR	San Marino	-	-
STP	Sao Tome and Principe	-	-
SAU	Saudi Arabia	2	2
SEN	Senegal	6	6
SRB	Serbia	7	6
SYC	Seychelles	-	-
SLE	Sierra Leone	7	7
SGP	Singapore	0	0
SVK	Slovak Republic	0	0
SVN	Slovenia	0	0

Country Code	Country Name	Classification	
		Previous	Current Prevailing
SLB	Solomon Islands	-	-
SOM	Somalia	7	7
ZAF	South Africa	3	3
ESP	Spain	0	0
LKA	Sri Lanka	6	6
SDN	Sudan	7	7
SUR	Suriname	-	-
SWZ	Swaziland	6	6
SWE	Sweden	0	0
CHE	Switzerland	0	0
SYR	Syria	6	6
TJK	Tajikistan	7	7
TZA	Tanzania	6	6
THA	Thailand	3	3
TLS	Timor-Leste	-	-
TGO	Togo	7	7
TON	Tonga	-	-
TTO	Trinidad and Tobago	2	2
TUN	Tunisia	3	3
TUR	Turkey	4	4
TKM	Turkmenistan	6	6
VIR	U.S. Virgin Islands	-	-
UGA	Uganda	6	6
UKR	Ukraine	7	7
ARE	United Arab Emirates	2	2
GBR	United Kingdom	0	0
USA	United States	0	0
URY	Uruguay	4	4
UZB	Uzbekistan	6	6
VUT	Vanuatu	-	-
VEN	Venezuela	7	7
VNM	Viet Nam	5	5
PSE	West Bank and Gaza	-	-
YEM	Yemen	6	6
ZMB	Zambia	6	6
ZWE	Zimbabwe	7	7
TUN	Tunisia	3	3
TUR	Turkey	4	4
TKM	Turkmenistan	6	6
VIR	U.S. Virgin Islands	-	-
UGA	Uganda	6	6
UKR	Ukraine	7	7
ARE	United Arab Emirates	2	2
GBR	United Kingdom	0	0
USA	United States	0	0
URY	Uruguay	4	4
UZB	Uzbekistan	6	6
VUT	Vanuatu	-	-
VEN	Venezuela	7	7
VNM	Viet Nam	5	5
PSE	West Bank and Gaza	-	-
YEM	Yemen	6	6
ZMB	Zambia	6	6
ZWE	Zimbabwe	7	7

Izvor: OECD: Country risk Classification

**Multilateral and Regional Institutions Risk Classifications
of the Participants to the Arrangement on Officially Supported Export Credits**

Country Code	Institution	Location	Classification	Date Classified
AfDB	African Development Bank	Tunis , Tunisia	0	26 October 2007
ADB	Asian Development Bank	Manila Philippines	0	June 3, 1999
BSTDB	Black Sea Trade and Development Bank	Thessaloniki, Greece	3	31 January 2008
CABEI	Central American Bank for Economic Integration	Tegucigalpa, Honduras	2	29 June 2007
CAF	Corporación Andina de Fomento	Caracas, Venezuela	2	29 June 2007
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development	London, UK	0	March 1, 1999
EDF	European Development Fund	Brussels, Belgium	0	March 1, 1999
EIB	European Investment Bank	Luxembourg , Luxembourg	0	March 1, 1999
IDB	Inter-American Development Bank	Washington, D.C., USA	0	March 1, 1999
IIC	Inter-American Investment Corporation	Washington, D.C., USA	0	March 1, 1999
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development	Washington, D.C., USA	0	March 1, 1999
IDA	International Development Association	Washington, D.C., USA	0	March 1, 1999
IFC	International Finance Corporation	Washington, D.C., USA	0	March 1, 1999
IFAD	International Fund for Agricultural Development	Rome, Italy	0	March 1, 1999
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency	Washington, D.C., USA	0	March 1, 1999
NDF	Nordic Development Fund	Helsinki Finland	0	March 1, 1999
NIB	Nordic Investment Bank	Helsinki Finland	0	March 1, 1999
BOAD	West African Development Bank	Lome, Togo	6	26 October 2007

Izvor: www.oecd.org/trade/xcred/arrangement/crc

2.2. Kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova prema propisima Evropske unije

2.2.1. Direktiva br. 98/29/EC od 7 maja 1998.

Imajući u vidu značaj koji imaju srednjoročni i dugoročni izvozni krediti u međunarodnoj trgovini, da predstavljaju jedan od glavnih instrumenata ekonomske politike i da imaju važnu ulogu u trgovini sa zemljama u razvoju, a u cilju smanjenja razlika koje su postojale u oblasti finansiranja i osiguranja izvoznih kredita, načinu obezbeđenja, visini premija i kamata koje su mogle da dovedu do poremećaja u konkurenciji privrednih subjekata EU, 7 maja 1998. godine usvojena je **Direktiva 98/29/EC** o usklađivanju osnovnih odredaba kojima se uređuje osiguranje izvoznih kredita za pravne poslove sa srednjoročnim i dugoročnim rokom pokrića.⁵⁰

Pravni osnov za donošenje Direktive 98/29/EC je Ugovor o osnivanju EU, Naslov IX (bivši Naslov VII): Zajednička trgovinska politika, član 132 i član 133 (bivši članovi 112 i 113.). Smernice za donošenje Direktive predstavlja i *Sporazum o smernicama za izvozne kredite sa zvaničnom državnom podrškom* koji je prihvaćen u okviru OECD-a.⁵¹

Države članice bile su dužne da odredbe ove Direktive unesu u svoj pravni poredak do 1.04.1999. godine i da o tome obaveste Komisiju. Članom 5 Direktive predviđeno je da Komisija do 31.12.2001. god. podnese izveštaj Savetu EU o njenoj primeni.

Direktiva 98/29/EC se odnosi na poslove vezane za izvoz robe i/ili usluga koje vode poreklo iz država članice EU, ukoliko podršku obezbeđuje, direktno ili indirektno jedna ili više država članica, u vidu pokrića rizika u trajanju od dve ili više godina, odnosno pokrića koje odgovara roku otplate kredita uključujući i period proizvodnje.⁵²

U Direktivi se izričito navodi da se ne odnosi na ponude, avans, garancije za dobro izvršenje i retenciju, kao ni na rizik vezan za opremu i materijal za ugradnju koji se koriste za izvršenje radova (član 1).

Države članice se obavezuju da obezbede da svaka institucija koja se bavi pružanjem usluga osiguranja izvoznih kredita, davanjem garancija ili refinansiranjem u ime ili uz podršku države članice (odnosno koja zastupa državu članicu i/ili radi pod kontrolom vlade države članice) obezbedi pokriće rizika koji su vezani za izvoz robe i/ili usluga u države van EU.

⁵⁰ Council Directive 98/29/EC of 7 May 1998 on the harmonisation of the main provisions concerning export credit insurance for transactions with medium and long-term cover, Official Journal L 148, 19/05/1998, p.0022-0032.

⁵¹ Odlukom Saveta 93/112/EEC (*Decision 93/112/EEC*; OJ L 44, 22.02.1993, p. 1) i dopunom Odluka 97/530/EC (*Decision 97/530/EC*; OJ L 216, 8.08.1997, p. 77) Sporazum je ugrađen u komunitarno pravo.

⁵² Stupanjem na snagu Direktive 98/29/EC dopunjavaju se odredbe Odluke Saveta 73/391/EEC (*Decision 73/391/EEC*; OJ L 223, 16.08.1976., p. 25) i prestaju da važe: Direktive 70/509/EEC (OJ L 254, 23.11.1970, str. 1) i 70/510/EEC (OJ L 254, 23.11.1970, str. 26).

Pokriće rizika obezbeđuje se u skladu sa odredbama Aneksa Direktive, a odnosi se na poslove koji su finansirani putem kredita isporučiocu ili kredita kupcu ili plaćanja u gotovom novcu, u poslovima sa preduzećima van EU (član 2).

Direktivom se reguliše da u sprovođenje odluka Komisiji pomaže Komitet koji je sastavljen od predstavnika zemalja članica, na čijem čelu se nalazi predstavnik Komisije. Predstavnik Komisije podnosi Komitetu predloge mera koje treba preduzeti, a o kojima Komitet iznosi svoje mišljenje.⁵³ Odluka o merama koje se moraju preduzeti donosi se većinom glasova u skladu sa procedurom koja je utvrđena članom 148., stav 2 Ugovora o osnivanju EU.

Mere koje usvoji Komisija primenjuju se odmah po donošenju. Ukoliko ove mere nisu u skladu sa mišljenjem Komiteta, Komisija je dužna da ih prosledi Savetu, u kom slučaju Komisija odlaže primenu donetih mera za period ne duži od mesec dana, računajući od dana prosleđivanja Savetu. Savet, uz kvalifikovanu većinu glasova, može doneti drugačiju odluku (član 4).

2.2.2. Aneks Direktive 98/29/EC – osnovni principi za osiguranje izvoznih kredita

Odredbama Aneksa Direktive 98/29/EC ustanovljavaju se osnovni principi i definišu najznačajniji pojmovi bitni za osiguranje izvoznih kredita bilo da ih odobravaju državni ili privatni zajmodavci i to za kredite kupcu i kredite isporučiocu. Osnovni principi primenjivaće se na sve rizike koji su navedeni u ovom Aneksu, s tim što svaki osiguravač ima pravo da u svakom pojedinačnom slučaju odluči koje će rizike pokrivati. U slučajevima kada za obaveze privatnog dužnika bezuslovno garantuje institucija koja ima status javnog preduzeća primenjivaće se osnovni principi koji važe za javne dužnike.

Rizici koji su predmet osiguranja, a koji su definisani Direktivom su: komercijalni rizici, politički rizici i rizici vezani za proizvodnju. Osiguravači mogu ugovoriti pokrivanje svih ili samo pojedinačne rizika.

Kredit isporučiocu (dobavljaču) – *supplier credit* - odnosi se na komercijalni ugovor o isporuci robe i/ili usuga koji je zaključen između isporučioca iz EU (jednom ili više udruženih) koji je privredni subjekt osnovan u skladu sa članom 58. Ugovora o osnivanju EU, s jedne strane i jednog ili više kupaca, s druge strane, a koji rezultira izvozom robe i/ili uslug, pri čemu kupac ima obavezu da plati isporučiocu. Ukoliko se ovakav ugovor finansira putem kredita ili nekog drugog finansijskog aranžmana, osiguranje kredita koje se daje izvozniku za komercijalni ugovor mora u svemu odgovarati odredbama ugovora za osiguranje kredita.

⁵³ Odluke za koje je nadležna Komisija regulisane su članom 46. Aneksa Direktive 98/29/EC.

Kredit kupcu - *buyer credit* - odnosi se na ugovor o zajmu, zaključen između jedne ili više finansijskih institucija (kao zajmodavca) s jedne strane i jednog ili više zajmoprimca, s druge strane, a koji se zaključuje radi finansiranja izvoznog posla preduzeća iz EU. Zajmodavac se obavezuje da izvozniku isplati u gotovom novcu cenu isporučene robe i/ili usluga u ime i za račun kupca (iz spoljnotrgovinskog posla), dok se zajmoprimac obavezuje da će zajmodavcu platiti kreditirani iznos u skladu sa uslovima kredita. Odredbe o pokriću rizika u odnosu na ovu vrstu kredita primenjuju se u svim slučajevima u kojima kredit daje finansijska institucija, bez obzira na sedište finansijske institucije (odnosno na mesto gde je registrovana), pod uslovom da kredit kupcu predstavlja безусловnu obavezu zajmoprimca da plati dug, nezavisno od izvršenja komercijalnog ugovora koji se finansira.

Status javnog dužnika ima svako pravno lice koje predstavlja javnu upravu i koje ne može biti proglašeno nesolventnim (u sudskom ili upravnom sporu), odnosno organ javne uprave ili javna institucija, kao npr. Ministarstvo finansija, Centralna banka ili neki drugi organ javne uprave na regionalnom, opštinskom ili mesnom nivou.

Pri proceni statusa dužnika osiguravač treba da uzme u obzir pravni status dužnika, postojanje bilo kakvog spora koji se vodi protiv dužnika, izvore finansiranja i druge prihode dužnika (pri čemu se ima u vidu mogućnost da javno preduzeće ima i druge izvore prihoda koji nisu vezani za budžet), odnosno njegovu mogućnost da servisira dugove⁵⁴.

Rizici koji su predmet osiguranja, a koji su definisani tačkom 4. aneksa Direktive su: komercijalni rizici, politički rizici, rizici vezani za proizvodnju i kreditni rizik. Osiguravači mogu ugovoriti pokrivanje svih ili samo pojedinačnih rizika.

Rizik proizvodnje nastupa u slučaju kada izvršenje ugovorne obaveze osiguranika ili sama proizvodnja poručene robe bude obustavljena za period od šest meseci, pri čemu je ona prouzrokovana, direktno i isključivo nekim od razloga navedenim u tačkama 14-22 Aneksa. U tom slučaju, osiguraniku se odobrava naknada štete koja podrazumeva naknadu troškova nastalih u vezi sa izvršenjem ugovorne obaveze⁵⁵. Naknada štete ne uključuje troškove koji su osigurani po nekom drugom osnovu, kao ni novčane iznose koje je osiguranik isplatio na ime obeštećenja ili penala (što ne sprečava osiguravača da pokrije i rizike koji nisu predmet ove Direktive).⁵⁶

Gubitak iz kreditnog rizika nastaje kada osiguranik nije u mogućnosti da naplati potraživanje (ili deo potraživanja) u skladu sa komercijalnim ugovorom ili kreditnom aranžmanu u periodu od tri meseca od datuma dospeća, pri čemu je neplaćanje prouzrokovano jednim od uslova navedenim u tačkama 14-22 Aneksa. Ukoliko se realizuje kreditni rizik, osiguraniku se, na ime naknade štete, isplaćuje iznos koji odgovara ukupnom dugovanju kupca u skladu sa ugovorom (glavnica i kamata) ili zajmoprimca u skladu sa ugovorom o

⁵⁴ Aneks Direktive 98/29/EC, Tačka 5

⁵⁵ Ibidem tačka 6(b)

⁵⁶ Ibidem tačka 7(a)

kreditnom aranžmanu.⁵⁷ Naknada štete i u ovom slučaju isključuje iznose koje je osiguranik platio dužniku na ime obeštećenja ili penala.⁵⁸

Visina naknade štete zavisi od procenta koji je ugovoren i koji je naveden u polisi osiguranja i osiguravač neće isplatiti iznos koji je viši od ukupnog iznosa štete. Ukoliko osiguravač izda polisu koja pokriva više od 95%, mora se pridržavati principa i procedura datim u tačkama 32, 33 i 47(a) - osiguranik lično snosi sve troškove koji prelaze osiguranu sumu.⁵⁹ Osiguravač se može saglasiti da se osiguraniku, delimično ili u potpunosti priznaju i nadoknade troškovi koji prelaze osiguranu sumu.

Ukoliko je ugovoreno plaćanje u različitim stranim valutama, naknada štete se može isplatiti i u bilo kojoj od ugovorenih valuta.

Spoljnotrgovinski ugovori zaključeni između ugovornih strana u jednoj ili više država članica EU automatski se osiguravaju u skladu sa Odlukom Saveta 82/854/EEC od 10.12.1982. godine.⁶⁰ Ovaj automatizam se odnosi na poslove koji se zaključuju (kao podrška izvozu) u oblasti izvoznih garancija i finansiranja izvoza. Isto pravilo važi i ukoliko su potpisani sa državama koje nisu članice EU.⁶¹

Pokriće rizika postaje pravosnažno stupanjem na snagu ugovora o zajmu, pod uslovom da su ispunjeni svi uslovi iz ugovora o zajmu kao i oni sadržani u polisi osiguranja. Kod kredita kupcu pokriće rizika stupa na snagu danom stupanja na snagu ugovora o kreditu (zajmu), a kod kredita isporučiocu (dobavljaču) pokriće rizika u proizvodnji stupa na snagu danom stupanja na snagu komercijalnog ugovora. Pokriće kreditnog rizika može takođe stupiti na snagu i danom svake parcijalne isporuke, pod uslovom da je osiguranik, u skladu sa uslovima ugovora imao pravo na naplatu fiksnih i definisanih iznosa za isporučenu robu/usluge.⁶²

Kreditni rizici

Odredbama Aneksa Direktive 98/29/EC – (tačke 14 – 22) navedeni su rizici čije nastupanje obavezuje osiguravača da pokrije: rizici nastali u vezi sa proizvodnjom, komercijalni rizici i politički rizici, pri čemu se mogu ugovoriti svi ili pojedinačno navedeni rizici, i to:

- (14) de jure ili de facto insolventnost privatnog dužnika ili njegovog garanta, ukoliko postoji;
- (15) neispunjenje ugovorne obaveze dužnika ili njegovog garanta;

⁵⁷ Ibidem, tačka 6(c).

⁵⁸ Ibidem, tačka 7(b).

⁵⁹ Ibidem, tačka 8.

⁶⁰ Council Decision 82/854/EEC of 10 december 1982, OJ L 357, 18.12.1982, p. 20.

⁶¹ Tačka 11. Aneksa Direktive

⁶² Ibidem, tačka 12.

- (16) odluka kupca da odustane ili odbije da izvršava ugovorne obaveze (kod kredita isporučiocu);
- (17) odluka ili mera treće zemlje koja onemogućava izvršenje ugovora o zajmu, odnosno spoljnotrgovinskom poslu;
- (18) opšti moratorijum ustanovljen odlukom vlade države sedišta dužnika ili vlade treće države preko koje se obavlja plaćanje po ugovoru o zajmu, odnosno spoljnotrgovinskom poslu;
- (19) politički događaji, ekonomske smetnje, zakonodavne ili administrativne mere koje su uvedene van države sedišta osiguravača i koje onemogućavaju, odnosno dovode do kašnjenja u plaćanju po ugovoru o zajmu, odnosno spoljnotrgovinskom poslu;
- (20) propisi usvojeni u zemlji dužnika kojima se isključuje obaveza naknade troškova nastalih u vezi sa konvertovanjem lokalne valute u stranu valutu koja je ugovorena;
- (21) mere ili odluke vlade države sedišta osiguravača, ili osiguranika, uključujući mere i odluke EU, a koje se odnose na trgovinu između država članica i trećih zemalja, npr. zabrana izvoza;
- (22) slučajevi više sile koji se dogode van države sedišta osiguravača: ratovi, građanski ratovi, revolucije, ustanci, pobune, građanski nemiri, cikloni, poplave, zemljotresi, plime, nuklearne nesreće, pod uslovom da nisu osigurani po drugom osnovu.

Osiguravač može da odbije da isplati nastalu štetu koja je direktno ili indirektno vezana za sledeće slučajeve:

- propusta osiguranika ili lica koje je ovlastio da radi u njegovo ime i račun;
- kada su ograničena prava osiguranika bilo kakvom odredbom u ugovoru o kreditu, komercijalnom, spoljnotrgovinskom ugovoru ili bilo kom drugom dokumentu uključujući i garancije i druga sredstva obezbeđenja;
- bilo kakvim naknadnim sporazumom između osiguranika i dužnika, odnosno koji je sklopljen nakon zaključivanja ugovora o kreditu ili spoljnotrgovinskom poslu, a kojim se onemogućava - odlaže naplata duga;
- kod kredita dobavljaču bilo kakvim propustom podisporučioca, saugovarača ili dobavljača, a sa kojima su sklopljeni podugovori vezani za spoljnotrgovinski posao, osim ukoliko nisu uzrokovani nekim od političkih uzroka u gore navedenim tačkama 17-22.⁶³

Osiguravač je dužan da isplati nastalu štetu, u najkraćem mogućem roku, a u skladu sa uslovima za osiguranje pojedinih rizika. U slučaju da do neplaćanja dođe zbog insolventnosti privatnog dužnika (bilo *de jure* ili *de facto*) ili u slučaju bilateralnih sporazuma između vlada o reprogramiranju duga, osiguravač je dužan da bez odlaganja i u najkraćem mogućem roku isplati štetu.⁶⁴

⁶³ Ibidem, tačka 23.

⁶⁴ Ibidem, tačka 24.

Ukoliko su dužnikove ugovorne obaveze obezbeđene garancijom ili nekim drugim sredstvom obezbeđenja, osiguranik je dužan da preduzme sve moguće mere (u skladu sa polisom osiguranja) kako bi se obezbedili uslovi za korišćenje, odnosno naplatu po predmetnom sredstvu obezbeđenja.

Prilikom utvrđivanja naknade za isplatu štete, osiguraniku se ne može isplatiti iznos koji je veći od iznosa ukune štete, odnosno od iznosa koji je osiguranik primio od davaoca kredita ili od kupca iz spoljnotrgovinskog posla.

Isplata po zahtevu za isplatu štete mora se izvršiti bez odlaganja (pod uslovom da je osiguravač na vreme obavešten o svim neophodnim podacima), a najkasnije u roku od mesec dana od dana isteka zakonom utvrđenog roka, pod pretpostavkom da je osiguravač obavešten po hitnom postupku i da je dobio sve relevantne podatke i dokumentaciju kojim se potkrepljuje osnovanost zahteva. U slučajevima osiguranja rizika proizvodnje isplata po zahtevu za naknadu štete mora se izvršiti u roku od mesec dana od dana isteka zakonom utvrđenog roka ili računajući od datuma prijema izveštaja relevantnog stručnog lica za procenu štete ili računajući od datuma potpisivanja sporazuma između osiguranika i osiguravača o visini zahteva za naknadu štete.⁶⁵

Ukoliko je nastala šteta, za koju postoji osnov za podnošenje zahteva za naknadu štete, predmet spora osiguravač može odložiti isplatu po zahtevu dok se spor ne okonča u korist osiguranika, odlukom suda ili arbitražnog tela (ukoliko je ovakav način rešavanja sporova predviđen bilo ugovorom o kreditu bilo komercijalnim, spoljnotrgovinskim ugovorom).⁶⁶

Kada je osigurani ugovor o kreditu ili komercijalni ugovor predmet međuvladinog bilateralnog sporazuma o reprogramiranju duga, osiguranik je dužan da postupa u skladu sa uslovima predmetnog bilateralnog sporazuma, kako u pogledu osiguranih tako i neosiguranih rata po ugovoru o zajmu. Osiguranik je dužan da pruži svu potrebnu pomoć osiguravaču za izvršenje sporazuma o restrukturiranju duga. Ukoliko je osigurani iznos uključen u bilateralni međuvladin sporazum o restrukturiranju duga osiguravač može, do momenta stupanja na snagu bilateralnog sporazuma, da odstupi od roka za isplatu po zahtevu za naknadu štete navedenog u tački 28 Aneksa (mesec dana).⁶⁷

Dodatni troškovi koji nastanu zbog radnji koje se preduzimaju u cilju smanjenja ili sprečavanja nastupanja rizika pokrivaju se proporcijalno procentu pokrića sadržanom u polisi osiguranja, pod uslovom da je to odobreno od strane osiguravača. Dodatni troškovi uključuju troškove sudskog spora i drugih pravnih radnji koje se preduzimaju u cilju smanjenja ili sprečavanja nastupanja rizika, ali isključuju troškove nastale u vezi sa utvrđivanjem valjanosti zahteva za naknadu štete.

⁶⁵ Ibidem, tačka 28.

⁶⁶ Ibidem, tačka 29.

⁶⁷ Ibidem, tačka 30.

Premija osiguranja

Opšti principi pri utvrđivanju premije osiguranja izvoznih kredita su da odgovaraju riziku, pri čemu se uzimaju u obzir procena rizika zemlje, kreditna sposobnost dužnika i period pokrića, kao i ugovoreni uslovi vraćanja kredita (glavnice i kamate).

Osiguravač u polisi osiguranja utvrđuje iznos premije koji mora biti u skladu sa: kategorizacijom rizika i klasifikacijom dužnika izvršenu po državama, ukupnoj izloženosti riziku za svaku zemlju kao i portfelju rizika za svoju zemlju. Osiguravač može obustaviti ili ograničiti osiguranje za pojedine države (bez obzira na utvrđenu klasifikaciju) na pojedine vrste rizika ili povećati premiju. Premija se plaća prema ugovorenom iznosu, mora biti bazirana na minimalno utvrđenom premijskom parametru, a može se plaćati u ratama. Ovi parametri moraju biti izraženi u procentu od referentne vrednosti kao da je premija isplaćena u celosti na dan zaključivanja ugovora o osiguranju ili garanciji.⁶⁸ Za kreditni rizik ova referentna vrednost treba da odgovara iznosu glavnice zajma ili (re)finansirane rate komercijalnog ugovora, dok za rizik proizvodnje ukupna ugovorna vrednost se umanjuje za iznos avansa. Kod rizika proizvodnje iznos na koji se obračunava premija može se umanjiti do visine maksimalno očekivanog gubitka.⁶⁹

Ukupan iznos premije dospeva danom izdavanja polise osiguranja ili garancije ili kada ugovor o zajmu postane punovažan. Premija se može plaćati i u ratama.⁷⁰

Osiguravač, zavisno od svoje ekonomske snage, polisu osiguranja za pojedine zemlje utvrđuje uzimajući u obzir rizik zemlje, svoju ukupnu izloženost za svaku zemlju i portfelj rizika za svoju zemlju. Osiguravač treba da uzme u obzir i klasifikaciju zemlje svakog dužnika. On može i obustaviti ili ograničiti osiguranja vezana za određene zemlje, nezavisno od klasifikacije zemlje.⁷¹

Rizik zemlje

Za grupu zemalja u kojima ne postoji veća opasnost od nastajanja rizika osiguravač, u principu, ne uvodi nikakva ograničenja u pogledu osiguranja, dok za ostale to može učiniti. Osiguravač koji, u principu, ne osigurava poslove vezane za neku zemlju ili grupu zemalja može izuzetno osiguravati određene poslove zbog bilateralne politike, zbog nacionalnih interesa ili kada je obezbeđen potreban iznos konvertibilne valute za izvršenje predmetnog posla. Kod zemalja kod kojih je osiguravač postavio određena ograničenja u pogledu osiguranja, može takođe ograničiti i obim rizika koje pokriva, kao npr. ukupnu izloženost za

⁶⁸ Barać, dr. Slobodan; Stakić, dr. Budimir, et al.: *Praktikum za bankarstvo*, FFMO, Beograd, 2005, str. 634-637.

⁶⁹ Aneks Direktive, tačka 37.

⁷⁰ Ibidem, tačka 38.

⁷¹ Ibidem, tačka 39.

tu zemlju; ukupan iznos pokrića; vrednost novih ugovora koji trebaju da se osiguraju i maksimalni iznos pokrića. Osiguravači mogu povećati i iznos premije osiguranja.⁷²

U tački 42. Aneksa Direktive propisana je mogućnost da osiguravač, nezavisno od toga kojoj kategoriji pripada neka država, rutinski primeni dodatne uslove i to: plaćanje i/ili izdavanje garancije od strane Centralne banke ili Ministarstva finansija predmetne države; podnošenje neopozivog akreditiva ili bankarske garancije; produžavanje isplatnog perioda po podnošenju zahteva za naknadu štete; smanjenje procenta pokrića; ograničavanje pokrića za određene vrste delatnosti ili određene projekte.

Aneks Direktive propisuje četiri vrste izveštavanja Komisije i drugih osiguravača⁷³:

Godišnji izveštaj

Na kraju svake godine, a najkasnije do 30. aprila tekuće godine, svaki osiguravač dužan je da dostavi izveštaj Komisiji i ostalim osiguravačima o svom poslovanju u prethodnoj godini, a koji treba da sadrži podatke o svim državama dužnicima i to: ukupni iznos pokrića obezbeđenog od strane osiguravača; ukupno vanredno izlaganje riziku; ostvarenoj premiji, iznosu koji je pribavljen regresiranjem i isplaćenim iznosima po podnetim zahtevima za naknadu štete.

Početkom svake godine, a najkasnije do 31. januara, svaki osiguravač je dužan da Komisiji i drugim osiguravačima dostavi i izveštaj o politici osiguranja (podake o vrsti i iznosu pridržaja, kao i opšte uslove osiguranja) koju namerava da primenjuje tokom naredne godine.

Obaveštenje o svakoj značajnoj odluci

U slučaju da postoji više konkurentnih ponuda od strane izvoznika iz EU ili banaka, osiguravač je dužan da, u najkraćem mogućem roku, a na zahtev drugog osiguravača pruži sve raspoložive informacije o statusu dužnika iz predmetne transakcije. Ukoliko postoji neslaganje o statusu dužnika osiguravači su dužni da drugim osiguravačima dostave raspoložive informacije i ponude im da se sporazumno saglase sa statusom dužnika. Ukoliko ne mogu da se međusobno saglase o statusu dužnika u roku od deset radnih dana, računajući od dana podnošenja zahteva za ovu informaciju, osiguravači su dužni da se obrate Komisiji koja će doneti odluku u skladu sa procedurom utvrđenom u članu 4. ove Direktive.

Prethodno obaveštavanje

- a. Obaveštenje koje prethodi odluci odnosi se na proceduru koju osiguravač mora da poštuje ukoliko želi da odstupa od odredaba ove Direktive, odnosno ukoliko želi da pruži povoljnije uslove za određena pokrića u odnosu na neku zemlju ili čitavu kategoriju zemalja. Osiguravač je dužan da obavesti ostale osiguravače i Komisiju u

⁷² Ibidem, tačka 41.

⁷³ Ibidem, tačke 43-49.

roku od najmanje sedam radnih dana pre nego što ovakva odluka stupi na snagu, da navede razloge za takvu odluku, da je obrazloži (npr. da bi bio kokurentan na međunarodnom tržištu) i da navede okvirnu premiju koju namerava da primeni.

- b. Osiguravač koji namerava da primeni nižu premiju osiguranja od one koju je naveo u izveštaju o planiranim premijama, dužan je da o tome obavesti ostale osiguravače kao i Komisiju najmanje sedam radnih dana pre stupanja na snagu ovakve odluke.
- c. Osiguravač koji namerava da odobri povoljnije uslove nego gore navedeni osiguravači koji su ponudili povoljnije uslove, dužan je da o tome obavesti kako ostale osiguravače tako i Komisiju najmanje sedam radnih dana pre stupanja na snagu ovakve odluke, navodeći i informaciju o visini premije koju namerava da primeni.
- d. Osiguravač koji namerava da osigura poslove dužnicima iz zemalja kojima u normalnim uslovima ne odobrava ovu vrstu pokrića, takođe je dužan da o tome obavesti druge osiguravače, kao i Komisiju najmanje sedam radnih dana pre nego što ovakva odluka postane pravosnažna, navodeći i informaciju o visini premije koju namerava da primeni.

Naknadno obaveštavanje

- a. Obaveštavanje po donošenju neke odluke odnosi se na slučajeve kada je osiguravač izmenio uslove osiguranja koji su propisani odredbama ovog Aneksa nudeći nepovoljnije uslove pokrića, bilo za pojedine poslove ili za određene vrste poslova, za određene sektore ili za pojedine zemlje dužan je da o tome obavesti ostale osiguravače i Komisiju najkasnije do 31. januara.
- b. Osiguravač koji odluči da izmeni jedan ili više elemenata iz svog godišnjeg izveštaja o planiranim uslovima osiguranja za narednu godinu, dužan je da o tome odmah obavesti ostale osiguravače i Komisiju.
- c. Osiguravač koji odluči da pruži iste uslove osiguranja kao i osiguravač koji je pokrenuo inicijativu je dužan da o tome odmah obavesti ostale osiguravače i Komisiju.
- d. Svaki osiguravač je dužan da, u najkraćem mogućem roku, na zahtev drugog osiguravača ili Komisije pruži sve potrebne informacije i razjašnjenja vezana za njegovo poslovanje.

2.2.3. Direktiva 84/568/EEZ

Direktiva 84/568/EEC o recipročnim obvezama izvozno-kreditnih organizacija država članica koje rade u ime države ili uz njenu podršku ili javnih tela koja deluju umesto tih organizacija, kada se radi o zajedničkim garancijama za ugovore koji uključuju jedan ili više podizvođačkih ugovora u jednoj ili više država članica Evropskih zajednica doneta je 27. novembra 1984. godine u cilju podsticanja saradnje i olakšavanja poslova u oblasti osiguranja i saradnje između osiguravača kredita pojedinih članica.⁷⁴

Direktivom 84/568/EEC se utvrđuje mogućnost reosiguranja i saosiguranja osiguravača kod izvoznih ugovora koji su zajednički posao domaćeg izvoznika i strane osobe, uslovi sklapanja ugovora saosiguranju, kao i obaveze glavnog osiguravača i saosiguravača po takvom ugovoru. Takođe se reguliše mogućnost sporazuma o konsolidaciji duga, osiguranje cele vrednosti ugovora i nadležnost za rešavanja sporova proizašlih iz ugovora o saosiguranju.

Kada izvozni ugovor predstavlja zajednički posao izvoznika i stranog lica, osiguravač može:

- a) reosigurati potraživanje izvoznika u delu koji se smatra izvozom, ali samo ako se celi takav zajednički posao može osigurati ili ga je osigurao drugi osiguravač,
- b) osigurati celi posao pod uslovom reosiguranja udela koji se odnosi na strano lice, ili
- c) posao saosigurati s institucijama ili javnim službama (izvozno – kreditnim agencijama) drugih država članica Evropske unije.

Ugovor o zajedničkom osiguranju

Ovom Direktivom uređuju se i recipročne obaveze osiguravača izvoznih kredita država članica Evropske unije (član 25) u slučajevima kada:

- glavni izvođač poveri jednom ili više podizvođača iz jedne ili više država članica Evropske unije izvozni ugovor koji je glavni izvođač, kao jedini izvođač, sklopio s kupcem iz zemlje koja nije država članica Evropske unije, odnosno iz države članice Evropske unije koja je različita od zemlje glavnog izvođača ili podizvođača;
- se glavni izvođač obavezao da prepusti podizvođaču ili podizvođačima deo koji potražuje iz iznosa koje je kupac platio glavnom izvođaču, kao i da sprovede sve formalnosti koje su potrebne za prenos tog dela kupčevih plaćanja koja se duguju podizvođaču ili podizvođačima;
- ne postoje nikakve pravne veze između podizvođača i kupca;
- su osiguravač(i) izvoznih kredita glavnog izvođača (u daljnjem tekstu: glavni osiguravač) i osiguravači izvoznih kredita podizvođača (u daljnjem tekstu: saosiguravači) spremni da osiguraju deo posla koji je izvršen u njenoj zemlji od rizika koji su definisani u svakom pojedinom ugovoru.

⁷⁴ Council Directive 84/568/EEC of 27 November 1984 concerning the reciprocal obligations of export credit insurance organizations of the Member States acting on behalf of the State or with its support, or of public departments acting in place of such organizations, in the case of joint guarantees for a contract involving one or more subcontracts in one or more Member States of the European Communities, Official Journal L 314 , 04/12/1984, p. 0024 - 0027

Obaveze glavnog osiguravača

Glavni osiguravač, kao isključivi nosilac rizika (uključujući i deo koji je poveren podizvođačima) mora se obavezati na sledeće:

- a. da će osigurati glavnog izvođača od rizika utvrđenih ugovorom i to deo koji se odnosi na glavnog izvođača;
- b. da neće prihvatiti izmene uslova izvršenja ugovora (npr. iznos, isporuku, plaćanje itd.), niti izmene o izvršenju ugovora između glavnog izvođača i podizvođača, osim ako to nije uzajamno dogovoreno sa saosiguravačem/saosiguravačima;
- c. da neće isključiti svoju odgovornost po ugovoru s glavnim izvođačem zbog njegovog kršenja odredaba ugovora, bez da je o tome obavestio saosiguravača;
- d. da neće objaviti da je rok polise istekao bez da je o tome obavestio saosiguravača;
- e. da će u slučaju štete ili pretnje da će šteta nastati obavestiti saosiguravača/e o svim činjenicama za koje sazna, a koje bi mogle izmeniti prirodu ili obim rizika, odnosno dovesti do štete;
- f. da će u slučaju štete ili pretnje nastanka štete, konsultovati saosiguravača/e o merama koje treba preduzeti, pri čemu će odluke o priznavanju štete (ukoliko je to moguće) biti donete uz obostranu saglasnost, a iznos i metoda plaćanja utvrđeni u skladu s odredbama pojedinačnih ugovora;
- g. da će u slučaju štete, preduzeti sve potrebne mere ili zatražiti od glavnog izvođača preduzimanje potrebnih mera za naplatu neplaćenih iznosa i povraćaj saosiguravaču; troškove glavnog izvođača pri naplati tih iznosa osiguravači će podeliti srazmerno udelu u osiguranom ugovoru;
- h. da će u slučaju otkazivanja osiguranja odobrenog glavnom izvođaču, uložiti najveće napore kako bi izvršio obaveze iz ovog člana.

Obaveze saosiguravača

Svaki od saosiguravača mora se obavezati da će:

- a. osigurati podizvođača od rizika utvrđenih ugovorom i to deo koji se odnosi na izvršenje posla podizvođača u njegovoj zemlji;
- b. da neće prihvatiti izmene ugovora zaključenog između glavnog izvođača i podizvođača o izvršavanju ugovora zaključenog s kupcem, osim uz saglasnost glavnog osiguravača;
- c. da neće isključivati svoju odgovornost po ugovoru s podizvođačem zbog njegovog kršenja odredaba ugovora, bez da o tome obavesti glavnog osiguravača;
- d. da neće objaviti da je rok polise istekao bez da je o tome obavestio glavnog osiguravača;
- e. da će obavestiti glavnog osiguravača o svim činjenicama za koje sazna, a koje bi mogle izmeniti prirodu ili obim rizika, odnosno dovesti do štete;
- f. da će u slučaju otkazivanja osiguranja odobrenog podizvođaču, uložiti najveće napore kako bi izvršio obaveze iz ovog člana.

Konsolidacija

U slučaju sporazuma o konsolidaciji duga zemlje kupca, glavni osiguravač i saosiguravač(i) konsultovaće se o načinu i sredstvima za rešavanje specifičnih problema koji nastaju zbog sporazuma o konsolidaciji.

Poslovi kreditiranja kupaca

Osiguravači izvoznih kredita država članica Evropske unije, koji se slažu da su njihovi sistemi kreditiranja kupca kompatibilni, mogu se dodatno dogovoriti o osiguranju pojedinog kredita kupcu za celu vrednost ugovora, uz odgovarajuću primenu odredaba ove Direktive.

Arbitraža

Sporove koji nastanu, a koji se ne mogu rešiti mirnim putem, dogovorom, rešavaće arbitražni sud u sastavu od tri arbitra. Svaka strana imenuje jednog arbitra, a trećeg arbitra imenuje predsednik Suda Evropskih zajednica. Tako imenovani treći arbitar će biti predsedavajući arbitražnog suda. Sporovi iz stava 1. ovog člana vodiće se u skladu sa Pravilima za mirno rešavanje sporova i arbitraže Međunarodne trgovačke komore.

Izveštaj Komisije EU o primeni Direktive o srednjoročnim i dugoročnim kreditima

Komisija je u svom izveštaju iz 2002. godine⁷⁵ potvrdila značaj donošenja Direktive i standardizacije poslovanja u ovoj oblasti, naročito kada se ima u vidu da je, poslednjih godina, broj reosiguranja između institucija zemalja članica EU u porastu, što svakako doprinosi daljem razvoju. Direktiva je značajna i za zemlje kandidate za članstvo u EU koje takođe treba da harmonizuju svoje propise u oblasti osiguranja izvoznih kredita.

U izveštaju se navodi značaj i potreba dalje harmonizacije ove oblasti u skladu sa Ugovorom o osnivanju EU : «Uz poštovanje preuzetih obaveza u okvirima međunarodnih organizacija države članice će, postepeno usklađivati pravne sisteme u skladu sa kojima one subvencionišu izvoz u treće zemlje u meri u kojoj to ne narušava konkurenciju između preduzeća u Zajednici» (član 132., stav 1.).

⁷⁵ Commission of the European Communities, Report from the Commission: *Experiance gained and the convergence achieved in applying the provisions laid down in the Directive on medium and long term export credit insurance*; Brussels, 29.4.2002., COM(2002) 212 final.

TREĆI DEO

INSTITUCIONALNI ASPEKTI KREDITIRANJA I OSIGURANJA IZVOZNIH POSLOVA

TREĆI DEO: INSTITUCIONALNI ASPEKTI KREDITIRANJA I OSIGURANJA IZVOZNIH POSLOVA

3.1 Međunarodna unija osiguravača izvoznih kredita i investicija - Bernska unija

Međunarodna unija osiguravača izvoznih kredita i investicija - Bernska unija (*International Union of Credit and Investment Insurers*) doprinela je da se na međunarodnom planu ostvari saradnja i prihvate zdravi principi kod osiguranja izvoznih kredita i investicija u inostranstvu, kao i da se ujednače uslovi pod kojima se odobravaju pokrića izvoznih kredita i investicija u inostranstvu.

Bernsku uniju osnovala je, 1934. godine, grupa privatnih i državnih osiguravača izvoznih kredita iz Francuske, Italije, Španije i Velike Britanije.⁷⁶ Danas okuplja gotovo sve najveće agencije za osiguranje izvoznih kredita i stranih investicija (uključujući i MIGA kao multilateralnu organizaciju) i sa Praškim klubom ima preko 70 članica širom sveta. 2009. godine Bernska unija proslavila je 75 godina od svog osnivanja i od početka njene članice, državni i privatni osiguravači i multilateralne organizacije, okupljeni su u cilju razmene informacija i usavršavanja tehničkih aspekata osiguranja izvoznih kredita i investicija.

Praški klub osnovala su, 1993. godine, Bernska unija i Evropska banka za obnovu i razvoj - EBRD (*European Bank for Reconstruction and Development*), sa ciljem da podrže i pomognu razvoj novoosnovanih agencija za osiguranje izvoznih kredita u Centralnoj i Istočnoj Evropi, a koje još nisu ispunile uslove za ulazak u Bernsku uniju. Podrška se sastoji u razmeni informacija i tehničkoj pomoći koja se pruža na zajedničkim sastancima koji se održavaju dvogodišnje. Mada su Bernska unija i Praški klub dve posebne organizacije, one tesno sarađuju međusobno, a imaju i zajednički Sekretarijat. Svrha Praškog kluba je uspostavljanje saradnje između izvozno kreditnih agencija u pogledu razmene iskustava i informacija kroz redovne, polugodišnje sastanke.

Osnovni cilj Bernske unije je unapređenje međunarodne prakse osiguranja izvoznih kredita i stranih investicija i prihvatanje zajedničkih principa osiguranja, međusobna razmena informacija o kupcima, bankama, zemljama. Tesno sarađuje sa međunarodnim finansijskim organizacijama.

Veliki uticaj na organizaciju Bernske unije imale su promene na tržištu osiguranja kredita ranih devedesetih godina kada je sa globalizacijom svetske ekonomije došlo do velikog širenja mreže filijala i ogranaka osiguravača članica Bernske unije, privatizacije i akvizicije

⁷⁶ Osnivački skup održan je u Bernu (Švajcarska); prvobitno sedište Bernske unije bilo je u Parizu, a od 1970. godine sedište je preseljeno u London.

pojedinih članica. Agencije za izvozne kredite su revidirale svoje poslovne politike, a poslovi kratkoročnog osiguranja sve više prelaze u privatni sektor.

ČLANICE BERNKE UNIJE

1	AIG	Global Trade & Political Risk	SAD
2	ASEI	Asuransi Ekspor Indonesia	Indonesija
3	ASHRA	The Israel Export Insurance Corp Ltd	Israel
4	ATRADIUS	Atradius NV	Holandija
5	CESCE	Compania Espanola de Seguros de Credito a la Exportacion	Španija
6	CGIC	Credit Guarantee Insurance Corporation of Africa Ltd	Južna Afrika
7	CHUBB	Chubb Group of Insurance Companies	SAD
8	COFACE	Compagnie Francaise d'Assurance pour le Commerce Extérieur	Francuska
9	COSEC	Companhia de Seguro de Créditos, SA	Portugalija
10	CREDSURE	Credit Insurance Zimbabwe Ltd	Zimbabve
11	ECGC	Export Credit Guarantee Corporation of India Ltd	Indija
12	ECGD	The Export Credits Guarantee Department UK	Velika Britanija
13	ECICS	ECICS Ltd	Singapur
14	EDC	Export Development Corporation	Kanada
15	EFIC	The Export Finance and Insurance Corporation	Australija
16	EH GERMANY	Euler Hermes Kreditversicherungs-AG	Nemačka
17	EKF	Eksport Kredit Fonden	Danska
18	EKN	Exportkreditnämnden	Švedska
19	EXIM J	National Export Import Bank of Jamaica Limited	Jamaica
20	FCIA	FCIA Management Company, Inc	SAD
21	FINNVERA	Finnvera Plc	Finska
22	GIEK	Garanti-Instituttet for Eksportkreditt	Norveška
23	HISCOX	Hiscox	Velika Britanija
24	HKEC	Hong Kong Export Credit Insurance Corporation	Hong Kong
25	KEIC	Korea Export Insurance Corporation	Korea
26	MEXIM	Exim Bank of Malaysia BHD	Malezija
27	MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency	Multilateral
28	NEXI	Nippon Export and Investment Insurance	Japan
29	OeKB	Oesterreichische Kontrollbank	Austrija
30	ONDD	Office National du Du Croire Nationale Delcredere Dienst	Belgija
31	OPIC	Overseas Private Investment Corporation	SAD
32	PwC	PricewaterhouseCoopers AG	Germany
33	SACE	Servizi Assicurativi del Commercio Estero	Italija
34	SBCE	Seguradora Brasileira De Crédito À Exportação S/A	Brazil
35	SERV	Swiss Export Risk Insurance	Švajcarska
36	SINOSURE	China Export & Credit Insurance Corporation	Kina
37	SLECIC	Sri Lanka Export Credit Insurance Corporation	Šri Lanka
38	SOVEREIGN	Sovereign Risk Insurance Limited	Bermuda
39	TEBC	Taipei Export-Import Bank of China	Chinese Taipei
40	TURK EXIMBANK	Export Credit Bank of Turkey	Turska
41	US EXIMBANK	Export-Import Bank of the United States	SAD
42	ZURICH	Zurich Surety, Credit & Political Risk	SAD

Izvor: Berne Union Year Book 2009.

ČLANICE PRAŠKOG KLUBA

1	AOFI	Serbian Export Credit and Insurance Agency	Srbija
2	ATI	The African Trade Insurance Agency	Multilateral
3	BAEZ	Bulgarian Export Insurance Agency	Bugarska
4	BECI	Export Credit & Guarantee Company (Botswana) Pty Ltd	Botswana
5	DHAMAN	Inter-Arab Investment Guarantee Corporation	Multilateral
6	ECGA O	Export Credit Guarantee Agency of Oman SAOC	Oman
7	ECGE E	Export Credit Guarantee Company of Egypt	Egipat
8	ECIC SA	Export Credit Insurance Corporation of South Africa Ltd	Južna Afrika
9	EGAP	Export Guarantee and Insurance Corporation	Češka Republika
10	EGFI	Export Guarantee Fund of Iran	Iran
11	EXIMGARANT	Eximgarant of Belarus	Belorusija
12	EXIM R	Eximbank of Romania	Rumunija
13	EXIMBANKA SR	Export- Import Bank of the Slovak Republic	Slovak Republic
14	HBOR	Croatian Bank for Reconstruction and Development	Hrvatska
15	ICIEC	The Islamic Corporation for the Insurance of Investment and Export Credit	Multilateral
16	IGA	Export Credit Agency Bosnia and Herzegovina	Bosna i Hercegovina
17	JLGC	Jordan Loan Guarantee Corporation	Jordan
18	KECIC	Kazakhstan State Insurance Corp. for Export Credit & Investments	Kazahstan
19	KREDEX	Credit & Export Guarantee Fund Estonia	Estonija
20	KUKE	Export Credit Insurance Corporation Joint Stock Company	Poljska
21	MBDP	Macedonian Bank for Development Promotion	Makedonija
22	MEHIB	Hungarian Export Credit Insurance	Mađarska
23	NAIFE	National Agency for Insurance & Finance of Exports of Sudan	Sudan
24	PHILEXIM	Philippine Export-Import Credit Agency	Filipini
25	SEP	Saudi Export Program	Saudijska Arabija
26	SID	SID Bank, Inc, Ljubljana	Slovenija
27	SMECA	Serbia & Montenegro Export Credit Agency	SCG
28	THAI EXIMBANK	Export-Import Bank of Thailand	Tajland
29	TRU	Tryggingardeild Utflutnings	Island
30	UKREXIMBANK	UKREXIMBANK - Joint Stock Company State Export-Import Bank of Ukraine	Uzbekistan
31	UZBEKINVEST	Uzbekinvest National Export-Import Insurance Company	Uzbekistan
32	VNESHECONOBANK	Bank for Development and Foreign Economic Affairs (Vnesheconombank)	Rusija

Izvor: Berne Union Year Book 2009.

Rokovi i minimalne premije koje se odobravaju za izvozne kredite su posredno determinisani smernicama Bernske unije i njene članice su dužne da ih se pridržavaju.⁷⁷

Rokovi kod osiguranja poslova izvoza robe i usluga na kredit:

1. za repromaterijale, sirovine poluproizvode i potrošna dobra – do 6 meseci;
2. za trajna potrošna dobra (veće poslove), delove i sklopove – od 6 meseci do 2 godine;
3. za laku (serijsku) opremu – do 5 godina;
4. za investicionu opremu, odnosno kapitalna dobra – do 5 godina, a ako je u pitanju posao veće vrednosti – i iznad 5 godina - do 8,5 godina);
5. za kompletne objekte i izuzetno pojedina kapitalna dobra – preko 5 godina (obično do 10 godina).

Osiguranje izvoznih kredita vrlo je bitna komponenta sistema izvoznog kreditiranja, s obzirom na to da bez odgovarajućeg pokrića putem osiguranja od komercijalnih i nekomercijalnih izvoznih rizika, izvoznici i njihovi finansijeri nisu spremni da prodaju robu na kredit kupcima iz čitavog niza zemalja.

POSLOVANJE ČLANICA BERNSKE UNIJE:

«Podaci o premijama (obračunavaju se u procentu u odnosu na osiguranu sumu), koje agencije naplaćuju za osiguranje izvoznih poslova u pojedine zemlje su poslovna tajna, ali prema raspoloživim podacima za 1996. premija osiguranja najvećih agencija za osiguranje izvoznih kredita (COFACE, Hermes, ECGD, S ACE, EXIM EID) su se za Alžir kretale od 6,92% do 12,12%; za Bugarsku 6,92% do 12,50%; za Kinu 1,69% do 3,85%, Češku od 1,13% do 3,85%; Kazahstan od 8,20% do 15,35%, Sloveniju od 2,76% do 6,36% ...».⁷⁸

Bernska unija i njene članice predstavljaju važnu kariku u lancu svetske trgovine i njene članice beleže stalan rast u poslovanju, odnosno u obimu pokrića izvoznih poslova i investicija sa zvaničnom državnom podrškom: 1993. godine pokrivala su izvoz i investicije u vrednosti od \$346 milijardi, 2003. godine - \$692 milijarde; da bi u 2004. godini pokrivala poslove u vrednosti od 788 milijardi USD (oko 7% celokupne svetske trgovine).

NOVI POSLOVI

(u milionima US dolara)

Godina	Osiguranje kratkoročnih kredita	Osiguranje srednjoročnih i dugoročnih kredita & krediti	Osiguranje investicija	UKUPNO
2005.	841,215	104,241	31,996	977,452
2006.	972,175	126,891	39,915	1,138,981
2007.	1,125,089	142,120	52,957	1,320,166
2008.	1,300,000	152,270	58,530	1,510,800

Izvor: Berne Union YEARBOOK 2009

⁷⁷ Kapor, Predrag: *Međunarodne poslovne finansije*, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd, 2005., str.96.

⁷⁸ Ibid. str. 99.

IZLOŽENOST

(u milionima US dolara)

Godina	Osiguranje kratkoročnih kredita	Osiguranje srednjoročnih i dugoročnih kredita & kredit	Osiguranje investicija	UKUPNO
2005.	548,183	435,749	89,795	1,073,727
2006.	707,147	448,964	104,238	1,260,349
2007.	901,821	501,423	142,026	1,545,270
2008.	907,573	519,993	145,812	1,573,377

Izvor: Berne Union YEARBOOK 2009

ISPLAĆENI ODŠTETNI ZAHTEVI

(u milionima US dolara)

Godina	Osiguranje kratkoročnih kredita	Osiguranje srednjoročnih i dugoročnih kredita & kredit	Osiguranje investicija	UKUPNO
2005.	702	2,115	113	2,930
2006.	783	1,913	86	2,781
2007.	1,007	1,245	12	2,263
2008.	1,128	1,082	81	2,291

Izvor: Berne Union YEARBOOK 2009

Pored Bernske unije, u svetu postoje i druge asocijacije osiguravača izvoznih kredita sa državnom podrškom. Jedna od njih je i *International Credit Insurance & Surety Association* (ICISA),⁷⁹ koja ima 40 članica, pri čemu su neke od njih članice više takvih asocijacija, (npr. Euler Hermes, Atradius i Coface; kao i vodeće kompanije za reosiguranje: Munich Re, Swiss Re, Hannover Re, Converium i Partner Re). Kao i Bernska unija, ICISA ima za osnovni cilj međusobnu razmenu informacija, unapređenje međunarodne prakse osiguranja izvoznih kredita i zastupanje interesa osiguravača na međunarodnom nivou (u EU, Svetskoj banci, UN, i sl.).

Ukupan broj registrovanih agencija (državnih i privatnih) koje se bave finansiranjem i osiguranjem izvoznih kredita je 163 u 79 zemalja, s tim da u ovoj oblasti postoji i jedan broj multilateralnih agencija (Corporation Andina de Fomento, Banco Latino Americano de Exportaciones, MIGA, Afrieximbank, Inter Arab Investment Guarantee Corporation).⁸⁰

⁷⁹ Do 2001. godine nosila naziv *International Credit Insurance Association – ICIA*.

⁸⁰ Kapor, Predrag: *Međunarodne poslovne finansije*, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd, 2005, str. 99.

Danas je u svetu prisutan trend prestrukturiranja državnih agencija za osiguranje i kreditiranje izvoznih poslova, koji je generalno usmeren na to da ove agencije postavi na komercijalno nezavisnije osnove. Pri tome, vlade uglavnom nisu odustale od toga da ostvaruju druge, u suštini političke ciljeve, putem odobravanja izvoznih kredita i osiguravanjem izvoznih poslova, ali je u većini slučajeva usvojena praksa odvajanja ovih poslova od «nacionalnog interesa». Pošto finansijski rezultati agencija zavise u osnovi od dva faktora – realnosti cene (kamate na kredite i premije osiguranja) i diversifikacije rizika, mnoge od njih su se našle u dilemi između preuzimanja rizika koji ugrožavaju njihovu finansijsku poziciju i uključivanja tih rizika u svoju cenu, što može dovesti do manje konkurentnosti i gubitka posla za izvoznike. Reakcije su uglavnom bile u pravcu usavršavanja i sistematizovanja procene rizičnosti zemalja i jačanjem politike procene rizika i politike pokrića. Ujedno su se sve agencije za osiguranje izvoznih poslova orijentisale na mnogo realnije naplaćivanje premija za osiguranje političkih rizika.

3.2. Agencije za kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova

3.2.1. Karakteristike agencija za izvozne kredite

Agencije za izvozne kredite (*Export Credit Agencies – ECAs*) su specijalizovane institucije sa različitom organizacionom formom (specijalizovane banke, osiguravajuće kompanije, finansijske korporacije ili vladine organizacije), koje su pretežno u državnom ili mešovitom vlasništvu, a čiji cilj poslovanja je pružanje podrške nacionalnom izvozu i investicijama u inostranstvu. Osnovni instrumenti podrške izvozu su finansiranje i osiguranje izvoznih poslova i investicija u inostranstvu od nekomercijalnih i komercijalnih rizika. Pored osnovnog predmeta delatnosti, većina izvozno-kreditnih agencija vrši i garancijsko poslovanje i pruža tehničku pomoć domaćim izvoznicima, investitorima i poslovnim bankama u cilju pospešivanja izvoza, odnosno investicija u inostranstvu. S obzirom na osobenost svog predmeta poslovanja, agencije za kreditiranje izvoza ne predstavljaju konkurenciju bankama i drugim finansijskim institucijama uključenim u realizaciju izvoznih projekata. U kooperaciji sa ovim institucijama, izvozno-kreditne agencije doprinose uspostavljanju celovitog programa podrške izvozu, posebno podržavajući izvozne poslove koji su od nacionalnog interesa.

Institucionalna rešenja finansiranja izvoza na kredit su različita (u različitim zemljama) i zavise od kreditnog sistema i kreditne politike pojedinih zemlja, odnosno od stepena razvoja i privredne strukture, raspoloživog finansijskog potencijala, razvoja bankarskog sektora, tržišta novca i kapitala. Međutim, i pored postojećih razlika mogu se uočiti zajedničke karakteristike:

- Kratkoročno finansiranje izvoza uglavnom počiva na sistemu poslovnog bankarstva;
- Srednjoročno i dugoročno kreditiranje se (uglavnom) zasniva na finansijskom angažovanju specijalizovanih državnih agencija za kreditiranje izvoza.

Agencije za izvozne kredite podršku izvozu uglavnom ostvaruju putem finansiranja ili osiguranja izvoznih poslova. Sve države koje u značajnoj meri učestvuju u svetskoj trgovini imaju agencije koje se bave kreditiranjem i osiguranjem izvoza (*Export Credit Agencies – ECAs*) i koje predstavljaju značajan instrument spoljnotrgovinske politike. One se mogu podeliti u tri osnovne grupe:

1. Agencije za izvozne kredite uglavnom u državnom vlasništvu koje pružaju podršku izvozu putem (re)finansiranja i osiguranja izvoznih poslova, kao i putem izdavanja odgovarajućih garancija. Primeri ovakvih agencija su: u SAD: Export-Import Bank of United States - US EXIM Bank i Overseas Private Investment Corporation - OPIC, Export Finance and Insurance Corporation - EFIC u Australiji, Export Development Corporation - EDC u Kanadi, Oesterreichische Kontrollbank Aktiengesellschaft - OeKB u Austriji, itd. U ovu grupu spadaju i agencije za izvozne kredite nekih zemalja u tranziciji: Hrvatska banka za obnovu i razvitak – HBOR u Hrvatskoj; Export-Import Bank of the Slovak Republic u Slovačkoj; Eximbank of Romania u Rumuniji i dr.

2. Agencije koje se bave samo osiguranjem izvoznih poslova, dok delatnost finansiranja izvoznih poslova prepuštaju dobro razvijenom bankarskom sektoru. Ove vrste agencija najčešće su u razvijenim zemljama kao što su npr. u Belgiji Office National du Ducroire – ONDD, u Italiji Servizi Assicurativi del Commercio Estero – SACE, Export Credits Guarantee Department – ECGD u Velikoj Britaniji, Israel Foreign Trade Risks Insurance Corporation – IFTRIC u Izraelu, Export Risk Guarantee Agency – ERG u Švajcarskoj, itd.

3. Agencije koje se bave osiguranjem izvoznih poslova uz podršku posebnih agencija koje se bave finansiranjem izvoznih poslova, npr. u Francuskoj COFACE / Natexis, u Nemačkoj HERMES/ Kreditanstalt für Wiederaufbau, u Mađarskoj Hungarian Export Credit Insurance – MEHIB/Hungarian Export-Import Bank Ltd itd.

Većina razvijenih zemalja, sa razvijenom tržišnom privredom, razvijenim bankarskim sistemom i nesumnjivom konkurentnošću svojih izvoznika, imaju zvanične državne agencije za kreditiranje izvoza. To ukazuje na značaj angažovanja države na kreditiranju izvoza i jačanju konkurentne pozicije svojih izvoznika. Gotovo sve zemlje u tranziciji, takođe su (po uzoru na razvijene zemlje), formirale svoje agencije sa većinskim državnim učešćem, koje obavljaju poslove finansiranja i osiguranja izvoza i investicija, uz garanciju države po osnovu osiguranja izvoza od nekomercijalnih rizika: Hrvatska banka za obnovu i razvitak – HBOR u Hrvatskoj; Agencija za izdavanje garancija - IGA u Bosni i Hercegovini; Eximbank of Romania u Rumuniji, Sloven Export Corporation-SEC u Sloveniji, i dr.

Programi izvoznog finansiranja, koje nude nacionalne agencije za kreditiranje izvoza, su širokog spektra i obuhvataju: finansiranje pripreme proizvodnje za izvoz i obrtnog kapitala, kratkoročno, srednjoročno i dugoročno finansiranje izvoza na kredit, projektno finansiranje, davanje finansijskih garancija na osnovu kojih izvoznici obezbeđuju sredstva pod povoljnijim uslovima iz privatnih izvora, davanja raznih činidbenih garancija (za učešće na licitaciji, povraćaj avansa ili dobro izvršenje posla). Postoje posebni programi za mala i srednja preduzeća – izvoznike koji su prilagođeni njihovim potrebama i mogućnostima.

Državne agencije ne finansiraju samo izvoz, nego pružaju i kompletan izvozni finansijski inženjering, uključujući i informacije od značaja za izvoznike, njihovu poslovnu edukaciju, odobravaju bespovratna sredstva iz posebnih fondova za izradu predinvesticionih studija ili pripremu licitacione dokumentacije. Sa druge strane, u većini zemalja koje se pojavljuju kao značajni učesnici u međunarodnoj trgovini, formirane su i **posebne nacionalne agencije za osiguranje izvoznih poslova**, a negde su one institucionalno objedinjene sa pomenutim agencijama za kreditiranje izvoza. Najveći deo ovih agencija je u potpunosti ili delimično u državnom vlasništvu. Ono što je zajedničko svim zvaničnim državnim agencijama za osiguranje izvoza, bez obzira na to u čijem su vlasništvu, jeste to da su izvori sredstava ili krajnji garant za preuzete obaveze, do određenog utvrđenog iznosa, država i njen budžet, što važi i za potpuno privatne kompanije (kao što su nemački Hermes i francuski COFACE) koje osiguravaju izvozne poslove od nekomercijalnih rizika na bazi posebnog sporazuma sa državom.

Zvanične državne agencije za osiguranje izvoznih poslova osiguravaju od nekomercijalnih rizika, dok se oblast osiguranja izvoznih poslova od komercijalnih rizika uglavnom prepušta privatnom sektoru. Sa druge strane, vremenom se u osiguranju izvoznih poslova od nekomercijalnih rizika angažuju privatne kompanije (NCM Credit Insurance, SIAC, AIG, Unistrat Assurance, Exporters Insurance Company, CAN Credit Insurance, itd., ali one uglavnom nude kratkoročno osiguranje, mada neke veće kompanije prihvataju da osiguravaju i rizike do 3 godine, a u nekim slučajevima i do 5 godina, s tim da se osiguranje od nekomercijalnih rizika, po pravilu, nudi samo uz osiguranje od komercijalnih rizika - tzv. *comprehensive cover*). Međutim, samo državne agencije mogu, za sada, da pokrivaju srednjoročne i dugoročne izvozne rizike i to uglavnom uz niže premije od onih koje naplaćuju privatni osiguravači.

Ukupan broj registrovanih agencija (državnih i privatnih) koje se bave finansiranjem i osiguranjem izvoznih kredita je 163 u 79 zemalja, s tim da u ovoj oblasti postoji i jedan broj multilateralnih agencija (Corporation Andina de Fomento, Banco Latino Americano de Exportaciones, MIGA, Afrieximbank, Inter Arab Investment Guarantee Corporation).⁸¹

U svetu je sve više prisutan novi trend prestrukturiranja državnih agencija za osiguranje i kreditiranje izvoznih poslova, koji je usmeren na to da ove agencije što više postavi na komercijalno nezavisnije osnove. Pošto finansijski rezultati agencija zavise u osnovi od dva faktora – realnosti cene (kamate na kredite i premije osiguranja) i diversifikacije rizika, sve više pažnje se poklanja usavršavanju i sistematizovanju procene rizičnosti zemalja i jačanjem politike procene rizika i politike pokrića. Sve agencije za osiguranje i finansiranje izvoznih poslova orijentisale su se na mnogo realnije naplaćivanje (*pricing*) političkih rizika.

Države shvataju nužnost institucionalne podrške, posebno putem usluga koje nude izvozno kreditne agencije, odnosno izvozne i poslovne banke, kao i prilagođavanje njihove uloge i proizvoda sa novim trendovima u međunarodnoj trgovini. Rade na učvršćivanju veze između poslovnih banaka i izvozno kreditnih agencija posebno kod finansiranja i osiguranja projekata na duže rokove, kao i zajedničkim izvoznim projekatima na trećim tržištima.

Saradnjom između izvozno-kreditnih agencija i banaka nude se zajednički modeli finansiranja i osiguranja posebno kod projekata veće vrednosti (paralelno osiguranje, reosiguranje).

Izvozno kreditne agencije profilišu se sve više kao i bonitetne agencije koje objedinjuju ulogu osiguravača, ali i agencija koje raspolazu s podacima o navikama u plaćanju svojih korisnika, jer se u izvozno-kreditnim agencijama jedan korisnik javlja u ulozi i osiguranika i kupca kojem neki drugi osiguranik izvozi.

⁸¹ Kapor, Predrag: *Međunarodne poslovne finansije*, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd, 2005, str. 99.

S bzirom na globalizaciju raste važnost nacionalnog interesa prilikom izvoza određenih roba, dok je prethodnih godina težište bilo na važnosti nacionalnog udela u pojedinoj robi.

Agencije za izvozne kredite godišnje podržavaju izvozne poslove u vrednosti od preko 800 milijardi američkih dolara; a jedan od osam dolara izvoznih poslova finansiraju agencije.

Delio Gianturco osnovne ciljeve agencija za izvozne kredite deli na ekonomske i finansijske. U biltenu "*Inostrana tržišta*"⁸² navedeni su glavni ekonomski i finansijski ciljevi koje prema Deliu E. Gianturco⁸³ imaju agencije za izvozne kredit:

Glavni ekonomski ciljevi agencija za izvozne kredite su:

1. Povećanje netradicionalnog izvoza roba i usluga u privatnom sektoru.
2. Podrška finansiranju netradicionalnog izvoza svih proizvoda, kako veće tako i manje vrednosti i to iz svih regiona.
3. Pružanje podrške indirektnim izvoznicima u cilju podsticanja razvoja industrije koja je sa njima povezana.
4. Dopunjavanje aktivnosti komercijalnih banaka organizacija, ali ne i takmičenje sa njima.
5. Popravljanje platnog bilansa zemlje i povećanje zaposlenosti.
6. Pružanje pomoći netradicionalnim izvoznicima u njihovim naporima da diversifikuju ponudu izvoznih proizvoda i diversifikuju izvozna tržišta.
7. Usavršavanje finansijske stručnosti netradicionalnih izvoznika i smanjivanje rizika kojima su oni izloženi kod odobravanja izvoznih kredita inostranim kupcima.
8. Usavršavanje znanja i sposobnosti domaćih banaka na planu odobravanja izvoznih kredita.
9. Podsticanje nacionalnog sektora osiguranja da učestvuje u pokrivanju rizika neplaćanja izvoznih kredita.
10. Podržavanje izvoznih transakcija za koje je ocenjeno da su u nacionalnom interesu.
11. Podrška domaćim firmama da investiraju u inostranstvu da bi se na taj način povećali nacionalni devizni prihodi.
12. Pružanje podrške u slučajevima kada je potrebno parirati zvanično podržanim konkurentskim ponudama izvoznih kredita iz drugih zemalja.

Glavni finansijski ciljevi agencija za izvozne kredite su:

1. Ostvariti profit za akcionare.
2. Podržati samo one poslove koji u razumnoj meri garantuju da će krediti biti vraćeni.
3. Angažovati domaća i inostrana sredstva za finansiranje nacionalnog izvoza.
4. Osigurati da nedovoljni efekti programa koji daju manji prinos na ulaganja budu kompenzirani programima koji daju veći prinos na ulaganja.

⁸² Bilten "*Inostrana tržišta*" broj 15; Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju a.d. Beograd, mart 2002.

⁸³ Delio E. Gianturco: Export Credit Agencies, The Unsung Giants of International Trade and Finance, Quorum Books, Westport, Ct, USA, 2001.

5. Naplaćivati kamatne stope i druge provizije koji su dovoljni da pokriju odgovarajuće troškove.
6. Nastojati da se realna vrednost kapitala organizacije stalno povećava da bi mogla da posluži kao osnova za širenje poslovanja.
7. Upravlјati investicijama tako da se ostvaruju maksimalni prinosi, ali uz sigurnost otplate i uz zadovoljenje tekućih potreba za sredstvima.
8. Osigurati raspoloživost sredstava da bi se korišćenje sredstava moglo obavljati u skladu sa odredbama ugovora o zajmu, garancijama i odredbama vezanim za osiguranje potraživanja.
9. Zaključiti sporazume o saosiguranju i reosiguranju da bi se izbegla mogućnost događanja katastrofalnih šteta.
10. Slediti zdrave principe diversifikacije i podele rizika i održavanje uravnoteženog portfolija plasmana.
11. Održavati konzervativan odnos kapitala i rezervi u odnosu na postojeće i potencijalne obaveze.

Malo ljudi shvata razmere i važnost ovih agencija u svetskoj ekonomiji. Delio E. Gianturco ih naziva “neopevanim divovima međunarodne trgovine i finansija” procenjujući da svake godine pokrivaju preko 800 milijardi dolara izvoza. “Jedan od osam dolara svetske trgovine finansiraju agencije, a veći deo preostalih sedam dolara je pod uticajem onoga što rade agencije”.

Agencije za kreditiranje izvoza su vremenom postale najveći izvor finansiranja zemalja u razvoju. Članice Bernske u 2000. godini pokrile su 491 milijardu dolara izvoza i osigurale 13 milijardi dolara direktnih stranih investicija. Iako ove procene obuhvataju i privatni novac, kao i pokrića data razvijenim zemljama, izvozni krediti i investicije koje su pokrivene poslovanjem agencija, a daju se zemljama u razvoju, iznose između 100 do 200 milijardi dolara godišnje. U poređenju sa Grupacijom Svetske banke koja je u 2000. godini odobrila kredite u ukupnom iznosu od samo 19,3 milijardi dolara, a celokupna zvanična pomoć na relaciji “sever” – “jug” iznosila samo 62,2 milijarde dolara. Smatra se da preko agencija ide najveći deo javnih finansijskih tokova od razvijenih zemalja ka nerazvijenim. Prema podacima Svetske banke obaveze zvaničnih agencija za podršku izvozu iznosi 40% obaveza svih privatnih poverilaca zemalja u razvoju (ne računajući obveznice). Prema MMF-u, zvanično podržani izvozni krediti predstavljaju skoro polovinu duga zemalja u razvoju zvaničnim poveriocima, uključujući i Svetske banke, MMF-a, regionalne banke za razvoj, i multilateralne i bilateralne agencije.⁸⁴

⁸⁴ Malcom Stephens: The Changing Role of Export Credit Agencies, 1999 International Monetary Fund Publication, 1999.

3.2.2. Agencije za osiguranje izvoznih kredita u pojedinim zemljama

3.2.2.1. EULER HERMES

Sadašnja EULER HERMES grupa nastala je uglavnom spajanjem dve najveće filijale: *Euler Hermes Kreditversicherung*, Nemačka i *Euler Hermes SFAC*, Francuska .

HERMES Kreditversicherungs-AG osnovana je 1917. godine i jedna je od najstarijih kompanija za osiguranje kredita na svetu. Nastala je od dva člana: Münchner Rückversicherungs- Gesellschaft i Globus Versicherungs-AG.

Od 1949. godine HERMES za račun nemačke vlade vrši osiguranje izvoznih kredita (finansira se iz državnog budžeta) i tako postaje garant za izvozne kredite Savezne Republike Nemačke u saradnji sa Deutsche Revisions- und Treuhand AG. Od 2002. godine članica je Euler Hermes Group, Paris.

SFAC je osnovana 1927. godine od strane nekoliko velikih osiguravajućih društava, uključujući i Assurances Générales (preteče AGF) I švajcarskog društva za reosiguranje. Od svog nastanka nalazi se na vrhu francuskih osiguravača kredita.

1964. godine SFAC je započeo sa faktoring poslovima osnivanjem SFF Affacturage, koja se 1999. godine spojila sa *Credit Lyonnais' factoring subsidiary*. Nova kompanija EUROFACTOR danas je evropski lider u faktoring poslovima.

Tokom 90-tih obe kompanije SFAC (sada holding kompanija) i HERMES počinju da se šire na međunarodnom tržištu pripajanjem vodećih osiguravača kredita ili osnivanjem filijala. 1996. godine AGF postaje većinski vlasnik holding kompanije SFAC, dok je Allianz preuzela kontrolu nad HERMES-om. Tokom iste godine SFAC menja svoje ime u EULER. 1998. godine Allianz postaje većinski vlasnik AGF-a.

1999. godine EULER i HERMES su potpisale ugovor o saradnji u cilju koordiniranog i zajedničkog međunarodnog razvoja. U septembru 2001. godine ALLIANZ Grupa i AGF objavile su svoju nameru da se ujedine putem akvizicije, odnosno preuzimanja HERMES-a od strane EULERA.

Istorija nastanka današnje EULER HERMES grupe

- 2008. Početak poslovanja u Kolumbiji
- 2007. Širenje poslova u Argentini i Dubaiju. Partnerstvo sa ICIC u Izraelu i BOCI u Kini. Akvizicija agencija za naplatu dugova UMA (SAD) i R2C (Irska).
- 2006. Euler Hermes osniva filijale (počinje rad u Irskoj, Australiji i Novom Zelandu)
- 2005. Poslovanje se širi na Rusiju, Baltičke zemlje, Indiju i Tursku.
- 2004. Dalja ekspanzija poslovanja širom sveta: Finska, Grčka, Portugalija i Maroko.
- 2003. Sve poslovne jedinice (ogranci i filijale) počinju da posluju pod zajedničkim imenom Euler Hermes
- 2002. Akvizicija HERMES-a od strane EULER-a i nastanak EULER & HERMES
- 2000. Kotiranje EULER-a na Parisku berzu
- 1999. Spajanje EULER-a i HERMES-a.
- 1998. Povećanje kapitala u ACI sa 50% na 100%
- 1997. Allianz postaje većinski vlasnik HERMES-a, SFAC pripaja Trade Indemnity (Velika Britanija) javnom ponudom; kupovina 50% ACI. SFAC postale EULER.
- 1995. Osnivanje Phoenix Credit Insurance u Grčkoj i HERMES RT u Mađarskoj u saradnji sa HERMES-om.
- 1994. Akvizicija Royal Nederlandske Krediet-verzekering (NL) od strane COBAC
- 1993. SFAC preuzima COBAC
- 1989. Osnivanje holding kompanije Compagnie Financière SFAC i PRISMA Kreditversicherungs-AG (Austria)
- 1986. HERMES osniva Pylon Unternehmensberatungs-GmbH
- 1964. Osniva se Soci  t   Fran  aise de Factoring (SFF)
- 1949. HERMES preuzima u ime Savezne republike Nemačke poslove vezane za garancije izvoznih poslova.
- 1929. COBAC (Belgija). HERMES integriše Frankfurter Allgemeine und Vaterl  ndische Kreditver-sicherung
- 1927. Osnivanje: SFAC (Francuska) i SIAC (Italija)
- 1918. Osnivanje Trade Indemnity (Velika Britanija)
- 1917. Osnivanje HERMES-a (Nemačka)
- 1893. Osnivanje ACI (SAD)

EULER HERMES Nemačka u ime nemačke vlade administrira zvanično odobrene izvozne kredite, u okviru kojih odobrava kratkoročne i srednjoročne kreditne garancije za izvozne poslove. Na privatnom tr  zistu osiguranja spada u vodeće svetske osiguravače. Danas EULER HERMES grupa ima preko 50 stranih ekspozitura, odeljenja i afiliacija u Evropi, Americi i Aziji, ima oko 6.000 zaposlenih i osigurava preko 800 milijardi US dolara komercijalnih transakcija. Osigurava komercijalne, polit  cke i katastrofalne rizike, izdaje garancije.⁸⁵

⁸⁵ EULER HERMES

Friedensallee 254, 22763 Hamburg, Germany

Tel: +49 40 88 34 0

Fax: +49 40 88 34 77 44

Website: www.agaportal.de/en/aga (State Account)

www.eulerhermes.com (Private Account)

3.2.2.2. ATRADIUS - Holandija

Atradius je jedna od vodećih kompanija za osiguranje kredita. U privatnom je vlasništvu (akcionari su: Swiss Re 41.96%, Deutsche Bank 33.89%, Sal Oppenheim 6.18%, Crédito y Caución 12.01%, Seguros Catalana Occidente 5.95%).

Kompanija je promenila ime u *Atradius* u januaru 2004. godine (nekada GERLING NCM koji je nastao spajanjem međunarodnih kreditnih osiguravača NCM i Gerling Kreditversicherung krajem 2001. godine). NCM - *Nederlandische Creditverzekering Maatschappij* je bio tržišni lider kreditnih osiguranja u Holandiji, osnovana 1925. godine, a od 1932. godine kao partner holandske vlade obezbeđuje osiguranje izvoznih kredita za holandska preduzeća. Gerling Kreditversicherung (*The Gerling Credit Insurance Group*) osnovala je 1954. godine porodična kompanija Gerling. Crédito y Caución postao deo Atradiusa 2008. godine

Danas je Atradius jedna od najvećih globalnih osiguravača kredita sa više od 160 kancelarija u preko 40 zemalja širom sveta. Trenutno je na drugom mestu na svetskom tržištu osiguranja kredita; pokriva oko €300 milijardi svetske trgovine, sa ukupnim godišnjim prihodom od oko €1.3 milijardi. Ocenjena je sa 'A' od strane *Standard & Poor's* i sa 'A2' od *Moody's*.

Atradius osigurava i reosigurava domaće i izvozne kredite (od komercijalnih i političkih rizika); izdaje garancije (licitacione, avansne i garancije za dobro izvršenje posla), bavi se faktoringom, forfetingom, pruža konsultantske usluge, itd.⁸⁶

⁸⁶ ATRADIUS
1066 JS Amsterdam, The Netherlands
Tel: +31 20 553 9111
Fax: +31 20 553 2212
Email: info.nl@atradius.com
Website: www.atradius.com

3.2.2.3. COFACE - Compagnie Française d'Assurance (Francuska)

COFACE je osnovana 1946. godine kao specijalizovano društvo za osiguranje izvoznih kredita sa ciljem da pruži kratkoročno, srednjoročno i dugoročno osiguranje u svoje ime i za račun francuske države (uglavnom osigurava od političkih rizika). Rad u ime države je kontrolisao komitet (Savetodavna komisija za garancije i kredit u spoljnoj trgovini). Privatizvana je 1994. godine, a od 2002. godine Natexis Banques Populaires postaje većinski akcionar.

COFACE u svoje ime osigurava domaće kredite, izvozne kredite od komercijalnih rizika, bavi se faktoringom, pruža informacije o rejtingu itd. COFACE je 2000. godine osnovala prvu *on-line* sistem – @rating koji pruža informacije - rejting za country risk za 165 zemalja i „*buisiness climate*“ rejting za preko 44 miliona kompanija u svetu (koji se uzima i kao indikator pri utvrđivanju rizika zemlje pored makroekonomskih i političkih indikatora).⁸⁷

Svoju međunarodnu ekspanziju COFACE započinje 1992. godine najpre u Velikoj Britaniji, zatim Italiji (sa Viscontea Coface), otvarajući put za akvizicije u Nemačkoj (AK Coface) i Austriji (KV Coface). Danas je COFACE prisutna preko mreže svojih ogranaka i filijala u 67 zemlje sveta, a u još 32 države pruža lokalne usluge preko svojih partnera iz mreže Credit Alliance. Ima preko 6.800 zaposlenih, preko 130.000 klijenata širom sveta (preko 45% od 500 najvećih svetskih korporacija su klijenti COFACE-a).

COFACE je članica međunarodnih organizacija Credit Alliance, The Federation of Business Information Services (FEBIS) i Finance, Credit and International Bussiness (FCIB).⁸⁸

Danas COFACE grupa u cilju izgradnje i zaštite poslovanja nudi preduzećima mogućnost potpunog upravljanja kreditiranjem pružanjem poslovnih informacija. COFACE sa svojom raširenom mrežom filijala i ogranaka, povezanih firmi i saradnika nudi širok raspon usluga kako u prepoznavanju mogućnosti tako i u blagovremenom prepoznavanju rizika vezanih za poslovanje.

Aktivnosti COFACE pokrivaju celi ciklus od profilisanja kupaca do izrade izveštaja o bonitetu i upravljanja potraživanjima. Posедуje bazu podataka koja sadrži online informacije

⁸⁷ Pristup informacijama je slobodan na: <http://www.cofacerating.com>

⁸⁸ Organizacija *Credit Alliance* je globalna mreža članova grupe COFACE i partnera u poslovima vezanim za kreditna osiguranja i poslovne informacije. Credit Alliance omogućava svojim članovima pristup uslugama koje su vezane za kreditna osiguranja i poslovne informacije u 99 zemlje u svetu.

FEBIS - *The Federation of Business Information Services* (Savez agencija za pružanje usluga vezanih za poslovne informacije) je grupa vodećih evropskih agencija koje godišnje naprave više od 25 miliona poslovnih izveštaja.

FCIB - *Finance, Credit and International Bussiness* je udruženje stručnjaka iz područja finansija, boniteta i međunarodnog poslovanja koja pomaže u poslovima izvoza u celom svetu.

o firmama širom sveta, stručni kadar koji obavlja istraživanja i usko sarađuje sa osiguravačima. Informacije i analize do kojih dolaze stručnjaci COFACE-a koriste vodeće svetske osiguravajuće kuće, firme koje se bave analizom i istraživanjem poslovnih informacija kao i agencije za naplatu potraživanja širom sveta kao ključnim inputom u cilju bolje kontrole rizika i kvalitetnog odlučivanja.

Glavne usluge COFACE grupe predstavljaju online poslovni izveštaji i baze podataka o naplati potraživanja. Common Risk System sadrži informacije o više od 41 miliona firmi u celom svetu.

COFACE je visoko ocenjena od strane rejting agencija:

Fitch (16.04.2009.)	A+
Moody's (08.09.2009)	A2
Standard & Poor's (26.08.2009)	A

Promenjeni izgled Evrope, stvaranje novih država kao i proširenje Evropske unije doveo je do širenja poslovnih aktivnosti COFACE-a. Tako je osnovana i regionalna filijala za Srednju i Istočnu Evropu sa sedištem u Beču u cilju pružanja usluga u regionu, odnosno pružanje usluga za poslovne informacije i upravljanje potraživanjima. Baza podataka ICON (Intercredit Online) sadrži online informacije o 7.5 miliona poslovnih subjekata iz Srednje i Istočne Evrope, dok je preko EUROGATE-a povezana sa filijalama u Zapadnoj Evropi i na taj način je omogućen pristup u dodatnih 8 miliona izveštaja o bonitetu s tržišta ključnih država tog regiona.⁸⁹

COFACE SRBIJA

Coface Srbija d.o.o. je član francuskog COFACE i deo je internacionalne kompanije Coface Central Europe Holding AG sa sedištem u Beču, Austrija. Coface Srbija nudi sledeće usluge:

Izveštaji o bonitetu: ocena odnosa potencijalnih kupaca i procena rizika vezanih za određena preduzeća. Opsežne informacije omogućavaju klijentima bolju procenu rizika i samim tim i donošenje kvalitetnijih poslovnih odluka.

Usluga monitoringa: automatsko praćenje kreditne sposobnosti kupaca. Na taj način prikupljaju se informacije koje omogućavaju procenu kreditne sposobnosti i prepoznavanje

⁸⁹ Compagnie Française d'Assurance - COFACE
12, cours Michelet, F-92065 Paris La Défense Cedex, France
Tel: +33 1 4902 2000
Fax: +33 1 4902 2741
Email: bu-coface@coface.com
Website: www.coface.com or www.cofacerating.com

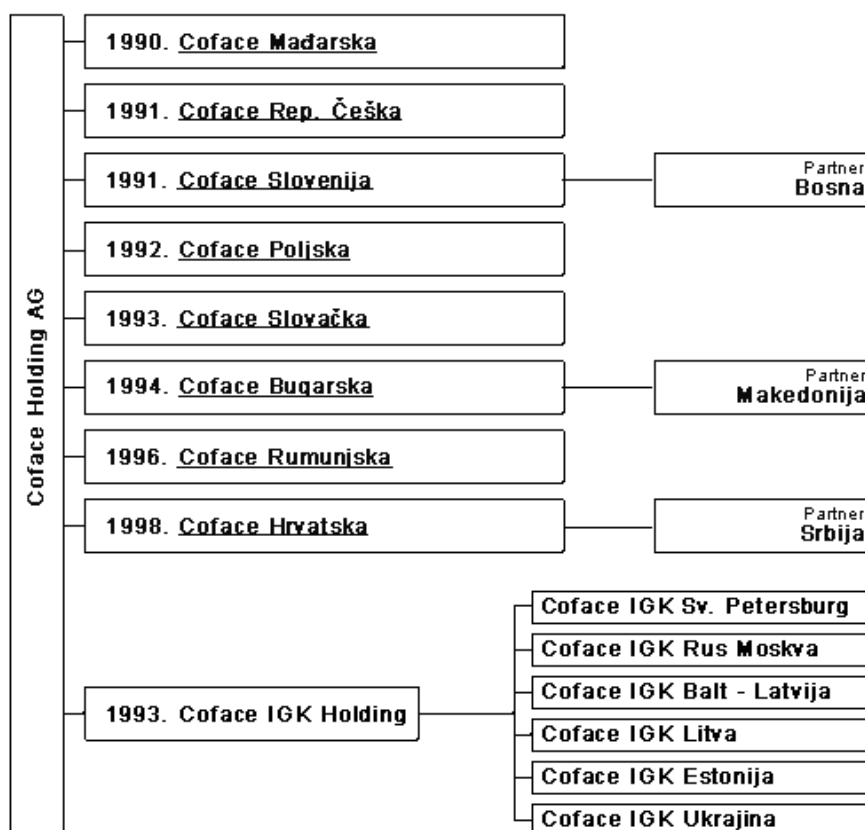
novih poslovnih mogućnosti. Klijenti se trenutno obaveštavaju o promeni statusa i kreditnoj sposobnosti poslovnih partnera, što im omogućava brzu reakciju u kritičnim situacijama.

Marketinške usluge: usluge vezane za izradu nadogradnju marketinških programa; poboljšanje profila klijenata, smanjenje prodajnih ciklusa i sl.

Usluge naplate potraživanja: pregovaranje i sama naplata potraživanja.

Provera kvaliteta podataka i usluge verifikacije: je usluga koja ima za cilj proveru izvora informacija i potvrđivanje postojanja i lokacije ciljanih preduzeća. Na taj način je klijentima omogućeno fokusiranje na aktivne kupce, ušteda vremena na kontakt osobe nakon prodaje, kao i poboljšanje odnosa s postojećim kupcima.

Usluga upravljanja potraživanjima: obuhvata sve faze procesa potraživanja, od fakturisanja i opomena za plaćanje do naplate zaostalih obaveza.⁹⁰

Prikaz dinamičnog razvoja Coface grupe u regionu Srednje i Istočne Europe⁹¹

⁹⁰ Coface Srbija d.o.o.
Bulevar Oslobođenja 111, Beograd
Tel/fax: +381 11 397 6051
Email: office@coface.rs
Website: www.coface.rs

⁹¹ Izvor: www.coface.com

3.2.2.4. ECGD - Export Credits Guarantee Department (Velika Britanija)

ECGD je osnovana 1919. godine kao posebno odeljenje vlade Velike Britanije, koje je bilo odgovorno Ministarstvu trgovine i industrije. ECGD je u 100% državnom je vlasništvu⁹².

Do 1991. godine ECGD je pokrivala veći deo izvoznih proizvoda Velike Britanije, ali je tokom te godine privatizovana njena Grupa za osiguranje (*Insurance Services Group*) koja se bavila osiguranjem izvoza robe široke potrošnje i drugih kratkoročnih poslova. Danas se ECGD uglavnom bavi osiguranjem i finansiranjem izvoznika kapitalnih dobara i robe koja je vezana za izvršenje projekata. Osnovna funkcija agencije je da osigurava kratkoročne, srednjoročne i dugoročne poslove protiv nekomercijalnih i komercijalnih rizika i izdaje srednjoročne i dugoročne garancije. ECGD, takođe reosigurava britanske osiguravajuće kompanije koje se bave osiguranjem kratkoročnih izvoznih poslova.

Aktivnost ECGD usklađena je sa Sporazumom OECD-a. Obračunavaju se referentne komercijalne kamatne stope (CIRR).

ECGD odobrava garancije koje štite banke od neizvršenja otplate po zajmovima (glavnice i kamate) za finansiranje izvoza kapitalnih dobara i usluga. Garancija pokriva sve komercijalne i nekomercijalne političke rizike. Garancije se odobravaju za najviše 100 odsto od 85 odsto vrednosti ugovorenog posla i do 85 odsto garantne provizije može se ugraditi u vrednost zajma. Odobravaju se srednjoročne i dugoročne garancije. Maksimalno pokriće garancija za izvozne kredite (85 odsto vrednosti ugovorenog posla) iznosi 100 odsto i za političke i za komercijalne rizike.

Proizvodi iz trećih zemalja mogu se finansirati na sledeći način: uobičajeno do 30 odsto vrednosti za Japan i Evropsku uniju i do 15 odsto za zemlje izvan Evropske unije.

Do 100 odsto kamate tokom izgradnje, može se kapitalizovati. To se može ugovoriti za sve vrste projektnog finansiranja i od slučaja do slučaja za druge izvozne kredite.

Garancije se ne odobravaju za obrtni kapital. Finansiranje odobravaju komercijalne banke.

ECGD odobrava **osiguranje** za izvoz kapitalnih dobara i kapitalnih usluga i osiguranje ugovora se odobrava u okviru *Export Insurance Policy (EXIP)*. Osigurava se do 95 odsto

⁹² Export Credit Guarantee Department - ECGD
PO Box 2200, 2 Exchange Tower, Harbour Exchange Square, London,
E14 9GS, UK
Tel: +44 20 7512 7000
Fax: +44 20 7512 7691
Email: buecgd@ecgd.gsi.gov.uk
Website: www.ecgd.gov.uk

vrednosti ugovorenog posla. Za kapitalna dobra odobrava se kratkoročno, srednjoročno i dugoročno osiguranje. Pokriće se može odobriti i za inostranu valutu.

Osiguranje investicija u inostranstvu odvija se preko programa *Overseas Investment Insurance* kojim se daje pokriće britanskim izvoznicima za politički rizik: rat, eksproprijacija i ograničenje transfera - doznaka. Pokriće se odobrava za 90% investicije i za period od početnih 15 godina. Maksimalno osiguranje vrednosti izvoznog posla iznosi 90% za *Overseas Investment Insurance*; 95% za *Export Insurance Policy - EXIP* i 100 % za *Bond Insurance Policy-BIP*.

ECGD ne odobrava direktno osiguranje za izvoz robe široke potrošnje ili robe koja se obično prodaje pod kratkoročnim uslovima. ECGD odobrava reosiguranje privatnim osiguravačima, ali se ovaj vid osiguranja retko koristi.

Osnovni uslovi koje ECGD zahteva za **projektno finansiranje** su da se projekti smatraju izvodljivim i gde se može primeniti tehnika projektnog finansiranja sa partnerima koji su spremni da dele rizik. Maksimalni procenat ukupnog projektnog finansiranja određuje se od slučaja do slučaja, ali ECGD razmatra pokriće do 40 % ukupnih investicionih troškova projekta. ECGD daje pokriće 100 % za politički i komercijalni rizik.

ECGD ima sporazume o reosiguranju sa velikim brojem agencija: OeKB (Austrija), OND (Belgija), EKF (Danska), Finnvera i FIDE (Finska), Coface i Natexis (Francuska), Hermes i KfW (Nemacka), Sace i Simest (Italija), Nexi i JIBC (Japan), ODL (Luksemburg), EKN i SEK (Švedska), EDC (Kanada), Giek i Exportfinans (Norveska), NCM (Holandija), Cesce (Spanija) i Eximbank (SAD).

ECGD takođe ima zaključene sporazume o saradnji sa sledećim agencijama: Export-Import Bank (Kina), Egap (Česka), Mehib (Mađarska), KEIC i Exim (Južna Koreja), Mecib (Malezija), Kuke (Poljska), EIBS (Slovačka), SEC (Slovenija), CGIC, DBSA i IDC (Južna Afrika) i Azijska banka za razvoj.

3.2.2.5. ONDD - Office National du Ducroire (Belgija)

ONDD je belgijska nacionalna agencija osnovana 1921. godine (kao drugi osiguravač kredita u svetu posle Velike Britanije) i 100% je u državnom vlasništvu.

Nakon potresa koji su usledili posle Prvog svetskog rata belgijska vlada je želela da stvori javno telo koje bi osiguravalo od političkih rizika kako bi se oživeo izvoz. Iako osnovan sa namerom da bude privremenog karaktera ONDD je preživela mnoge svetske krize: slom berze iz 1929. godine, Drugi svetski rat, dekolonizaciju i dr. Vlada je 1939. godine odlučila da bude trajna, autonomna finansijska i administrativna institucija za koju garantuje vlada. ONDD je autonomna javna institucija čiji je cilj da unapređuje međunarodne ekonomske odnose i belgijsku spoljnu trgovinu i investicije u inostranstvu.

Najvažnije prekretnice u razvoju ONDD-a su:

- 1921. Ministarstvo ekonomskih poslova osniva Ducroire | Delcredere Komitet zadužen za garantovanje izvoznih transakcija – mogli su se osigurati samo politički rizici
- 1935. Ducroire | Delcredere odvaja se od Vlade.
- 1939. Reorganizacija ONDD u autonomnu finansijsku javnu instituciju sa pravnim subjektivitetom sa garancijom vlade
- 1949. ONDD dobija ovlašćenja da pokriva uvoz i usluge
- 1956. Delatnost osiguranja se širi na pokrivanje komercijalnih rizika
- 1962. ONDD je ovlašćen da doprinese i finansiranju poslova koje osigurava;
- 1964. Mogućnost da osigurava određene poslove u ime vlade;
- 1970. Osiguranje od političkih rizika kako bi se zaštitile belgijske investicije u inostranstvu;
- 1972. Moguće je osigurati i rizike kursnih razlika vezanih za izvozne poslove;
- 1991. Proširenje aktivnosti kako bi se uključile u međunarodne ekonomske odnose u širem smislu tog pojma;
- 2004. ONDD osniva javno preduzeće koje ima za cilj da štiti svoje klijente od rizika vezanih za domaće i međunarodne trgovinske transakcije, kao i da im pruži podršku putem finansiranja;
- 2005. Ducroire | Delcredere SA.NV je licenciran da se bavi osiguranjem kredita i izdavanjem obveznica EU;
- 2006. Otvaranje filijale u Velikoj Britaniji. Zaključivanje sporazuma o partnerstvu sa kreditnim osiguravačima Sinasure i Ingosstrakh u cilju odnosno pokrivanja lokalne prodaje evropskih kompanija u Kini i Rusiji;
- 2007. Ducroire | Delcredere stiče udeo u Commercial Credit Insurance Company KUPEG, filijale EGAP (The Export Guarantee and Insurance Corporation) izvozne agencije Češke Republike
- 2008. Otvaranje filijale u Parizu. Assuralia⁹³ odobrava članstvo Ducroire | Delcredere.

Izvor: <http://www.ondd.be>

⁹³ Profesionalna zajednica osiguravajućih društava osnovana 1920. godine; okuplja skoro sve osiguravajuće kompanije u Belgiji i inostranstvu.

Ducroire | Delcredere osigurava i reosigurava od političkih i komercijalnih rizika tekuće trgovinske transakcije. Takođe izdaje garancije. Pruža usluge svim poslovnim subjektima u EU i osigurava klijente na domaćem tržištu kao i u svim drugim zemljama širom sveta.

ONDD osigurava kratkoročne, srednjoročne i dugoročne izvozne kredite od nekomercijalnih i komercijalnih rizika, čime doprinosi smanjenju kreditnih rizika koji se odnose kako na spoljnotrgovinske poslove tako i na belgijske investicije u drugim zemljama.

Putem kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih kredita ONDD finansira izvozne kredite, može da pokrije i stranu robu i usluge ukoliko su uključeni u belgijske isporuke koje se vrše stranim partnerima. Komercijalni poslovi, za koje se uobičajno ne daje državna podrška, osigurani su u SA Ducroire/Delcredere NV.

ONDD, kao nezavisno javno telo, čiji je cilj da unapredi međunarodne ekonomske odnose putem pokrivanja rizika koji su vezani za izvoz robe i usluga, uvoz, direktne investicije u inostranstvu, kao i rizike koji su vezani za kratkoročne, srednjoročne i dugoročne kredite posebnu pažnju poklanja proceni rizika. Procena rizika (kvantitativna i kvalitativna) vrši se za svaku zemlju posebno i za različite vrste osiguranih transakcija i zasnovana je na podacima (Svetske banke, MMF-a, Međunarodnog finansijskog instituta, i dr.) o političkoj i finansijskoj situaciji. Na osnovu takve analize podataka utvrđuje se premija i limit osiguranja, a ukoliko je potrebno utvrđuju se i posebni uslovi za pokriće.⁹⁴

1. Kategorija premija za osiguranje transakcija izvoza:
 - 1.a. Procena političkog rizika
 - 1.b. Procena komercijalnog rizika
2. Kategorije premija za osiguranje direktnih investicija u inostranstvu
 - 2.a. Procena ratnog rizika
 - 2.b. Procena rizika eksproprijacije i vladinih mera
 - 2.c. Procena rizika transfera
3. Kapacitet pokrića po zemlji
4. Posebni uslovi pokrića
5. Indikatori veličine tržišta

Kod određivanja kategorije premija za osiguranje transakcija izvoza, ONDD pravi razliku između pokrića za srednjoročne/dugoročne kredite (više od dve godine) i pokrića za kratkoročne kredite uključujući i specijalne transakcije (to su uglavnom projekti koji imaju dug rok realizacije, ali plativi u gotovom u toku realizacije posla).

ONDD klasifikuje zemlje u 7 kategorija prema intenzitetu političkog rizika (od 1 do 7 – u kategoriji 1 su zemlje sa najmanjim rizikom, a u kategoriji 7 su zemlje sa najvećim rizikom). Politički rizik se odnosi na sve događaje u inostranstvu koji predstavljaju višu silu bilo za osiguranika ili dužnika (pre svega ratovi, revolucije, prirodne katastrofe, akcije vlade i sl.).

⁹⁴ Dostupno na: <http://www.ondd.be>

Prema intenzitetu komercijalnog rizika, zemlje se klasifikuju u tri kategorije (od A do C, pri čemu kategoriju A imaju zemlje sa najmanjim rizikom, dok su u kategoriji C zemlje sa najvišim rizikom). To je rizik nemogućnosti kupca da izvrši svoje finansijske obaveze, a ne zavisi samo od samog kupca već zavisi i od makroekonomske situacije i sistemskih faktora koji mogu uticati na izmirenje dugova svih kupaca iz određene zemlje.⁹⁵

Utvrđivanje kategorija premija za srednjoročne i dugoročne izvozne kredite zasniva se na Sporazumu OECD-a i uslovima, odnosno premijskim stopama koji su u njemu propisani uz mogućnost da ONDD može da se odluči i za višu premijsku stopu ukoliko proceni da se rizik povećao. Za zemlje koje nisu obuhvaćene OECD-ovim Sporazumom ONDD utvrđuje kategoriju rizika.

Politiku pokrića i visinu limita za određenu zemlju ONDD bazira na proceni srednjoročnog i/ili dugoročnog rizika, a na osnovu kvantitativnog modela kojim se meri solventnost zemlje. Model predstavlja kombinaciju procena ekonomske, finansijske, političke situacije za svaku zemlju i način njihovog plaćanja.

„Procena finansijske situacije bazira se na koeficijentima solventnosti, za koje su kritične vrednosti utvrđene na bazi ekonometrijskih procena. Dodati su i određeni indikatori likvidnosti (npr. nivo deviznih rezervi). Ekonomska situacija se procenjuje uz pomoć tri vrste indikatora: indikatori performansi privredne politike (kao što su fiskalna i monetarna politika, spoljni bilans i strukturne reforme) indikatori koji odlikavaju potencijal razvoja zemlje (kao što su nivo dohotka i štednje i investicione kvote) i indikatori spoljne osetljivosti (kao što su izvozna diversifikacija i zavisnost od pomoći)”.⁹⁶

Svaka zemlja se ponovo razmatra kad god se pojave nove, bitne informacije i to se radi najmanje jednom godišnje. Podaci o načinu plaćanja se obično razmatraju kvartalno. Kategorija premija za politički rizik, koji se odnosi na posebne transakcije je rezultat ONDD-ovih klasifikacija za kratkoročne i srednjoročne/dugoročne rizike.

Procena trgovačkog rizika

Procena trgovačkog rizika se prvenstveno sastoji od procene kupca i njegove delatnosti. Ova analiza uslovljava prihvatanje rizika kupca i moguće uključivanje posebnih uslova pokrića. Međutim, neki faktori imaju uticaj na trgovački rizik na nivou zemlje i pogađaju sposobnost otplate svih kupaca u određenoj zemlji. Primer za to su efekti oštre devalvacije, visoke realne kamatne stope, ekonomska recesija (opadanje nivoa i obima privrednih aktivnosti, rasprostranjena korupcija itd.).

Model koji se koristi za procenu ovih rizika sastoji se od tri vrste indikatora:

⁹⁵ U prilogu: OND | NDD - Country risks synthetising chart.

⁹⁶ Novak, Lana: "Procena rizika ulaganja u zemlju sa posebnim osvrtom na procenu ONDD-a za ulaganja u SiCG"; Spoljnotrgovinski savetnik br.2/2006, Poslovni biro, Beograd, 2006., str. 73.

- Ekonomski i finansijski indikatori koji pogađaju sve kompanije u određenoj zemlji tako što utiču na rezultate i bilanse stanja (devalvacija, realna kamatna stopa, stopa rasta društvenog brutoprodukta, stopa inflacije itd.),
- Indikatori koji odslikavaju praksu plaćanja zemlje kod trgovačkog rizika i
- Indikatori koji označavaju institucionalni kontekst u okviru koga lokalne kompanije posluju (indeks korupcije i sl.).

Kategorija A obuhvata zemlje sa niskim trgovačkim rizikom, kategorija B grupiše one zemlje kod kojih je trgovački rizik „normalan”, a kategorija C obuhvata one zemlje kod kojih je trgovački rizik veliki. Klasifikacija trgovačkog rizika se obnavlja najmanje dva puta godišnje, a po potrebi i češće.

Kategorija premija za osiguranje direktnih investicija u inostranstvu

Zemlje se klasifikuju u sedam kategorija (od 1 do 7). Kategorija 1 grupiše najmanje rizične zemlje, dok kategorija 7 grupiše zemlje sa najvišim rizikom. Ovakva klasifikacija se bazira na različitim kvantitativnim i kvalitativnim indikatorima. Ova klasifikacija se razmatra svaka dva meseca. ONDD u svojoj politici za rizike vezane za direktne investicije u inostranstvu pravi razliku između ratnog rizika, rizika eksproprijacije i vladinih akcija i prenosnog rizika koji se odnosi na investicione zajmove, plaćanje dividendi i repatrijaciju (vraćanje kapitala).

Procena ratnog rizika

Ratni rizik obuhvata rizike od spoljnih konflikata i rizike od domaćeg političkog nasilja. Pored ekstremnih slučajeva građanskog rata, domaće političko nasilje takođe obuhvata i rizike od terorizma, građanskih nemira, socijalno-ekonomskih konflikata i etničkih tenzija.

Procena rizika eksproprijacije i vladinih akcija

Rizik eksproprijacije i vladinih akcija ne samo da pokriva rizike eksproprijacije i kršenja ugovora od strane vlade, već i rizike vezane za funkcionisanje odnosno ne funkcionisanje sudskog sistema i rizik od moguće negativne promene odnosa prema stranim investitorima.

Procena prenosnog rizika

Kvantitativna procena prenosnog rizika zasniva se na istim principima kao i procena političkog rizika za srednjoročne/dugoročne izvozne transakcije.

Kapacitet pokrića po zemlji

ONDD za svaku zemlju postavlja dva limita: jedan za kratkoročne, a drugi za srednjoročne i dugoročne izvozne transakcije. Visina limita zavisi ne samo od ONDD-ovog ukupnog portfolija i njegovih finansijskih dobara već i od klasifikacije dužnikove zemlje. Sredstva koja ne dostižu gornji limit moguće je iskoristiti za osiguranje novih transakcija. Visina limita stalno varira što znači da se slobodna sredstva stalno povećavaju ili smanjuju u zavisnosti od primljenih uplata i novoprihvaćenih obaveza.

U nekim slučajevima, kada je politički rizik suviše visok, ONDD uopšte ne pruža mogućnost pokrića. Izuzetak su posebne vrste finansiranja koje ublažavaju prenosni rizik. ONDD ne daje pokriće za zemlje koje spadaju u kategoriju 7 sa kratkoročnim političkim rizikom.

ONDD takođe može da primeni posebne uslove pokrića ili restrikcije u svojoj politici pokrića zemalja. Primeri za to su:

- Razlika između politike pokrića koja se primenjuju na privatne kupce i države kao kupca. Kod zemalja sa velikim fiskalnim problemima isključuje se pokriće za državu kao kupca, dok je pokriće bez restrikcija i dalje moguće za privatne kupce;
- Ograničavanje obima individualnih transakcija ili ograničavanje pokrića na belgijsku robu mogu se primeniti u zemljama u kojima postoji visoka verovatnoća da će se preći limit ili u zemljama koje su visoko rizične;
- Za visokorizične zemlje ONDD može da umanjí procenat do kojeg može da se pokriva politički ili trgovački rizik;
- Neki slučajevi zahtevaju bankarsku garanciju, neopozivi akreditiv ili garanciju vlade (najčešće Ministarstva finansija ili Centralne banke). Najčešći slučajevi su:
 1. rizik od neplaćanja, kako privatnih kupaca tako i države kao kupca, koji se smatra posebno visokim,
 2. ograničeno funkcionisanje ili nefunkcionisanje sistema razmene u zemlji i
 3. upotreba neopozivih akreditiva koja je obavezna u skladu sa pravilima o uvozu određene zemlje.

Indikatori veličine tržišta

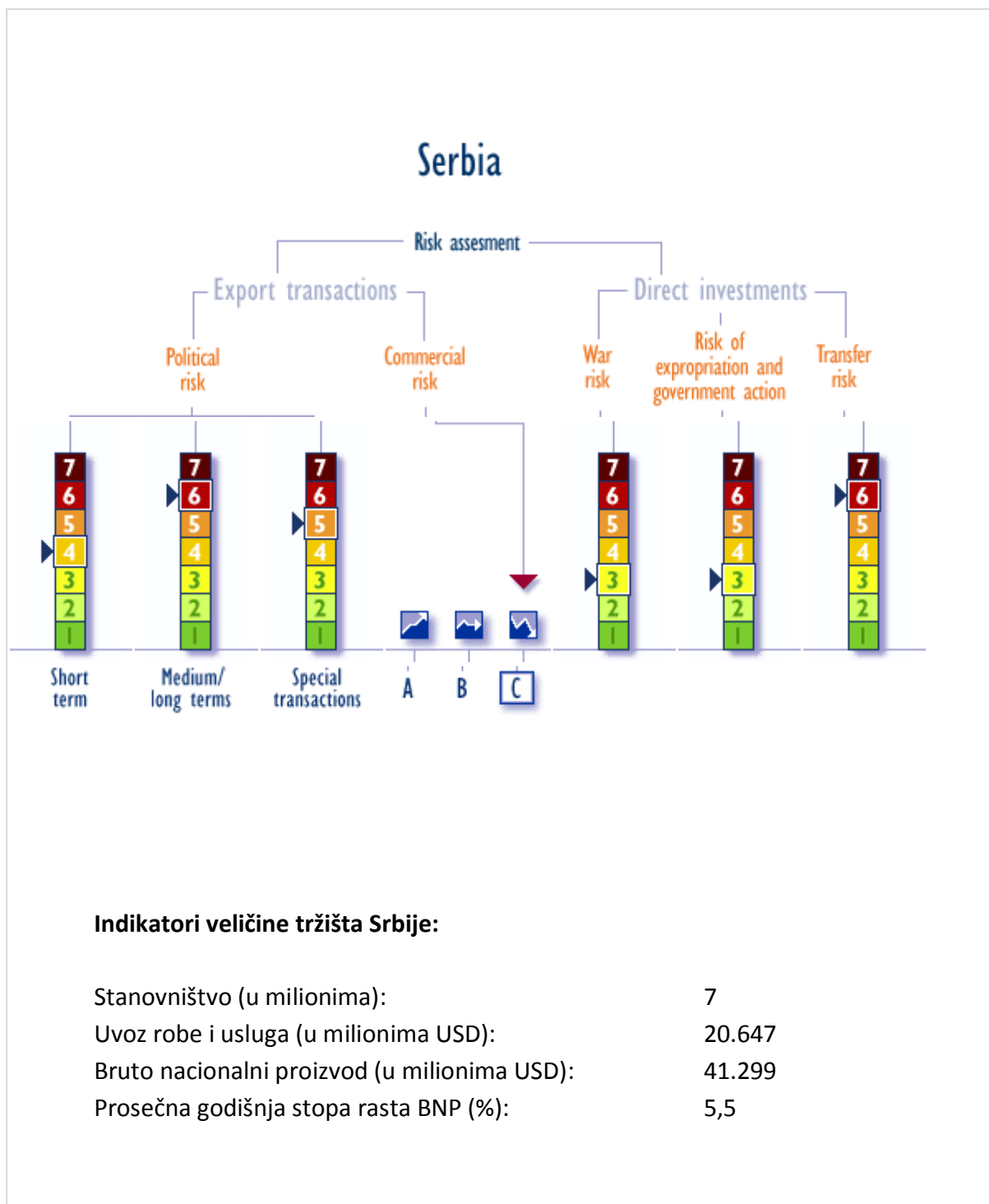
Postoji pet makroekonomskih indikatora koje pokazuju veličinu tržišta određene zemlje:

- Stanovništvo zemlje (u milionima),
- Godišnja vrednost uvoza robe i usluga (u milionima USD),
- Bruto nacionalni proizvod (u milionima USD),
- Prosečna godišnja stopa rasta bruto nacionalnog proizvoda i
- Prošlogodišnja vrednost izvoza Belgije u tu zemlju (u milionima EUR).

Utvrđivanje kategorija premija za srednjoročne i dugoročne izvozne kredite zasniva se na Sporazumu OECD-a i uslovima koji su u njemu propisani.

Procena rizika ONDD za Srbiju: U okviru smernica Sporazuma OECD, ONDD je smanjila premije osiguranja za politički rizik za srednjoročne i dugoročne izvozne kredite: kategorija rizika smanjena sa 7. na 6. Kategoriju.

Šematski prikaz studije rizika ulaganja u Srbiju:

Izvor: ONDD, januar 2010.

3.2.2.6. US EX-IM BANK - Export-Import Bank of the United States (SAD)

US EX-IM BANK osnovana je 1934. godine i 100% je u državnom vlasništvu. Posluje kao zvanična agencija za kreditiranje SAD-a, sa ciljem da podrži razvoj američke privrede putem finansiranja i osiguranja izvoza roba i usluga. US EX-IM BANK odobrava kredite i kratkoročna, srednjoročna i dugoročna osiguranja. Glavni programi koje nudi US EX-IM BANK obuhvataju kratkoročne kredite isporučiocu i srednjoročne i dugoročne kredite kupcu.

US EX-IM BANK izdaje polise osiguranja izvoznih kredita koje pokrivanju 100% komercijalnih i nekomercijalnih rizika. Investicije u inostranstvu se ne osiguravaju. Odobravaju se direktni krediti izvoznicima kao i krediti kupcima američke robe i usluga, pri čemu se primenjuju referentne komercijalne kamatne stope OECD-a (CIRR).

US EX-IM BANK takođe odobrava i garancije za urednu otplatu srednjoročnih i dugoročnih kredita (glavnicu i kamatu) koje pokrivaju rizik neplaćanja usled političkih i/ili komercijalnih razloga. Takođe se bavi i projektnim finansiranjem.

Garancije EX-IM Banke obezbeđuju zaštitu otplate zajmova iz privatnih izvora odobrenih kreditno sposobnim kupcima američke robe i usluga. Banka takođe može garantovati lizing opreme.

Neki od uslova EX-IM Banke su:

- Garancija može da pokriva do 100 % iznosa koji se može garantovati (85 %);
- Do 100 % provizije/premije može se ugraditi u iznos zajma;
- Ne odobrava se pokriće za robu iz trećih zemalja;
- Odobrava se srednjoročno (između jedne i pet godina) i dugoročno pokriće (između pet i dvanaest godina);
- Garancije se mogu odobravati i u stranim valutama (samo konvertibilnim);
- Daju se garancije i za obrtni kapital;
- Sredstva pokrivena garancijama mogu se slobodno transferisati;
- Pokriće se ne odobrava za troškove svopova (swaps) niti za valutne rizike;
- Odobravaju se osiguranja poslova malih preduzeća;
- Garancije se odobravaju za višestruke prodaje za koje je američka banka odobrila finansiranje stranoj banci ili preduzeću za period od 12 meseci;
- Garantuje se 100 % kamate; pokriva se i kamata na kašnjenje otplate;
- Kamate i rokovi otplate direktnih kredita odobravaju se u skladu sa Sporazumom OECD-a (CIRR).

- Zajmovi se ne odobravaju u lokalnoj valuti.
- Premija se naplaćuje kada počne korišćenje kredita i zasnovana je na kreditnom riziku i riziku zemlje. Premija se određuje prema iznosu finansiranja.
- Provizija Ex-Im Banke za izvršenje posla iznosi 0,125 % i naplaćuje se polugodišnje.

EX-IM Banka je zvanična izvozno-kreditna agencija SAD. Misija EX-IM Banke je da pomogne u finansiranju izvoza američke robe i usluga na međunarodnom tržištu, omogućava velikim i malim američkim kompanijama da realizuju svoje izvozne mogućnosti i na taj način utiču na jačanje nacionalne ekonomije.⁹⁷

EX-IM Bank nije konkurent privatnom sektoru kreditora, već obezbeđuje finansiranje izvoznih proizvoda i popunjavaju praznine u finansiranju trgovine kada privatni sektor ne može ili ne želi da ih prihvati. Preuzima kreditni rizik i rizik zemlje i na taj način omogućava konkurentnost američkih kompanija na svetskom tržištu na kome i vlade drugih zemalja pružaju zvaničnu podršku svojim izvoznicima.

EX-IM Banka obezbeđuje obrtna sredstva (pred-finansiranje izvoza); osigurava izvozne kredite, garantuje za kredite i odobrava direktno finansiranje kupaca. U proseku 85% transakcija direktno koriste mala preduzeća. Rokovi otplate zajmova zasnovani su na konsenzusu OECD-a. Sa više od 70 godina iskustva, EX-IM banka je podržala više od 400 milijardi dolara izvoza u SAD, pre svega na tržištima zemalja u razvoju širom sveta.

EX-IM Banka ima posebno odeljenje za projektno finansiranje osnovano 1994. godine. Projektno finansiranje se odobrava od slučaja do slučaja.

US EX-IM Banka ima zaključene sporazume sa drugim agencijama i to:

- za reosiguranje sa agencijama za izvozne kredite: EDC iz Kanade, BNCE iz Meksika i COFACE iz Francuske.
- o zajedničkom osiguranju sa agencijama COFACE, EKN iz Švedske i ERG iz Švajcarske.
- US-Exim Bank zaključila je sa japanskom agencijom EID/Miti opšti sporazum o saradnji i zajedničkoj podršci izvozu u treće zemlje.

⁹⁷ Export-Import Bank of the United States
811 Vermont Avenue, NW, Washington, DC 20571, USA
Tel: +1 202 565 3946
Fax: +1 202 565 3840
Email: info@exim.gov
Website: www.exim.gov

3.2.2.7. Overseas Private Investment Corporation - OPIC (SAD)

The Overseas Private Investment Corporation (OPIC) osnovana je 1971. godine kao agencija američke vlade. OPIC pomaže američkim preduzećima da investiraju u inostranstvu, podstiče ekonomski razvoj na novim i tržištima u razvoju, dopunjuje privatni sektor u upravljanju rizicima vezanim sa direktnim stranim investicijama, a podržava i spoljnu politiku SAD. OPIC svoje usluge i naknade naplaćuje u skladu sa tržišnim uslovima i tako se samofinansira⁹⁸.

OPIC pruža srednjoročne i dugoročne garancije i finansiranje kao podršku američkim investicijama u zemljama sa perspektivnim tržištima. Osiguranje od političkih rizika i finansiranje OPIC-a pomaže investicije američkih kompanija svih veličina u 140 perspektivnih zemalja i zemalja u razvoju. OPIC odobrava osiguranje od političkih rizika američkim investitorima, ugovaračima, izvozniciima i finansijskim institucijama uključenim u finansijske transakcije. Politički rizici koji se osiguravaju su nekonvertibilnost valute, eksproprijacija i politički nemiri. OPIC osigurava zajmove za projekte koji obuhvataju nabavke iz trećih zemalja.

OPIC vrši srednjoročno i dugoročno finansiranje projekata i korporacija u zemljama u kojima konvencionalne finansijske institucije često ne žele ili ne mogu da odobravaju zajmove na toj osnovi. S obzirom da programi OPIC-a daju podršku investicijama privatnog sektora u finansijski izvodljive projekte, ova institucija ne nudi koncesionalne uslove obično vezane za zajmove država-državi. OPIC ne učestvuje u projektima koji mogu obezbediti adekvatno finansiranje iz komercijalnih izvora.

Usluge OPIC-a su na raspolaganju američkim privrednim subjektima, kako za nova tako i za širenje poslovanja, u više od 150 zemalja širom sveta. Finansiranjem i osiguranjem od političkih rizika (kada podrška privatnog sektora nije dostupna) OPIC pomaže konkurentnost američkih preduzeća svih veličina na tržištima zemalja u razvoju i u slučajevima investiranja u inostranstvu. OPIC promovise najbolju praksu zahtevajući da se svi projekti obavljaju uz pridržavanje najviših međunarodnih standarda vezanih za životnu sredinu, radnike i ljudska prava.

⁹⁸ The Overseas Private Investment Corporation (OPIC)
1100 New York Avenue, NW, Washington, DC, 20527, USA
Tel: +1 202 336 8400
Fax: +1 202 408 5142
Email: berneunion@opic.gov
Website: www.opic.gov

3.2.2.8. SACE - Servizi Assicurativi del Commercio Estero (Italija)

SACE je italijanska agencija za izvozne kredite osnovana 1977. godine i 100% je u državnom vlasništvu (Ministarstva za privredu i finansije Italije koje i kontroliše njen rad). Prema zakonu, svaka obaveza definisana zakonom o budžetu koju preuzme SACE u okviru godišnjeg limita ima garanciju Ministarstva privrede i finansija.⁹⁹

SACE se bavi osiguranjem, reosiguranjem i izdavanjem garancija protiv komercijalnih i nekomercijalnih (političkih) rizika italijanskim kompanijama koje se bave spoljnotrgovinskim poslom. Osiguranje se odobrava za kratkoročne, srednjoročne i dugoročne poslove i direktne investicije italijanskih kompanija u inostranstvu. Daljim reformama proširen je raspon poslovanja, pa pored osiguranja izvoznih kredita SACE izdaje i garancije i osigurava sve vrste investicija u inostranstvu. U obavljanju svojih aktivnosti SACE može zaključivati ugovore o reosiguranju i saosiguranju sa ovlašćenim i inostranim entitetima i preduzecima, kao i međunarodnim organizacijama. Aktivnost SACE usklađena je sa Sporazumom OECD-a.

Cilj poslovanja SACE je da obezbedi garancije i osiguranje od političkog, ekonomskog, komercijalnog i deviznog rizika, kao i rizika katastrofe kojima su italijanski izvoznici direktno i indirektno izloženi u svojim izvoznim poslovima i uopšte u svojim aktivnostima vezanim za internacionalizaciju italijanske privrede.

SACE odobrava osiguranje za:

- kredite kupcu i kredite prodavcu/isporučiocu od kreditnog rizika odnosno rizika neplaćanja od strane zajmoprimca/garanta zbog komercijalnog i političkog rizika i rizika promene deviznog kursa;
- investicije u inostranstvu od političkog rizika i prirodnih katastrofa;
- dokumentarni akreditiv potvrđen od strane italijanskih banaka,
- globalne polise koje delimično ili potpuno pokrivaju ukupan promet izvoznika
- lizing.

Ostali rizici za koje SACE odobrava pokriće su: rizik pre isporuke, neplaćanje obveznica i depozita, rizik uništenja ili oštećenja robe povezane sa osiguranom transakcijom, rizik rekvizicije i konfiskacije robe koju vrši strana država.

⁹⁹ SACE - Servizi Assicurativi del Commercio
Estero Piazza Poli 37/42, 00187, Rome, Italy
Tel: +39 06 67 361
Fax: +39 06 67 36 708
Email: info@sace.it
Website: www.sace.it

U zavisnosti od pravnog statusa inostranog dužnika, pokriće može biti odobreno privatnim, suverenim i nesuverenim javnim dužnicima. Maksimalni procenat pokrića je 95% za sve vrste rizika, uz mogućnost odobravanja i drugačijih uslova. Osiguranje može biti odobreno za zajmove sa fiksnom ili promenljivom kamatom, a obračunavaju se referentne komercijalne kamatne stope (CIRR). SACE je prihvatila sistem obračuna premija u skladu sa principima OECD-a počev od 1. aprila 1999. godine. Postoji sedam nivoa premija u zavisnosti od kategorije rizika zemlje. Nivo premije za komercijalni rizik zavisi i od pouzdanosti dužnika/garanta.

Finansiranje odobravaju komercijalne banke i druge finansijske institucije, dok SACE odobrava projektno finansiranje od slučaja do slučaja. SACE odobrava pokriće za strukturirane finansijske transakcije čak i ako se pokriće za zemlju domaćina ne odobrava.

SACE je danas prisutna u više od 155 zemalja u kojima pruža pokriće u iznosu od preko 46 milijardi EUR. Ocenjena je sa 'Aa2' od *Moody's*.

3.2.2.9. OeKB - Oesterreichische Kontrollbank Aktiengesellschaft (Austrija)

Oesterreichische Kontrollbank Aktiengesellschaft - OeKB odobrava kratkoročno, srednjoročno i dugoročno (re)finansiranje i osiguranje.¹⁰⁰ Osnovana je 1946. godine i u vlasništvu je komercijalnih banaka (uglavnom austrijskih sa uplaćenim akcijskim kapitalom od 100 miliona dolara), odnosno u stoprocentnom je privatnom vlasništvu. Jedna je od nekoliko agencija koje odobravaju osiguranje i refinansiranje. U oblasti osiguranja izvoznih kredita i investicija od nekomercijalnih rizika posluje za račun države - kao agent Republike Austrije. Kratkoročna osiguranja izvoznih kredita (do 24 meseca) obavlja privatni osiguravač *OeKB Versicherung AG* čiji je većinski vlasnik OeKB. Refinansiranje koje nudi finansijskim institucijama obavlja za svoj račun. Takođe se bavi i projektnim finansiranjem, izdavanjem garancija, osiguranjem od komercijalnih rizika i dr. Agencija poštuje međunarodne propise, pre svega propise EU i OECD-a.

Pokriće se odobrava za:

- proizvodnju pre isporuke i kreditne rizike,
- za kratkoročne i srednjoročne/dugoročne transakcije,
- za kredite isporučiocu ili kredite kupcu,
- za pojedinačne ili revolving poslove,
- pokriće se može odobriti za sve vodeće valute,
- pokriće se može odobriti i za robu iz trećih zemalja,
- do 100 % kamate u toku izgradnje kao i premije se mogu kapitalizovati,
- osiguranje se odobrava za investicije u inostranstvu i obveznice.

Premije se mogu platiti unapred ili kao provizija, a naplaćuje se i određeni iznos za obradu zahteva.

Agencija ima posebno odeljenje za projektno finansiranje i ekološke analize koje je osnovano 1980. godine. Pokriće za projektno finansiranje se odobrava od slučaja do slučaja.

¹⁰⁰ Oesterreichische Kontrollbank Aktiengesellschaft – OeKB
Am Hof 4, A-1011 Vienna, Austria
Tel: +43 1 531 27
Fax: +43 1 531 27 5693
Email: export.international@oekb.at
Website: www.oekb.at

3.2.2.10. IGA - Agencija za izdavanje garancija (*Investment Guarantee Agency*) Bosna i Hercegovina

Agencija za izdavanje garancija (IGA) osnovana je 1996. godine u okviru Projekta Svetske banke za Bosnu i Hercegovinu, koji je imao za cilj da, u početku svog poslovanja, pruži podršku uvoznim poslovima putem odobravanja pokrića od nekomercijalnih rizika - osiguranje od političkog i ratnog rizika stranim kompanijama i finansijskim institucijama koje posluju u BiH. Na taj način bi se stvorili uslovi za veću sigurnost u poslovanju stranih kompanija, a radi ponovnog uspostavljanja proizvodnih aktivnosti. Od 1998. godine IGA je punopravni član Praškog kluba.

Novi Projekat Svetske banke - podrška izvoznim preduzećima BiH počinje 1999. godine potpisivanjem Ugovora o učestvovanju sa lokalnim bankama sa ciljem izdavanja kredita za obrtna sredstva izvozniciima BiH. Paralelno sa ovim projektom razvija se i Projekat osiguranja naplate po izvozu (kreditno osiguranje). U sklopu Projekta za pružanje podrške BiH izvozniciima IGA nudi i mogućnost:

- Finansiranje izvoza (kratkoročne kredite za pripremu izvoza, srednjoročno finansiranje uvoza kapitalne opreme i otkup potraživanja - faktoring),
- Osiguranje izvoza i uvoza (osiguranje naplate po završenom izvozu, osiguranje uvoza i osiguranje od političkog i ratnog rizika),
- Garantovanje izvoza (izdavanje garancija za izvršenje ugovora u inostranstvu - contract bonds i izdavanje garancija bankama za finansiranje obrtnih sredstava,
- Faktoring podrška i
- Konsultantske usluge.

2004. godine Parlamentarna skupština BiH donosi *Zakon o izvozno-kreditnoj agenciji* i time stvara institucionalni okvir za nastavak rada *Agencije za izdavanje garancija* - IGA kao državne izvozno-kreditne agencije. Od 2007. godine IGA nastavlja svoju misiju podrške izvoznim preduzećima kao institucija BiH sa osnivačkim kapitalom od 52 miliona KM.

Posredstvom banaka i drugih finansijskih institucija IGA pruža sledeću pomoć:

- kreditiranje lizinga opreme i transportnih sredstava u inostranstvu;
- dugoročno kreditiranje BiH preduzeća radi izvođenja građevinskih radova u inostranstvu;
- kratkoročno i dugoročno finansiranje pripreme i izvršenja izvoza;
- refinansiranje kratkoročnih i dugoročnih izvoznih kredita odobrenih od banaka ili drugih finansijskih institucija;
- osiguranje i reosiguranje izvoznih poslova i ulaganja BiH preduzeća u inostranstvu kojim se vrše osiguranje i reosiguranje od komercijalnih i nekomercijalnih rizika u vidu naknade gubitaka nastalih u osiguranim poslovima.

3.2.2.11. HBOR – Hrvatska banka za obnovu i razvitak (Hrvatska)

Hrvatska banka za obnovu i razvoj - HBOR je državna razvojno-izvozna banka u državnom vlasništvu. Osnovana je 1992. godine¹⁰¹ i ima status pravnog lica ali se nad njom ne može sprovoditi stečaj niti likvidacija, već može prestati sa radom samo donošenjem posebnog zakona.

Zakonom o hrvatskoj banci za obnovu i razvoj iz 2006. godine uređeni su položaj, delatnost, vlasništvo ovlašćenja i organizacija HBOR-a kao posebne finansijske institucije koja prvenstveno ima za cilj da podstiče i pomaže razvoj hrvatske privrede.

Osnovni kapital iznosio je 7 milijardi kuna i uplaćen je iz budžeta (HBOR je u isključivom vlasništvu Republike Hrvatske). Za svoje obaveze HBOR odgovara celom svojom imovinom, a Republika Hrvatska bezuslovno, neopozivo i na prvi poziv garantuje za obaveze HBOR-a (bez izdavanja posebne garancije). Zakonom je predviđeno da HBOR može pribavljati sredstva i iz zajmova i kredita uzetih kako u Hrvatskoj tako i u inostranstvu.

HBOR ne posluje sa ciljem da ostvaruje dobit, pa nije obveznik poreza na dobit. Dobit iz poslovne godine raspoređuje se u rezerve HBOR-a. Ukoliko, na zahtev Vlade odobrava plasmane ispod tržišnih uslova, Republika Hrvatska će iz državnog budžeta nadoknaditi razliku do visine prihoda koji bi bio ostvaren plasmanom pod tržišnim uslovima. Zahtev o odobravanju uslova koji su povoljniji od tržišnih mora sadržati odredbu o visini, načinu i vremenu uplate razlike prihoda.¹⁰²

Osnovni cilj Hrvatske banke za obnovu i razvitak je da u granicama svojih nadležnosti, podstiče privredni i društveni razvoj u skladu sa strateškim ciljevima republike Hrvatske.

Osnovna delatnost HBOR-a je:

- finansiranje projekata obnove i razvoja hrvatske privrede,
- finansiranje infrastrukture,
- podsticanje izvoza,
- podrška razvoju malih i srednjih preduzeća,
- podsticanje zaštite čovekove okoline.

¹⁰¹ 2006. godine donet je novi *Zakon o Hrvatskoj banci za obnovu i razvitak* (NN 138/06) čime je stari *Zakon o Hrvatskoj banci za obnovu i razvitak* (NN 33/92, 76/93 i 108/95 i 8/96) kojim je osnovan HBOR stavljen van snage.

¹⁰² Član 12. Zakona o HBOR.

U cilju obavljanja svoje delatnosti HBOR može: odobravati kredite i druge plasmane, izdavati bankarske garancije i druga jemstva, zaključivati ugovore o osiguranju i reosigranju i sl. Ukoliko je to u državnom interesu Vlada može dati ovlašćenja za obavljanje i drugih finansijskih poslova.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak odobrava:

- kreditiranje izvoznih poslova pravnih i fizičkih osoba sa sedištem na teritoriju Republike Hrvatske (domaći izvoznici) koji proizilaze iz njihovih izvoznih poslova, odnosno odobravaju se krediti isporučiocu i kupcu u inostranstvu i
- osiguranje izvoza od komercijalnih i nekomercijalnih rizika (u ime i za račun Republike Hrvatske).

HBOR pruža finansijsku podršku domaćoj privredi i podstiče razvoj malog i srednjeg preduzetništva. Kredite odobrava preko poslovnih banaka i drugih finansijskih organizacija, a po odluci Nadzornog odbora odobrava kredite i krajnjim korisnicima (kredit kupcu). HBOR svoju delatnost može obavljati direktno ili indirektno preko banaka i drugih pravnih lica. Odobreni krediti, date garancije ili jemstva moraju biti osigurani na način kako je to uobičajno u bankarskom poslovanju tako da rizike svodi na najmanju moguću meru, rukovodeći se načelima bankarskog poslovanja.

Organi upravljanja Hrvatske banke za obnovu i razvoj su upravni odbor i nadzorni odbor. Članove Upravnog odbora (tri člana - od kojih je jedan predsednik) imenuje Nadzorni odbor i njihov mandat traje pet godina, uz mogućnost reizbora. Upravni odbor vodi poslove i raspolaže imovinom HBOR-a u skladu sa Zakonom i Statutom Hrvatske banke za obnovu i razvitak; zastupaju je zajedno predsednik i jedan član upravnog odbora ili dva člana upravnog odbora, pri čemu se za zastupanje u određenim poslovima mogu ovlastiti i druge osobe. Upravni odbor odluke donosi većinom glasova svih članova. Statutom HBOR-a ili Pravilnikom o radu upravnog odbora bliže se određuje način rada upravnog odbora.

Nadzorni odbor utvrđuje načela poslovne politike i strategije HBOR-a, nadzire vođenje poslova, odlučuje o pitanjima koja su u njegovoj nadležnosti. Nadzorni odbor imenuje i opoziva predsednika i članove Upravnog odbora.

Nadzorni odbor HBOR-a čini devet članova i to pet ministara Vlade Republike Hrvatske od kojih su obavezni članovi Nadzornog odbora ministar nadležan za finansije (koji je i predsednik Nadzornog odbora) i ministar nadležan za privredu (zamenik predsednika), a preostala tri ministra imenuje Vlada Republike Hrvatske između ministara nadležnih za razvoj, turizam, poljoprivredu, zaštitu okoline ili građevinu. Hrvatski sabor imenuje tri člana i njihove stalne zamenike iz redova poslanika. Predsednik Hrvatske privredne komore član je Nadzornog odbora po službenom položaju.

Nadzorni odbor, na predlog Upravnog odbora, donosi Statut (većinom glasova tri četvrtine prisutnih članova, ali najmanje većinom glasova svih članova) i druga akta i odluke iz svoje nadležnosti (prostom većinom glasova prisutnih članova, uz obveznu prisutnost najmanje

polovine svih članova).¹⁰³ Statutom se uređuje način rada, poslovanje i unutrašnja organizacija Hrvatske banke za obnovu i razvitak. Statut mora sadržati odredbe o predmetu poslovanja, sedištu i organima HBOR-a, načinu njihovog rada i njihovu nadležnost; unutrašnju organizaciju i nadležnostima radnika s posebnim ovlašćenjima; sprovođenju tehničke i financijske kontrole pri odobravanju kredita; unutrašnjoj kontroli i reviziji i sl.

Nadzorni odbor usvaja godišnji finansijski izveštaj i podnosi ga Hrvatskom saboru na usvajanje. Za reviziju poslovanja i finansijskih izveštaja Hrvatske banke za obnovu i razvoj nadležna je državna revizija.

Uredba o osiguranju izvoza

Na osnovu člana 10. stav 6. *Zakona o Hrvatskoj banci za obnovu i razvitak* (»Narodne novine«, broj 138/2006), 05.06 2007. godine Vlada Republike Hrvatske donela je **Uredbu o osiguranju izvoza** kojom se uređuju uslovi pod kojima se osiguravaju izvozni poslovi, odnosno osiguravaju potraživanja od nekomercijalnih rizika koji nastaju prilikom izvoza roba i usluga hrvatskog porekla i ulaganja u inostranstvu. Ovom Uredbom uređeni su poslovi osiguranja izvoza koji se obavljaju u ime i za račun Republike Hrvatske, a u cilju obezbeđenja sigurnosti i konkurentnosti hrvatske privrede na stranim tržištima po međunarodno dogovorenim pravilima i uslovima.

Ova Uredba se ne primenjuje na osiguranje licitacionih i avansnih garancija, garancija za dobro izvršenje posla, garancija za zadržana plaćanja, niti na osiguranje rizika vezanih za građevinsku opremu i materijal, kada se koriste u zemlji kupca radi izvršenja izvoznog ugovora.¹⁰⁴

Članom 3. Uredbe utvrđuje se nadležnost HBOR-a da u ime i za račun Republike Hrvatske obavlja poslove osiguranja izvoza, kao i obaveza HBOR-a da donese akta koja su neophodna za obavljanje ovih poslova (opšte uslove osiguranja izvoza, utvrdi premijske stope i klasifikaciju zemalja po stepenu rizika i sl.).

Poslovima osiguranja izvoza, u smislu ove Uredbe, smatra se osiguranje od nekomercijalnih rizika i utvrđuje se da je trajanje rizika dve ili više godina uključujući vreme proizvodnje i period otplate kredita.¹⁰⁵ Za poslove osiguranja izvoza izvoznik je dužan da po izvoznom ugovoru naplatiti avans i obezbedi instrumente osiguranja naplate svojih potraživanja u skladu sa ugovorom o osiguranju.¹⁰⁶ Ugovorom o osiguranju ne mogu se osiguravati potraživanja po

¹⁰³ Statut Hrvatske banke za obnovu i razvoj donet je na osnovu člana 19. Zakona o Hrvatskoj banci za obnovu i razvoj 21.03.2007. godine.

¹⁰⁴ Član 1. Uredbe o osiguranju izvoza, »Narodne novine« broj 61/2007.

¹⁰⁵ Ibidem, član 4.

¹⁰⁶ Ibidem, član 5.

osnovu izvoza koji nema najmanji domaći dio, niti se mogu osigurati tranzit ili ponovni izvoz.¹⁰⁷

Osiguravač, odnosno HBOR-a je odgovoran za štete koje su nastale kao direktna posljedica komercijalnih i/ili političkih rizika. Takođe se mogu osigurati i štete koje mogu nastati kao posljedica ostvarenja rizika proizvodnje i/ili kreditnog rizika.¹⁰⁸

Osiguravač može odbiti odgovornost za štete koje su direktno ili indirektno posljedica:

- radnje ili propusti osiguranika ili lica koja rade u njegovo ime,
- sporazuma osiguranika i dužnika sklopljenog nakon zaključenja ugovora o kreditu/zajmu, kojim se sprečava ili odlaže plaćanje duga ili
- kod kredita isporučiocu, bilo kojeg propusta podisporučioca ili drugih dobavljača u izvršenju njihovih obaveza, pod uslovom da njihov propust nije posljedica odluke treće zemlje, moratorijuma, sprečavanja ili odlaganja prenosa sredstava, propisa zemlje dužnika, odluke Republike Hrvatske ili zemlje osiguravača ili više sile¹⁰⁹.

Obim i početak važenja pokrića po ugovorima o osiguranju za rizik proizvodnje i kreditni rizik usklađeni su sa Direktivom br. 98/29/EC.

Pokriće *rizika proizvodnje* obuhvata, u granicama ugovornog iznosa, trošak koji je osiguravač pretrpeo u vezi s ispunjenjem svojih ugovornih obaveza i/ili u proizvodnji ugovorenih dobara, ako su ti troškovi nastali radi izvršenja ugovora. Međutim, pokriće rizika proizvodnje ne obuhvata:

- troškove nastale u vezi s robom i/ili uslugama za koje je pokriće kreditnog rizika već počelo;
- iznose koje je osiguravač platio po pozivu za isplatu po garancijama izdatim u vezi s ugovorom koji je predmet pokrića (što ne sprečava osiguravača da nezavisno od odredaba ove Uredbe i pod tržišnim uslovima osigura i te rizike);
- iznose koji se odnose na penale i odštetu koje je osiguravač platio dužniku.

Pokriće kreditnog rizika obuhvata iznos (glavnicu i kamate) koji kupac duguje po izvoznom ugovoru, odnosno korisnik kredita/zajmoprimac po ugovoru o kreditu/zajmu, uključujući i kamate koje nastaju danom dospeća.

Ako je plaćanje ili finansiranje osiguranih poslova ugovoreno u jednoj ili više stranih valuta, ugovor o osiguranju može biti sklopljen u stranoj valuti.¹¹⁰

Ugovor o osiguranju mora sadržati odredbe o procentu pokrića i osnovici za utvrđivanje najvišeg iznosa odštete. Ukoliko osiguravač odobri pokriće veće od 95%, dužan je o tome

¹⁰⁷ Ibidem, član 6.

¹⁰⁸ Ibidem, čl. 7 i 8.

¹⁰⁹ Ibidem, član 7.

¹¹⁰ Ibidem, član 9.

(kao i o razlozima odstupanja od navedenog pokrića) da obavesti Evropsku komisiju kao i ostale osiguravače u roku od sedam radnih dana pre donošenja takve odluke.¹¹¹

Početak pokrića propisan je odredbama člana 12 Uredbe i to:

- Kod kredita kupcu pokriće teče od dana stupanja na snagu ugovora o kreditu, ako su ispunjeni svi preduslovi iz polise osiguranja i ugovora o kreditu.
- Kod kredita dobavljaču pokriće rizika proizvodnje počinje teći od dana stupanja na snagu izvoznog ugovora, ako su ispunjeni svi preduslovi iz polise osiguranja i izvoznog ugovora.
- Pokriće kreditnog rizika teče od dana kada je osiguranik stekao uslove da naplati potraživanje, nakon što je u celosti ispunio ugovorne obaveze i ako su ispunjeni svi preduslovi iz polise osiguranja i izvoznog ugovora. Izuzetno, pokriće kreditnog rizika može započeti od dana svake delimične isporuke, ako je osiguranik ugovorio plaćanje fiksnog i konačnog iznosa koji odgovara vrednosti isporučene robe i/ili usluga, u skladu s uslovima ugovora.

Osiguranik može podneti odštetni zahtev tek nakon isteka roka potrebnog za ostvarenje osiguranog rizika proizvodnje i kreditnog rizika. Osiguranik može odmah podneti odštetni zahtev u slučajevima: insolventnosti privatnih dužnika i bilateralnog međuvladinog sporazuma o restrukturiranju duga.¹¹²

Po isteku navedenog roka osiguranik stiče pravo na odštetu pod uslovom da su ispunjeni svi uslovi iz ugovora o osiguranju i uslovi za isplatu odštete, ako je zahtev pravno utemeljen i ako je osiguranik upravljao rizikom s dužnom pažnjom. Osiguravač je, pre isplate odštete, ovlašćen da prenese na sebe prava osiguranika po ugovoru o kreditu/zajmu, izvoznom ugovoru, odnosno ugovoru o ulaganju u inostranstvu.¹¹³

Ako su dužnikove obaveze osiguraniku osigurane garancijom ili nekim drugim instrumentom obezbeđenja, osiguranik je dužan da preduzme sve mere propisane polisom osiguranja kako bi utvrdio valjanost i naplativost garancije i/ili drugog instrumenta obezbeđenja kako bi se po njima i naplatio.¹¹⁴

Prilikom isplate odštete osiguravač ne sme osiguraniku da isplati iznos veći od stvarne štete, odnosno iznosa koji osiguranik stvarno treba da naplati od dužnika po ugovoru o kreditu, odnosno od kupca po izvoznom ugovoru ili ugovoru o ulaganju u inostranstvu (član 16). Isplata odštete utvrđena je odredbama člana 17 Uredbe. Osiguravač je dužan da isplati odštetu odmah, a najkasnije u roku mesec dana od isteka roka iz člana 13. stava 1. ove Uredbe ako je odštetni zahtev pravovremeno podnet, odnosno ako je u roku primio sve potrebne informacije, dokumente i dokaze radi utvrđivanja utemeljenosti odštetnog zahteva.

¹¹¹ Ibidem, član 10.

¹¹² Ibidem, član 13.

¹¹³ Ibidem, član 14.

¹¹⁴ Ibidem, član 15.

U slučaju pokrića rizika proizvodnje osiguravač je dužan da plati odštetu u roku od mesec dana od isteka roka navedenog u članu 13. stav 1. Uredbe ili od dana prijema stručnog izveštaja (kada je ono potrebno) ili od dana sporazuma osiguranika i osiguravača o iznosu odštetnog zahteva, zavisno o tome šta je kasnije.

Sporovi u vezi odštetnog zahteva rešavaju se pred sudom ili arbitražom, zavisno od toga čija je nadležnost ugovorena ugovorom o kreditu/zajmu, izvoznim ugovorom, odnosno ugovorom o ulaganju u inostranstvu. Ukoliko je nastala šteta za koju je osiguranik podneo odštetni zahtev predmet spora, osiguravač može odložiti isplatu odštete do trenutka rešavanja spora u korist osiguranika.¹¹⁵

Kada je osiguran ugovor o kreditu, izvozni ugovor ili ugovor o ulaganju u inostranstvu predmet bilateralnog međuvladinog sporazuma o restrukturiranju duga, osiguranik mora poštovati uslove utvrđene tim sporazumom i to u delu koji određuje osigurani i neosigurani deo tog ugovora. Osiguranik je dužan da pruži svu potrebnu pomoć osiguravaču u izvršenju sporazuma o restrukturiranju duga.¹¹⁶

Dodatni troškovi nastali kako bi se umanjila ili izbegao nastanak štete pokriće se srazmerno procentu pokrića koji je utvrđen polisom osiguranja, ako je te troškove osiguravač prethodno odobrio. Dodatni troškovi odnose se na troškove sudskih postupaka i ostale pravne troškova radi smanjenja, odnosno izbegavanja štete, ali se ne odnose na troškove utvrđenja utemeljenosti odštetnog zahteva. Ukoliko dodatni troškovi uključuju i iznose ili dospelu plaćanja koja osiguravač nije osigurao, isti će se srazmjerno rasporediti na osigurane i neosigurane iznose.¹¹⁷

U skladu zahtevima Direktive EU broj 98/29/EC, u članu 21. Uredbe utvrđen je način izračunavanja premije osiguranja s obzirom na osnovicu za izračunavanje premije, klasifikaciju rizika zemalja i druga načela propisana ovim članom Uredbe.

Premija koja se naplaćuje za osiguranje izvoza mora:

- biti srazmerna osiguranom riziku (rizik zemlje, suvereni rizik, javni i/ili privatni rizik),
- odgovarajuće odražavati obim i kvalitet odobrenog osiguranja,
- biti dovoljna za pokriće dugoročnih poslovnih troškova i gubitaka.

Prilikom utvrđivanja kvaliteta pokrića osiguravač mora voditi računa o procentu pokrića, uslovima pokrića i drugim činjenicama koje utiču na kvalitet osiguranja. Iznos premije za pojedinu zemlju ili kategorije zemalja zavisi o klasifikaciji zemalja po rizičnosti. Prilikom utvrđivanju premijskih stopa osiguravač mora voditi računa o sledećim uslovima:

- kreditnoj sposobnosti dužnika,
- statusu dužnika (javnopravni dužnik ili privatni dužnik),
- ukupnom trajanju rizika i

¹¹⁵ Ibidem, član 18. U odredbe članova 13-18 implementirani su zahtevi Direktive 98/29/EC.

¹¹⁶ Ibidem, član 19.

¹¹⁷ Ibidem, član 20.

– načinu otplate i iznosu kamate.

Prilikom ocene statusa dužnika osiguravač mora voditi računa o:

- pravnom statusu dužnika,
- stvarnom učinku pravnih radnji protiv dužnika,
- dužnikovim izvorima finansiranja i prihoda,
- stepenu kontrole ili uticaja države nad dužnikom.

Osnovica za izračunavanje premije osiguranja kreditnog rizika utvrđuje se najmanje u visini iznosa glavnice kredita/zajma ili (re)finansiranog udela izvoznog ugovora, a za izračunavanje premije osiguranja rizika proizvodnje najviše u visini ukupne vrednosti ugovora umanjenog za avans. Premija dospeva za plaćanje na dan sklapanja ugovora o osiguranju, osim ako nije drukčije ugovoreno (izuzetno plaćanje premije može biti ugovoreno i u ratama).

Obaveza HBOR-a je da prilikom obavljanja poslova osiguranja izvoza vodi računa o klasifikaciji zemlje dužnika, izloženosti po zemljama pojedinačno kao i ukupnoj izloženosti. S ciljem osiguranja rizika zemlje, HBOR-u je dato ovlašćenje da ograniči osiguranje, povećava premije i postavlja dodatne uslove kod osiguranja potraživanja iz pojedinih, prema klasifikaciji, rizičnijih zemalja (član 22).

Ukupna izloženost utvrđuje se u skladu sa procentom pokrića izvoza iz člana 10. Uredbe. Osiguravač, za pojedine zemlje, može osiguravati poslove zbog bilateralne politike, nacionalnog interesa ili ako dužnik raspolaže dostatnom količinom slobodne konvertibilne strane valute za taj posao.

Kod osiguranja potraživanja iz pojedinih zemalja, HBOR može postavljati sledeća ograničenja:

- ograničenje ukupne izloženosti po pojedinoj zemlji, i/ili
- ograničenje ukupnog iznosa osiguranja, i/ili
- ograničenje iznosa novoodobrenih osiguranja, i/ili
- ograničenje najvišeg iznosa pokrića po transakciji.

Pored ovih ograničenja, kod osiguranja potraživanja iz pojedinih zemalja osiguravač može povećati iznos premije.

Nezavisno od kategorije zemlje, osiguravač može za pojedinu zemlju tražiti i ispunjenje dodatnih uslova osiguranja kao što su:

- jemstvo za plaćanje od centralne banke ili ministarstva financija pojedine zemlje,
- neopozivi akreditiv ili bankarsku garanciju,
- produženje roka isplate odštete (u skladu sa članom 17. Uredbe),
- umanjenje procenta osiguranja,
- ograničenje pokrića za pojedine sektore ili pojedine vrste projekata.

Osiguravaču, odnosno HBOR-u daje se mogućnost reosiguranja i saosiguranja kod izvoznih ugovora koji su zajednički posao domaćeg izvoznika i stranog lica,

Odredbe *Uredbe o osiguranju izvoza* usklađene su sa Direktivom 84/568/EEZ o recipročnim obavezama izvozno-kreditnih organizacija država članica koje postupaju u ime države ili uz njenu podršku ili javnih tela koja deluju umesto tih organizacija, kada se radi o zajedničkim garancijama za ugovore koji uključuju jedan ili više podizvođačkih ugovora u jednoj ili više država članica Evropskih zajednica.¹¹⁸

Odredbama članova 31. i 32. Uredbe utvrđuju se izvor sredstava za finansiranje poslova osiguranja izvoza kao i najviši iznos potencijalnih obveza HBOR-a po ugovorima o osiguranju izvoza. HBOR je dužan da sredstva za obavljanje poslova osiguranja izvoza vodi na posebnom računu, odvojenom od sredstava namenjenih za obavljanje ostalih poslova HBOR-a. Ova sredstva služe za isplatu odšteta, pokriće troškova sprečavanja nastanka štete i za pokriće ostalih troškova osiguravača vezanih za osiguranja izvoza. Navedena sredstva sastoje se od iznosa naplaćenih premija i regresno naplaćenih sredstva.

Ako je ukupni iznos odštete veći od ukupnog iznosa sredstava za obavljanje poslova osiguranja izvoza, Republika Hrvatska dužna je da pre dospeća odštete, razliku iznosa uplatiti HBOR-u.¹¹⁹ Najviši iznos potencijalnih obaveza iz ugovora o osiguranju izvoza ne sme prelaziti iznos zvanično utvrđene vrednosti godišnjeg izvoza roba i usluga Republike Hrvatske za prethodnu godinu, a novo preuzete obaveze u pojedinoj kalendarskoj godini ne smeju prelaziti iznos od 30% izvoza iz Republike Hrvatske u prethodnoj godini. HBOR je dužan da Ministarstvu finansija i Državnom uredu za reviziju tromesečno podnosi izvještaj o obavljenim poslovima osiguranja izvoza.

Izveštavanje Evropske komisije

Odredbama članova 34. do 37. propisana je obaveza izveštavanja Evropske komisije i drugih osiguravača, ali će se primenjivati po prijemu Republike Hrvatske u punopravno članstvo Evropske unije.

HBOR je dužan da, do 30. aprila tekuće godine, Evropskoj komisiji i ostalim osiguravačima dostavi godišnji izveštaj za proteklu godinu, a koji po pojedinoj državi obuhvata podatke o ukupnom iznosu pokrića, ukupnoj izloženosti, zarađenoj premiji, iznosu isplaćenih odšteta i iznosu ostvarene regresne naplate.

Najkasnije do 31. januara svake godine, HBOR je dužan da izvesti Evropsku komisiju i ostale osiguravače o svojoj politici pokrića, uključujući vrstu i visinu najviših iznosa, kao i o uslovima osiguranja koje namerava da primenjuje na pokrića u toj godini¹²⁰.

¹¹⁸ Vidi: EU Direktiva 84/568/EEZ

¹¹⁹ Član 31 Uredbe.

¹²⁰ Ibidem, član 34.

Izveštavanje radi odlučivanja

U slučaju konkurentskih ponuda izvoznika ili banaka s područja država članica Evropske unije, HBOR je, na zahtev drugog osiguravača, dužan da bez odlaganja dostavi podatke o statusu pojedinog dužnika. U slučaju da postoje nesuglasice o statusu dužnika, osiguravači su dužni da međusobno razmene informacije i ponudu za postizanje dogovora o sporazumnom utvrđivanju statusa dužnika. Ako se osiguravači ne mogu sporazumeti o statusu dužnika u roku od deset radnih dana od podnošenja zahtjeva za dostavu informacija, osiguravač je dužan da predmet s relevantnim informacijama dostavi Evropskoj komisiji.¹²¹

Prethodno izveštavanje radi obaveštavanja

Osiguravač (HBOR) dužan je da, sedam dana pre stupanja na snagu odluke, obavesti druge osiguravače i Evropsku komisiju ukoliko odluči da:

- odobri povoljnije uslove pokrića i odobri povoljnije uslove osiguranja
- naplati nižu premiju osiguranja od one iskazane u godišnjem izveštaju,
- na osnovu izveštaja drugog osiguravača, odobri povoljnije uslove osiguranja,
- osigura poslove s dužnicima iz zemalja za koje nije utvrdio procenat pokrića, ukupnu izloženost i rizik.¹²²

Naknadno izveštavanje radi obaveštavanja

Ukoliko HBOR odluči da odstupi od odredaba ove Uredbe odobravanjem manje povoljnih uslova pokrića za pojedini posao ili grupu poslova, za pojedini sektor ili sektore, za pojedinu državu ili države, dužan je da najkasnije do 31. januara o tome obavesti ostale osiguravače i Evropsku komisiju za prethodnu kalendarsku godinu.

Ako osiguravač odluči da prilagodi jedan ili više elemenata politike pokrića zemlje utvrđenih godišnjim izveštajem, dužan je da o tome bez odlaganja obavesti ostale osiguravače i Evropsku komisiju. Ako osiguravač, na osnovu izveštaja drugog osiguravača, odluči da odobri iste uslove kao drugi osiguravač, takođe je dužan je da o tome bez odlaganja obavesti ostale osiguravače i Evropsku komisiju.

Osiguravač je dužan da, bez odlaganja, odgovori na svaki zahtev za pojašnjenjem ili dostavom podataka o svojim aktivnostima koji mu uputi drugi osiguravač ili Evropska komisija.¹²³

¹²¹ Ibidem, član 35.

¹²² Ibidem, član 36.

¹²³ Ibidem, član 37.

3.3. Multilateralna agencija za garantovanje investicija

Multilateralna agencija za garantovanje investicija (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA) osnovana je kao asocijacija Svetske banke¹²⁴ sa ciljem da podstiče priliv stranog kapitala u zemlje u razvoju pod uslovima koji su u skladu sa njihovim razvojnim potrebama, politikama i ciljevima, dopunjavajući aktivnosti koje ima IBRD, IFC i druge međunarodne razvojne institucije. Mogućnost za davanje finansijske garancije stranim investitorima protiv nekomercijalnih rizika predstavlja snažno sredstvo za unapređenje investicione klime u tim zemljama i stimulisanje priliva stranih investitora. Većina zemalja uspostavile su zvanične sisteme obezbeđivanja od nekomercijalnih rizika putem agencija za kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova, ali sama priroda i shvatanje političkih rizika uticala su i ograničavala aktivnosti ovih agencija u zemljama u razvoju, stoga se i javila potreba da se osnuje jedna ovakva multilateralna agencija za garantovanje investicija.

U okviru Međunarodne banke za obnovu i razvoj (u daljem tekstu Banka) 1981. godine pripremljena je Konvencija o osnivanju MIGA (Convention Establishing the Multilateral Investment Guarantee Agency), koja je odobrena na skupštini Banke 1985. godine i prosleđena zainteresovanim zemljama članicama na potpisivanje. Konvencija je stupila na snagu 12. aprila 1988. godine.¹²⁵ Sedište MIGA nalazi se u Vašingtonu (SAD).

Pored Konvencije o osnivanju, rad Multilateralne agencije za garantovanje investicija uređen je i drugim aktima čija je sadržina komplementarna tekstu Konvencije¹²⁶:

- *Operational Rules* – koji je donet od strane Odbora direktora i kojim su bliže razjašnjene pojedine opšte odredbe kod kojih postoji mogućnost različite interpretacije;
- *By Laws* – kojim se regulišu razna proceduralna pitanja, uključujući i proceduru za sazivanje sastanaka Saveta guvernera;
- *Rules of Procedure* - kojim se ustanovljava procedura sazivanja i sastanaka Odbora direktora;
- *Financial Regulations* – kojim se uređuje finansijsko poslovanje MIGA u skladu sa načelom «promišljenog i obazrivog finansijskog upravljanja» (u skladu sa članom 27).

¹²⁴ «Grupu Svetske banke» čine četiri finansijske institucije: Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD), Međunarodna organizacija za razvoj (IDA), Međunarodna finansijska korporacija (IFC) i Multilateralna agencija za garantovanje investicija (MIGA).

¹²⁵ Cvetković, mr Predrag: Rizici podobni za izdavanje garancija MIGA, Pravo i privreda br. 5-8/2002, str. 722

¹²⁶ Veliki značaj ima i zvanično tumačenje teksta Konvencije koji ima za cilj da opiše osnovne karakteristike i pomogne u tumačenju odredbi Konvencije.

Članstvo u MIGA je otvoreno za sve članice Banke i Švajcarsku, pri čemu članstvo nije obavezno. Uslov za učlanjenje u MIGA (kao i za sve asocijacije iz grupe Svetske banke) je članstvo u Međunarodnom monetarnom fondu (MMF). Na rad i odluke MIGA ne utiču okolnosti političkog karaktera koje se tiču država članica (član 34. Konvencije). Zaključno sa 28. aprilom 2008. godine 172 zemlje su članice MIGA. Naša zemlja je 2002. godine postala punopravna članica MIGA.

Zemlje članice podeljene su u dve kategorije: u prvoj kategoriji nalaze se razvijene zemlje (25 zemalja), a u drugu kategoriju svrstane su sve ostale zemlje u razvoju (147 zemalja).

Početni kapital MIGA iznosio je milijardu SPV i bio je podeljen na 100.000 akcija od kojih je svaka imala nominalnu vrednost od 10.000 SPV.¹²⁷ Predviđeno je da Savet može specijalnom većinom glasova (od najmanje dve trećine glasova koji predstavljaju bar pedeset pet procenata upisanog kapitala) povećati akcijski kapital, dozvoljavajući da pokrivenost garancije bude nekoliko puta veća od iznosa garancije. Kada je prvobitno odobreni iznos u potpunosti upisan, kapital se može povećavati u meri koja je potrebna da se obezbedi upisivanje novoprimitelnog člana.¹²⁸ U početnom kapitalu zemlje iz prve kategorije (razvijene zemlje) stekle su 59.473 akcije i po tom osnovu upatile 594.730.000 SPV. Zemlje u razvoju (128 ostalih zemalja) stekle su 40.527 akcija i upatile 405.270.000 SPV. Najveći broj akcija poseduju SAD (20,5% od ukupnog kapitala, tj. 20.519); zatim Japan 5.071 akcija, Velika Britanija i Francuska po 4.860 akcija itd. Dok iz kategorije zemalja u razvoju najveći broj akcija imaju Kina (3.138 akcija), Saudi Arabija (3.137 akcija), Indija (3.048 akcija), Brazil (1.479 akcija) itd.¹²⁹

Minimalan broj akcija koje neka zemlja može da upiše iznosi 50 akcija (SPV 50.000). Na ovaj način se obezbeđuje da sve članice imaju ulog. Uplata se vrši na sledeći način: 10% u gotovom novcu u roku od 90 dana od stupanja na snagu Konvencije, još 10% u obliku neprenosivih i beskamatnih obveznica ili sličnih obligacija koje se mogu unovčavati prema potrebi, na osnovu odluke Odbora direktora da bi se izmirile obaveze MIGA. Preostalih 80% plaća se na zahtev MIGA kada su joj sredstva potrebna za izvršavanje obaveza. Plaćanje se vrši u slobodnim upotrebljivim valutama¹³⁰, osim što zemlje u razvoju mogu do 25% gotovinskog dela da plate u svojim lokalnim valutama.¹³¹ Krajem 1999. godine kapital je povećan za još milijardu dolara.

¹²⁷ Specijalna prava vučenja (Special Drawing Rights). Upis SPV bio je na osnovu prosečne vrednosti SPV u SAD u periodu od 1. januara 1981. god. do 30. juna 1985. godine, a koji je iznosio USD 1.082 po SPV), član 5. Konvencije.

¹²⁸ Član 5 Konvencije.

¹²⁹ Inicijalna upisivanja prvih članica navedena su u Prilogu A uz Konvenciju: Vidi: Todorović, Vladimir: Međunarodni ugovori, knjiga 5, tom II; Trgovina i obligacije, str. 965; Službeni glasnik, 2004.

¹³⁰ U članu 3. (e) data je definicija «Slobodno upotrebljiva valuta» i ona označava bilo koju valutu koju kao takvu povremeno utvrđuje MMF ili bilo koju slobodno raspoloživu i efektivno upotrebljivu valutu koju Odbor direktora može da odredi za potrebe ove Konvencije posle konsultacija sa MMF-om i uz odobrenje zemlje čija je to valuta.

¹³¹ Član 7. Konvencije.

Konvencija daje opšti okvir za poslovanje MIGA, dok se Odboru daju ovlašćenja da preciznije definiše politiku, pravila i propise za obavljanje aktivnosti koje se mogu povremeno i menjati tako da se aktivnosti MIGA mogu prilagođavati promenjenim uslovima i na taj način održavati svoj finansijski položaj.

Osnovne delatnosti Multilateralne agencije za garantovanje investicija – MIGA su da:

- izdaje garancije, uključujući zajedničko osiguranje i reosiguranje, protiv nekomercijalnih rizika u vezi sa investicijama u nekoj zemlji članici, a koje potiču iz drugih zemalja članica;
- izvršava dodatne aktivnosti kako bi unapredila i podsticala priliv investicija u zemlje članice u razvoju i među njima
- preduzima i druga ovlašćenja koja su potrebna radi ostvarivanja njenog cilja.

MIGA garantuje za odobrene investicije protiv gubitaka koji su rezultat jednog ili više od sledećih rizika:

Rizik transfera valute koji proističe od ograničenja ili kašnjenja vlade domaćina u konvertovanju i transferisanju lokalne valute koju je investitor zaradio u konvertibilnu valutu ili u neku drugu valutu koja je prihvatljiva za nosioca garancije). U oba ova slučaja neophodno je da se radi o sredstvima koja predstavljaju dobit ili kapital investitora iz garantovane investicije. Konkretnim ugovorom o garanciji potrebno je navesti valutu u koju sredstva treba da se konvertuju, kao i kurs konverzije i dan koji se uzima kao relevantan za obračunavanje izabranog kursa. Kod nastupanja rizika transfera pretpostavka je da nosilac garancije može navedenim sredstvima slobodno raspolagati u zemlji domaćina, u suprotnom radi se o riziku eksproprijacije.¹³²

Rizik eksproprijacije i slične mere obuhvataju sve zakonodavne ili administrativne postupke ili propuste od strane zemlje domaćina koji onemogućavaju nosioca garancije da raspolaže nad imovinom ili kontroliše investiciju, (kao npr. nacionalizacija, konfiskacija, zaplena, prisvajanje, zabrana i zamrzavanje efektivna imovine).

Zavisno od metoda razlikuje se direktna i indirektna eksproprijacija.

Indirektna (tkz. «tiha eksproprijacija») predstavlja niz mera kojima država suštinski onemogućava pravo svojine tako da je ona neupotrebljiva iako je pravno ostala u svojini prvobitnog vlasnika (npr. ukoliko je država preuzela kontrolu nad preduzećem, određujući obim i vrstu proizvodnje i sl. pravo svojine je van uticaja prvobitnog vlasnika, odnosno investitora. U indirektnu eksproprijaciju spada i nametanje raznih taksi, ograničenja uvoza/izvoza, kontrola cena, zahtev da se roba prodaje po kontrolisanim cenama i slično.

Mogućnost isplate za pokriće rizika eksproprijacije na osnovu MIGA garancije uslovljena je sledećim preduslovima koji moraju biti kumulativno ispunjeni: da se oduzimanje imovine

¹³² Cvetković, mr Predrag: Rizici podobni za izdavanje garancija MIGA, *Pravo i privreda* br. 5-8/1002, str. 730.

može pripisati zemlji domaćina, da se ne radi o merama koje vlada preduzima u okviru svojih zakonskih ovlašćenja i kršenja prava investitora i normi međunarodnog prava i da je dejstvo takvih mera takve prirode da se investitor lišava vlasništva, kontrole i suštinske koristi od svoje investicije.

U rizik eksproprijacije ne spadaju nediskriminatorske mere koje vlade preduzimaju radi regulisanja svojih ekonomskih aktivnosti.

Rizik od kršenja ugovora (pod uslovom da nosilac garancije/investitor nema mogućnosti da se obrati sudu ili arbitražnom organu radi pokretanja postupka kojim bi se utvrdilo kršenje ugovora ili da se za sprovođenje odluke tog organa ne može predvideti rok za sprovođenje ili se uopšte ne može sprovesti.

Rizik od rata i građanskih nemira predstavlja svaku vojnu akciju ili građanske nemire na bilo kom delu teritorije zemlje domaćina kao što su revolucija, pobune, državni udari i slični politički događaji. Dela terorizma i slične aktivnosti koje su specijalno uperene protiv nosioca garancije nisu obuhvaćene ovim članom Konvencije, međutim ona mogu biti osigurana po prijemu zajedničkog zahteva investitora i zemlje domaćina, da se odobri izdavanje garancija i protiv drugih nekomercijalnih rizika o čemu se odluka donosi specijalnom većinom glasova.

MIGA ne garantuje rizike vezane za devalvacije ili depresijacije valute, rizike vezane za akcije ili odsustvo akcija vlada zemlje domaćina na koje je korisnik garancije pristao, niti za događaje nastale pre zaključenja ugovora o garanciji.¹³³

Odredbama člana 12. Konvencije definisane su vrste investicija koje su podobne za garantovanje od strane MIGA, pri čemu je ostavljena mogućnost da se pokrivanje proširi i na druge oblike investicija. Da bi ostvarila svoje ciljeve, bez podrivanja svog finansijskog položaja predviđeno je da se garancije ograniče na zdrave investicije, odnosno prethodno se mora utvrditi da će investicija za koju MIGA garantuje doprineti ekonomskom i društvenom razvoju zemlje domaćina, da će biti u skladu sa zakonima i propisima te zemlje, kao i da će biti u skladu sa deklariranim razvojnim ciljevima te zemlje. MIGA se takođe mora uveriti da postoje odgovarajući uslovi za investiranje, kao i primena adekvatne pravne zaštite investicije za koju se garantuje. Investicija mora biti u zemlji u razvoju koja je njena članica.

Konvencijom je predviđeno da svako pravno ili fizičko lice može ispunjavati uslove za dobijanje garancije (član 13). Pre nego što se zaključi ugovor o garanciji potrebno je da vlada zemlje domaćina odobri izdavanje takve garancije, čime se omogućava zemlji domaćina da pre davanja odobrenja proceni predloženu investiciju.

MIGA obezbeđuje, na zahtev jedne od članica, tehničku pomoć i konsultacije u vezi sa investicionim mogućnostima, a pod podobnim investicijama mogu se smatrati i lizing, franšize i sporazumi o licencama pod uslovom da ugovorne obaveze iz ovih poslova traju

¹³³ Član 11. Konvencije.

najmanje tri godine i da je obeštećenje investitoru vezano za šire potrebe nekog projekta. MIGA je obavezna da vrši istraživanja i da širi informacije o mogućnostima za investiranje u zemlje u razvoju. Ona takođe prati relevantne bilateralne sporazume o investicijama koji su potpisani između njenih članica, nastojeći da ukloni eventualne prepreke.

Cilj MIGA je da popunjava nacionalne i regionalne programe, a ne da im konkuriše. Njen cilj je zajedničko garantovanje investicija sa nacionalnim i regionalnim agencijama, obezbeđivanje reosiguranja za nacionalne agencije, garantovanje investicija koje ne ispunjavaju uslove nacionalnih programa uprkos njihovoj opravdanosti i razvojnom karakteru i garantovanje investicija koje finansiraju investitori iz različitih zemalja članica. MIGA može sarađivati sa nacionalnim i regionalnim agencijama čiji veći deo kapitala poseduju članice i koristiti njihovu, pre svega, administrativnu podršku (npr. za obradu prijave lokalnih investitora za multilateralne garancije i slične poslove koji umanjuju troškove) radi povećanja efikasnosti, pri čemu je procena rizika i odluka o izdavanju garancije u isključivoj nadležnosti MIGA.¹³⁴

Na osnovu čl. 20. i 21(a) MIGA je ovlašćena da izdaje reosiguranje institucijama članica koje izdaju garancije na investicije, kao i privatnim osiguravačima zemalja članica s ciljem da podstaknu lokalno garantovanje investicija (pod uslovima koji su slični onima koje nudi sama MIGA). Reosiguranje koje nudi MIGA mora se odnositi na konkretnu investiciju, kako bi se izbeglo reosiguranje delova portfelja rizika primarnih osiguravača¹³⁵. Predviđeno je da Odbor direktora specijalnom većinom glasova povremeno propisuje maksimalni iznos za reosiguranja. U meri u kojoj je to moguće, predviđeno je da reosigurane institucije uživaju sva prava subrogacije i arbitraže koja bi MIGA imala da je osnovni garant, pod uslovom da je zemlja domaćin prethodno odobrila takvo reosiguranje.

Ukupna odgovornost koju MIGA može preuzeti neće premašivati 150% iznosa ukupno upisanog kapitala, stim što Odbor može doneti i drugačiju odluku specijalnom većinom glasova, s tim što najviši odnos rizik-aktiva ne može premašiti 1:5. Limiti se mogu uspostaviti za pojedine vrste investicija ili za ukupne investicije u pojedinim zemljama, vrste rizika ili neke druge faktore, a u cilju divesifikacije rizika.¹³⁶

Posebnu vrstu garancija predstavljaju garancije zajemčenih investicija (sponzorisanje investicije – sponsored investments) kada MIGA reosigurava investiciju za koje članica ili članice pristanu da jemče. Članica, koja predlaže garantovanje investicije preuzima uslovnu odgovornost za učešće u gubitku u iznosu za koji je jemac. Sponzorisanje investicija omogućava članicama koje nemaju razvijen sistem osiguranja investicija da na ovakav način obezbede pokriće investitoru, dok kod ostalih služi za diversifikaciju rizika.¹³⁷

¹³⁴ Ibidem, član 19.

¹³⁵ Todorović, Vladimir: Međunarodni ugovori, knjiga 5, tom II; Trgovina i obligacije; Službeni glasnik, 2004.

¹³⁶ Član 22 Konvencije.

¹³⁷ Aneks I – Garantovanje zajemčenih investicija na osnovu člana 24. Konvencije.

MIGA naplaćuje odgovarajuće premije, dažbine i druge troškove vezane za osiguranje od rizika koje će se naplaćivati u skladu sa dobrom poslovnom praksom i promišljenim finansijskim upravljanjem radi, najpre dostizanja a zatim i održavanja finansijske samostalnosti. Predviđeno je da se sav čisti dohodak stavlja u rezerve sve dok one ne dostignu nivo petostrukog iznosa upisanog kapitala. Tada Savet može odlučiti da li će višak čistog dohotka upućivati dalje u rezerve, distribuirati ga članicama ili pak koristiti na neki drugi način (član 27).

U cilju dugoročnije zaštite ulagača ugovori o garanciji uglavnom pokrivaju period od 15 godina (pod određenim uslovima može se odobriti i period od 20 godina). Godišnje premije kreću se od 0,50% do 1,25% osiguranog iznosa.

Organizacija i način upravljanja MIGA koncipirani su po modelu drugih asocijacija iz Grupe svetske banke, a posebno po uzoru na Međunarodnu banku za obnovu i razvoj. MIGA je organizovana, tako da ima sledeće organe: Savet guvernera, Odbor direktora i predsednika i stručne službe¹³⁸. Savet guvernera sastoji se od po jednog guvernera i njegovog zamenika koje imenuje svaka od članica. Predsedavajućeg Saveta guvernera biraju imenovani guverneri između sebe. Savet se sastaje bar jednom godišnje. Savet je nosilac svih ovlašćenja MIGA (osim onih koja su Konvencijom izričito predviđena za neko drugo telo). Savet svoja ovlašćenja može preneti i na Odbor direktora.¹³⁹

Svaki guverner imenuje po jednog kandidata za Odbor direktora. Odbor direktora sastoji se od najmanje dvanaest direktora (koji se biraju tajnim glasanjem guvernera u skladu sa procedurom za izbor direktora Prilog B Konvencije). Svaki direktor može imenovati svog zamenika da ga zastupa.

Predsednik Banke po službenoj dužnosti obavlja funkciju predsednika Odbora direktora, ali nema pravo glasa (osim u slučaju da je prilikom glasanja broj glasova isti).

O svim nedoumicama i neslaganjima vezanim za tumačenje i primenu Konvencije odlučuje Odbor, uz mogućnost prosleđivanja Savetu čija je odluka konačna. Sporovi između MIGA i bilo koje članice (ili nekog njenog organa) koja je prestala da bude članica, sporovi u vezi sa potraživanjem za koje je MIGA garantovala rešavaju se u skladu sa Procedurom za rešavanje sporova utvrđena je u Aneksu II koji je sastavni deo Konvencije. Za sporove po ugovoru o garanciji ili reosiguranju nadležna je arbitraža.

Kao članici Svetske banke misija MIGA je i promovisanje direktnih stranih investicija u zemlje u razvoju. Potrebe zemalja u razvoju s jedne strane i rizici sa kojima se suočavaju investitori s druge strane, su takvi da vlade tih zemalja ni finansijski ni tehnički ne mogu da podnesu taj teret. MIGA promoviše strane direktne investicije s obzirom da one mogu imati ključnu ulogu u smanjenju siromaštva i razvoju privrede.

¹³⁸ Ibidem, član 30.

¹³⁹ Osim ovlašćenja navedenih u članu 31(a) Konvencije.

Politički rizik i nepovoljna i rizična investiciona klima u zemljama u razvoju inhibiraju strane investicije u većini siromašnih zemalja. Obezbeđivanjem osiguranja od političkih rizika za strane investicije u zemljama u razvoju i usluge rešavanja sporova za garantovane investicije MIGA sprečava eventualne poremećaje u realizaciji razvojnih projekata. MIGA takođe pomaže državama da definišu i primene strategije koje promovišu investicije preko tehničke pomoći koju pruža Foreign Investment Advisory Services (FIAS) iz grupe Svetske banke.

Operativna strategija MIGA pre svega je orijentisana na tržište; i to na specifične oblasti:

- Najsiromašnije zemlje (Države koje imaju pravo na pomoć IDA International Development Association;
- Oblasti koje su zahvaćene sukobima;
- Deo koji se bavi infrastrukturnim i industrijskim projektima, naročito onim koje uključuju projektno finansiranje, a posebno društveno, socijalno i ekološki odgovorne projekte;
- Jug-jug investicije (investicije iz jedne zemlje u razvoju u drugu zemlju u razvoju).

Kao multilateralna razvojna organizacija MIGA podržava samo investicije koje su društveno i ekološki odgovorne, primenjujući sveobuhvatne savremene standarde na sve projekte, nudeći širok spektar stručnjaka kao pomoć investitorima u cilju osiguranja da će se ovi standardi poštovati.

Od svog osnivanja, 1988. godine MIGA je izdala garancije u vrednosti od više od US\$ 21 milijarde za više od 600 projekata u 100 zemalja u razvoju.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Multilateral Investment Guarantee Agency,
World Bank Group, 1818 H Street, NW, Washington, DC, 20433, USA
Visiting Address: 1800 G St, NW, 12th floor, Washington, DC, USA
Tel: +1 202 458 2538
Fax: +1 202 522 2630
Website: www.miga.org

ČETVRTI DEO

KREDITIRANJE I OSIGURANJE IZVOZNIH POSLOVA U SRBIJI

ČETVRTI DEO: Kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova u Srbiji

4.1. Razvoj kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova u Srbiji

Sredinom pedesetih godina prošlog veka, Jugoslavija počinje da izvozi kapitalna dobra i izvodi investicione radove u inostranstvu, pa se javila i potreba kreditiranja izvoznih poslova. Naša zemlja je bila među prvim zemljama u razvoju koje su počele sa sprovođenjem sistema kreditiranja i osiguranja izvoza i investicija u inostranstvu.

Od 1957. godine, koja se uzima kao početna godina, izdvaja se nekoliko faza u razvoju sistema podrške izvozu, a posebno srednjoročnog i dugoročnog izvoza:

- period od 1957. do 1965. godine, kada je bilo u nadležnosti **Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu (kasnije Jugobanke)**;
- period od 1968. do 1979. godine, kada je funkcionisao **Fond za kreditiranje i osiguranje određenih izvoznih poslova**;
- period od 1979. do 1997. godine, kada je poslove podrške izvozu kroz instrumente osiguranja i finansiranja obavljala **Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju** u skladu sa posebnim zakonom;
- period od 2002. do danas: 2002. godine osnivanjem - **Fonda za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova** (na saveznom nivou) i 2005. godine **Agencije za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije**.

Finansiranje izvoza kapitalnih dobara i izvođenja investicionih radova u inostranstvu započeto je 1957. godine i bilo je u nadležnosti *Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu – kasnije Jugobanke*.¹⁴¹

Do 1965. godine sredstva za kreditiranje izvoza obezbeđivana su iz Opšteg investicionog fonda federacije – OIF-a, a preko Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu. Svake godine iz OIF-a su *Jugobanci* davana nova sredstva za ove namene, u skladu sa utvrđenim planom o potrebama izvoza na srednjoročni i dugoročni kredit. Postojala je i obaveza da se naplaćene otplate po ranijim plasmanima upotrebe za kreditiranje novih spoljnotrgovinskih poslova.

Počeci **osiguranja izvoznih kredita**¹⁴² se vezuju za *Državni osiguravajući zavod (DOZ)* i donošenje Odluke o upravljanju DOZ-om¹⁴³, kojom se, između ostalog, propisuje i obavljanje delatnosti osiguranja izvoznih kredita. Međutim, usled nedostatka pravnog instrumenta koji bi bliže odredio kako će se ova delatnost obavljati i usled nedostatka iskustva u oblasti

¹⁴¹ Trifunović, Miljko: *Međunarodni platni promet, bankarstvo i monetarni sistem*; Naučna knjiga, Beograd, 1988. str.59-67.

¹⁴² Gazivoda, Jelena: "Osiguranje izvoznih kredita u domaćoj praksi", *Revija za pravo osiguranja*, br.1/2/2004, Beograd, str.34.

¹⁴³ Sl.list FNRJ, br.49/57.

osiguranja izvoznih poslova, pribeglo se preuzimanju koncepata poslovanja stranih osiguravajućih društava. Tako je usvojen *Pravilnik za osiguranje potraživanja od inostranih i komunalnih organizacija i privrednih firmi za izvezenu robu na kredit*, po uzoru na interna pravila nemačkog osiguravajućeg društva *Hermes*. Predmet osiguranja bili su isključivo komercijalni rizici, dok se osiguranjem nekomercijalnih rizika bavila isključivo *Jugoslovenska banka za spoljnu trgovinu*. Osiguranje nekomercijalnih rizika nije moglo da se obezbedi bez adekvatnih garancija države, odnosno finansiranjem iz budžeta.

Početkom 1968. godine, izvršene su značajne promene u sistemu finansiranja izvoza osnivanjem **Fonda za kreditiranje i osiguranje određenih izvoznih poslova**¹⁴⁴ kome je dat status savezne organizacije i za čije je obaveze (nastale iz kreditnog osiguranja) garantovala država. Osnivanjem Fonda data je mogućnost svim bankama ovlašćenim za vršenje platnog prometa i kreditnih poslova sa inostranstvom da se bave kreditiranjem izvoza. Fond je pod jednakim uslovima refinansirao srednjoročne i dugoročne izvozne kredite koje su ovlašćene banke odobravale izvoznicima ili stranim kupcima kapitalnih dobara jugoslovenske proizvodnje. Refinansiranje izvoznih kredita iznosilo je od 60% do 80%.

Sredstva za refinansiranje obezbeđivana su iz sledećih izvora:

- prenosom sa Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu na Fond svih potraživanja po plasmanima sredstava federacije u kreditiranju izvoza, kao i svih sredstava i premija osiguranja koja su bila uplaćena kod Jugoslovenske banke za spoljnu trgovinu i
- iz sredstava federacije za investicije u privredi,

Radi prilagođavanja sistema finansiranja izvoza promenama izvršenim u bankarskom i kreditnom sistemu, Fond za kreditiranje i osiguranje određenih izvoznih poslova prestao je da postoji kao savezna organizacija u junu 1972. godine i pretvoren je u **Fond za kreditiranje i osiguranje izvoznih poslova**. Sva sredstva, prava i obaveze prvog Fonda preneti su na ovaj drugi Fond.

Novi Fond je trebao da predstavlja instituciju udružene privrede (osnovala su ga, sporazumom, zainteresovane poslovne banke i privredne organizacije) i zadržao je uslove refinansiranja izvoznih kredita banaka koji je primenjivao prethodni Fond.

U periodu do 1978. godine Fond je ojačao, pa je pored obezbeđivanja finansijskih garancija od strane države i sam imao rezerve sigurnosti za komercijalne i nekomercijalne rizike.

¹⁴⁴ Sl. list SFRJ, br. 31/67.

4.2. **Zakon o finansiranju osiguranja izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika**

Radi regulisanja oblasti finansiranja osiguranja izvoznih poslova od nekomercijalnih rizika, tadašnja SFRJ je 1973. godine donela **Zakon o finansiranju osiguranja izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika**.¹⁴⁵

Ovim Zakonom utvrđena je obaveza Federacije da obezbedi sredstva za isplatu naknade šteta po osnovu osiguranja potraživanja jugoslovenskih preduzeća po izvoznim poslovima, ukoliko se ta potraživanja nisu mogla naplatiti zbog nastupanja šteta nastalih od nekomercijalnih rizika i ukoliko se ona nisu mogla naplatiti na teret premija osiguranja ili po nekom drugom osnovu.¹⁴⁶

Zakonom je bilo predviđeno da osiguranici snose 10% štete do koje je došlo ostvarenjem nekog od nekomercijalnih rizika (član 2.).

Nekomercijalni rizici definisani su odredbama člana 3. Zakona kao slučajevi kada je nemoguće naplatiti potraživanja od strane partnera zbog:

- neplaćanja duga u roku od šest meseci od dana njegovog dospeća, ako je dužnik država ili državna organizacija ili lice za koje garantuje država ili državna organizacija;
- politički događaj u zemlji dužnika ili rata države čiji je državljanin dužnik – sa drugim;
- opšteg moratorijuma plaćanja ili zabrane transfera – do isteka ovih zabrana;
- zabrane uvoza robe ili jednostranog raskida ugovora od strane države ili državne organizacije, kao kupca;
- zaplene, oštećenja ili uništenja robe od strane države, od časa prelaska robe preko jugoslovenske granice do prispeća stranom dužniku, ili onemogućavanje na drugi način preduzeću da raspolaže robom;
- katastrofalnih elementarnih nesreća.

Kao nekomercijalni rizici smatrali su se i štete nastale u vezi sa imovinom uloženom u sopstvena preduzeća, mešovita preduzeća ili poslovne jedinice u inostranstvu zbog:

- nacionalizacije, eksproprijacije ili drugih mera države koje se mogu izjednačiti sa nacionalizacijom ili eksproprijacijom;
- nemogućnosti da se raspolaže imovinom u trajanju od najmanje 12 meseci, zbog drugih mera preduzetih od države u kojoj je izvršeno ulaganje;
- uništenja ili oštećenja imovine u toku rata koji vodi država u kojoj je izvršeno ulaganje imovine, odnosno zbog političkih događaja u toj državi.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Zakon o finansiranju osiguranja izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika, „Službeni list SFRJ”, br. 71 od 28.12.1973. i br. 52 od 19.10.1979.

¹⁴⁶ Ibidem, član 1.

¹⁴⁷ Ibidem, član 3.

Odredbama člana 4. definisano je šta se tačno podrazumeva pod izvoznim poslovima u smislu ovog Zakona. Izvoznim poslovima smatra se:

- isporuka robe na kredit stranom kupcu;
- vršenje usluga ili izvođenje investicionih radova u inostranstvu na kredit i izgradnja kompletnih objekata u inostranstvu na kredit;
- isporuka jugoslovenske robe konsignacionom skladištu i prodaja te robe sa konsignacionog skladišta na kredit u inostranstvu;
- prodaja robe stranom kupcu naplatom uz prilaganje isprava;
- ulaganje imovine u sopstvena preduzeća, mešovita preduzeća ili poslovne jedinice u inostranstvu;
- istražni radovi i izrada studija i projekata u inostranstvu;
- davanje u zakup brodova i opreme stranim pravnim i fizičkim licima;

U smislu ovog Zakona sa izvoznim poslovima izjednačuju se:

- avansi i depoziti u vezi sa učešćem na licitacijama u inostranstvu, ispunjenjem ugovora po izvoznim poslovima, vršenjem usluga ili izvođenjem investicionih radova u inostranstvu na kredit i
- proizvodnja robe za izvoz po specijalnim porudžbinama, na osnovu ugovora sa stranim kupcem.

Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju vrši osiguranje i naknadu štete u ime Federacije. Sredstva za isplatu štete osiguranicima se utvrđuju u budžetu federacije u skladu sa dinamikom dospevanja šteta koje treba isplatiti. Ova sredstva se daju Jugoslovenskoj banci na korišćenje beskamatno. Zakonom je bilo predviđeno da Savezni sekretarijat za finansije vodi evidenciju o sredstvima datim iz budžeta i da vrši kontrolu nad njihovim korišćenjem od strane Jugoslovenske banke.

Jugoslovenska banka bila je dužna da vodi odvojenu knjigovodstvenu evidenciju osiguranja protiv nekomercijalnih rizika. U vezi sa poslovima osiguranja bila je dužna da dostavlja redovne godišnje izveštaje Saveznom izvršnom veću, a na zahtev i češće.

Preduzeća su bila dužna da dinarsku protivvrednost naplaćenih potraživanja od stranih dužnika, po kojima im je izvršena isplata štete po osnovu osiguranja od nekomercijalnih rizika, uplate neposredno u sredstva rezerve sigurnosti za osiguranje protiv nekomercijalnih rizika.

Uslove osiguranja, pravila osiguranja i visinu premije za osiguranje protiv nekomercijalnih rizika donosila je Skupština Jugoslovenske banke, a Savezno izvršno veće je davalo saglasnost na doneta akta.

4.3. Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju

Da bi se obezbedila adekvatnija podrška izvozu 26. juna 1979. godine, osnovana je Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju – JUBMES¹⁴⁸, kao specijalizovana finansijska institucija, ovlašćena da podstiče srednjoročne i dugoročne izvozne poslove i unapređuje dugoročnu saradnju domaćih preduzeća sa stranim partnerima (preneta su joj prava i obaveze Fonda).

Osnovne funkcije JUBMESA bile su **refinansiranje** banaka (za kreditiranje poslova izvoza sa rokom dužim od jedne godine) i **osiguranje** izvoznih poslova.

JUBMES banka je **refinansirala banke** po kreditima koje su odobrile domaćim preduzećima za poslove izvoza na kredit, i to za sledeće spoljnotrgovinske poslove¹⁴⁹:

- izvoz opreme i brodova,
- izgradnju kompletnih objekata u inostranstvu, realizaciju izvoznih projekata u inostranstvu ili poduhvata u inostranstvu, po poslovima izvoza opreme i brodova i izvođenja kompletnih objekata u inostranstvu u kojima nastupa više osnivača banke,
- izvođenje investicionih radova,
- ulaganja u sopstvena i mešovita preduzeća u inostranstvu za trajna i obrtna sredstva,
- obavljanje istražnih radova, izradu studija, projekata i drugih oblika predinvesticione aktivnosti,
- izvoz industrijske robe za investicije, za izgradnju kompletnih postrojenja i objekata u inostranstvu kada je odobravanje kredita zahtev iz uslova za podnošenje ponude.
- držanje robe na konsignacionom skladištu u inostranstvu radi trajnog prisustva na inostranom tržištu,
- iznajmljivanje opreme u inostranstvu,
- izvoz koji se uobičajneno refinansira za koji je ugovoreno odloženo ili zadržano plaćanje.
- JUBMES banka refinansira i Saveznu direkciju za promet i rezerve proizvoda sa posebnom namenom za kreditiranje poslova izvoza proizvoda sa posebnom namenom.

Postojala je i mogućnost finansiranja izvoza posredstvom kredita datim stranim kupcima ili stranim bankama (u svoje ime, a za račun osnivača za poslove koje refinansira JUBMES). Međutim, ovu vrstu kredita Banka je mogla davati (u svoje ime i za svoj račun za poslove izvoza koje refinansira), samo ako se davanjem kredita omogućava:

- učešće u kofinansiranju projekata iz programa Svetske banke ili druge kreditno-finansijske organizacije,
- učešće u kofinansiranju poslova u kojima se kao izvođači javljaju inostrane firme i kao kreditori inostrane banke,

¹⁴⁸ *Zakon o Jugoslovenskoj banci za međunarodnu ekonomsku saradnju* (Sl. list SFRJ, br. 55/78, 37/87 i 77/88).

¹⁴⁹ *Opšti uslovi za dopunsko kreditiranje izvoza i Upustvo o sadržini i postupku podnošenja zahteva za dopunsko kreditiranje*, JUBMES banka, Beograd, 13.07.1989.godine.

- obezbeđuje refinansiranje u inostranstvu na bazi hartija od vrednosti primljenih na ime obezbeđenja naplate.

Uslovi JUBMES banke za kreditiranje ili refinansiranje izvoznih poslova bili su da izvoznik sa stranim partnerom ugovori sledeće:

- da deo gotovinskog plaćanja – avans ne bude manji od 10%,
- gotovinsko plaćanje mora pokriti lokalne troškova i uvoz iz trećih zemalja; ukoliko je uvozni sadržaj veći od 40% JUBMES je imao pravo da odbije (re)finansiranje.

Pri donošenju odluke o kreditiranju i refinansiranju izvoznog posla, JUBMES banka je uzimala u obzir: vrstu i vrednost posla, stepen prerade proizvoda koji se izvozi, uvozu komponentu, uslove i način plaćanja, visinu avansa, rok otplate kredita, visinu kamatne stope, način obezbeđenja potraživanja i dr.

Vrsta izvoznog posla		Procenat dopunskog kreditiranja	
		U zemlje u razvoju	U ostale zemlje
1	Poslovi držanja robe na konsignaciji i iznajmljivanje opreme	70	65
2	Serijske mašine i uređaji	75	70
3	Individualne mašine, teške građevinske mašine, vagoni, manji plovni objekti, barže i postrojenja manje složenosti	75	70
4	Postrojenja veće složenosti, lokomotive, putnički vagoni i turbo generatori	75	70
5	Proizvodi sa posebnom namenom	80	75
6	Brodovi	80	75
7	Kompletni objekti	80	75
8	Investicioni radovi, generalni remont i preinaka brodova	70	65
9	Ulaganja u sopstvena i mešovita preduzeća	80	75
10	Studije, projektovanje, investiciono-tehnička dokumentacija i tehnički nadzor izgradnje objekata	75	70

Izvor: *Unković, M., Stakić, B.: Spoljno trgovinski i devizni sistem SFRJ*¹⁵⁰

¹⁵⁰ Unković, Milorad, Stakić, Budimir: *Spoljno trgovinski i devizni sistem SFRJ*, Jugoslavija publik, Beograd, 1986., str. 271-273.

Vrsta izvoznog posla		Rokovi otplate
1	Serijske mašine i uređaji jediničnih cena do US\$ 1.000	do 3 godine
2	Serijske mašine i uređaji jediničnih cena preko US\$ 1.000 generalni remont i preinaka brodova	do 5 godina
3	Individualne mašine, teške građevinske mašine, vagoni, manji plovni objekti, barže i postrojenja manje složenosti, zavisno od vrednosti posla	do 7 godina
4	Preinaka brodova kod kojih je pojedinačna ugovorna vrednost preinake preko 3,0 mil. dolara	do 8 godina
5	Postrojenja veće složenosti, lokomotive, putnički vagoni i turbo generatori, u zavisnosti od vrednosti posla	do 10 godina
6	Proizvodi sa posebnom namenom, u zavisnosti od vrednosti i vrste posla	do 10 godina
7	Brodovi	do 12 godina
8	Kompletni objekti	do 12 godina
9	Investicioni radovi, u zavisnosti od vrednosti i učešća jugoslovenske opreme	do 10 godina
10	Istraživački radovi, studije, projekti, investiciono-tehnička dokumentacija i tehnički nadzor izgradnje objekata ako je posebno ugovoreno	do 5 godina
11	Ulaganja u sopstvena i mešovita preduzeća u inostranstvu, u zavisnosti od efekta ulaganja	do 10 godina

Izvor: *Unković, M., Stakić, B.: Spoljno trgovinski i devizni sistem SFRJ*¹⁵¹

JUBMES banka je po pravilu, dopunski kreditirala samo izvozne poslove kod kojih ugovorni rok otplate nije kraći od dve godine i to samo one poslove koji su bili osigurani protiv nekomercijalnih rizika (na zahtev je osiguravala i protiv komercijalnih rizika), a imala je pravo i da uslovi da se, kod poslova kod kojih se sredstva za dopunsko finansiranje koriste pre definitivno završenog posla i konsolidacije duga (parcijalne isporuke, situacije i sl.) osigura i rizik proizvodnje za izvoz.

Pored ovih poslova JUBMES banka se bavi i **osiguranjem izvoznih poslova** od nekomercijalnih rizika i učestvuje u osiguranju izvoznih poslova od komercijalnih rizika.¹⁵²

Predmet **osiguranja** bila su potraživanja nastala u vezi sa izvoznim poslovima, navedenim u *Opštim uslovima za osiguranje izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika*¹⁵³: isporuka robe i usluga i izvođenje investicionih radova u inostranstvu na kredit; isporuka jugoslovenske robe konsignacionom skladištu i prodaja te robe na kredit; ulaganje imovine u sopstvena ili mešovita preduzeća u inostranstvu ili u poslovne jedinice u inostranstvu;

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² U skladu sa *Zakonom o finansiranju i osiguranju izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika* („Sl. list SFRJ“, br. 71/73 i 52/79), kao i u skladu sa *Opštim i posebnim uslovima osiguranja* koje utvrđuje Banka.

¹⁵³ *Opšti uslovi za osiguranje izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika*, JUBMES banka, Beograd, novembar 1980. godine.

potraživanja u vezi sa istraživačkim projektima i izradom studija u inostranstvu; dati avansi i depoziti za učešće na licitacijama, ispunjavanje ugovornih obaveza, proizvodnja robe za izvoz po posebnim porudžbinama; potraživanja u vezi sa davanjem u zakup brodova i opreme stranim licima.

Predmet osiguranja su bile i štete nastale u vezi sa imovinom uloženom u sopstvena ili mešovita preduzeća ili poslovne jedinice u inostranstvu: nacionalizacija, eksproprijacija, nemogućnost raspolaganja imovinom u trajanju od najmanje 12 meseci zbog mera preduzetih od strane države u kojoj je izvršeno ulaganje; uništenje ili oštećenje imovine u slučaju rata, odnosno političkih događaja.

Osiguranje izvoznih kredita pokrivalo je ne samo potraživanje poverioca, već i troškove i štete koje je pretrpeo osiguranik u vezi sa otklanjanjem neposredne opasnosti nastupanja osiguranog slučaja. *Opštim uslovima* nisu bili pokriveni troškovi penala i zatezne kamate.

Naknada štete osiguraniku vršila se samo u slučaju da se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj, odnosno samo u odnosu na ona potraživanja koja su navedena u polisi osiguranja.

Obaveza za isplatu naknade iz osiguranja smatrala se dospelom u slučaju da osiguranik nije mogao da naplati potraživanje od inostranog dužnika usled okolnosti koje su detaljno uređene u *Posebnim uslovima osiguranja*.

Osiguranik je ostvarivao pravo na pokriće iz osiguranja ukoliko nije mogao da naplati potraživanje:

- dospelo potraživanje u roku od 6 meseci od dana dospeća, ako je dužnik država ili državna organizacija, ili lice za koje garantuje država ili državni organ;
- usled političkih događaja u zemlji dužnika ili rata države čiji je državljanin dužnik;
- opšteg moratorijuma plaćanja ili zabrane transfera do isteka ovih zabrana;
- zabrane uvoza robe ili jednostranog raskida ugovora od strane države ili državne organizacije kao kupca;
- zaplene, oštećenja ili uništenja robe od strane države ili onemogućavanja na drugi način preduzeća da raspolaže svojom robom;
- katastrofalnih elementarnih nepogoda.

Naknada iz osiguranja je bila limitirana na 90% od sume osiguranja.

Prema *Opštim uslovima za osiguranje izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika* utvrđena je obaveza JUBMES banke da pre isplate naknade iz osiguranja prethodno odbije:

- otplate duga u neugovorenoj valuti;
- plaćanja koja je za račun ili u ime dužnika izvršio sam dužnik, odnosno lice koje je on ovlastio;

- cenu prodate, a zatim vraćene robe odnosno iznos dobijen ostvarivanjem založnog prava (ručne zaloge ili hipoteke) ili realizacijom kakvog drugog sredstva obezbeđenja potraživanja;
- protivpotraživanja, otpisi i sl. koji se mogu obračunati umesto dužnikovog plaćanja, kao i drugi ukalkulisani i neutrošeni troškovi;
- dobitke na kursu koje osiguranik ostvari u poslu iz koga je nastalo potraživanje prema dužniku.

Maksimalan period pokrića zavisio je od prirode i specifičnosti iz kojih je nastalo potraživanje po osiguranju:

- za isporuku robe široke potrošnje – do 6 meseci;
- za vršenje usluga – do 12 meseci;
- za isporuku robe trajne vrednosti – do 24 meseca;
- za isporuku serijske opreme i uređaja – do 5 godina;
- za isporuku individualnih mašina, uređaja i postrojenja – do 7 godina;
- za isporuku brodova, kompletnih energetske, industrijskih i drugih objekata i izvođenje investicionih radova u inostranstvu – do 10 godina;
- kod ulaganja u inostranstvo trajanje osiguranja nije moglo biti duže od 15 godina.

Interna akta JUBMES banke omogućavala su preduzećima da banci upute *zahtev za obećanje osiguranja* kao i ponudu za zaključenje ugovora o osiguranju izvoznog posla. Podnosilac ponude bio je dužan da dostavi sve potrebne podatke: o inostranom dužniku – pre svega o njegovom statusu, o poslu (o vrsti i količini robe i/ili usluga, njenoj vrednosti, uslovima, načinu i valuti plaćanja, dinamici isporuke, obezbeđenju plaćanja i sl.), iznosu koji se namerava osigurati, rizicima koji se pokrivaju. Uz ponudu se prilagala sva dokumentacija neophodna za sagledavanje rizika. Na osnovu toga, JUBMES je izdavao tzv. *obećanje osiguranja*, kojim se banka obavezivala da će izvozniku pružiti odgovarajuće obezbeđenje.¹⁵⁴ Ovakvo obećanje osiguranja, predstavljalo je neopozivu ponudu JUBMES-a da, pod uslovima navedenim u obećanju, takav ugovor osigura.

Pri donošenju odluke o obećanju osiguranja izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika JUBMES banka je uzimala u obzir rentabilnost ulaganja i mogućnost da se investicija sama otplati u planiranom roku. Takođe je vršena i procena u kojoj meri takvo ulaganje doprinosi izvozu jugoslovenske opreme i plasmanu robe, dugoročnosti odnosa sa stranim partnerom, mogućnošću transfera jugoslovenske tehnologije, kao i da li je moguć transfer dobiti.

Pored toga postojali su i drugi uslovi, zavisno od roka otplate, odnosno osiguranja kredita:

- kod izvoznih poslova sa naplatom potraživanja do dve godine, zahtevalo se da izvozni posao: a) doprinosi unapređenju robne razmene i uravnoteženju platnog bilansa; b) da je u skladu sa utvrđenim predmetom osiguranja; c) da je u skladu sa regionalnom usmerenošću

¹⁵⁴ Obećanje osiguranja bilo je vremenski ograničeno, uz mogućnost produženja roka trajanja. Dato obećanje moglo se i otkazati u slučaju da je u zemlji stranog partnera došlo do radikalnih promena koje bi zaključenjem izvoznog posla sigurno dovele do ostvarenja osiguranog slučaja.

- utvrđenom društvenim planom; d) da garancija za obezbeđenje naplate potraživanja maksimalno obezbeđuje naplatu i da je u skladu sa međunarodnom praksom;
- kod izvoznih poslova sa naplatom preko dve godine preduslov je bio da izvozni posao ispunjava sledeće uslove: a) da doprinosi unapređenju robne razmene i uravnoteženju platnog bilansa; b) da je trajanje kredita u skladu sa politikom osiguranja; c) da je u skladu sa regionalnim usmerenjem utvrđenim društvenim planom; d) da garancija za obezbeđenje naplate potraživanja maksimalno obezbeđuje naplatu i da je u skladu sa međunarodnom praksom;
 - kod ugovora o izvođenju investicionih radova u inostranstvu postojali su, pored navedenih i dodatni uslovi: a) obaveza da se, u roku od šest meseci od dana završetka radova u inostranstvu, vrate u zemlju sva oprema korišćena za radove i neiskorišćeni materijali; b) obaveza poštovanja uslova iz ugovora i zabrana menjanja uslova iz ugovora bez saglasnosti JUBMES-a; c) obaveza obaveštavanja JUBMES-a o otpočinjanju radova, zastojkama u izvođenju radova koji su trajnijeg karaktera, datumu primopredaje završenih radova, odbijanja prijema završenih radova, i dr.; d) obaveza podnošenja tromesečnih izveštaja o izvršenim radovima i vrednosti angažovane opreme i materijala.¹⁵⁵

U periodu od 1979. do 1997. godine, uz kreditnu podršku JUBMES banke ostvaren je izvoz na kredit u iznosu od 6,9 milijardi dolara, od čega je refinansiranje i kreditiranje Banke iznosilo 3,6 milijardi dolara ili 53,6% od vrednosti izvoza na kredit.¹⁵⁶

JUBMES banka je u periodu od 1979. do 1993. godine, osigurala izvozne poslove (u gotovom i na kredit) od nekomercijalnih rizika u vrednosti od 10,3 milijardi dolara, omogućivši širu izvoznju ekspanziju u odnosu na kreditirane izvozne poslove.¹⁵⁷

JUBMES banka je davala podršku našim preduzećima i kada su učestvovala u realizaciji projekata u inostranstvu koje su finansirale multilateralne banke (npr. Međunarodna banka za obnovu i razvoj, Interamerička banka za razvoj, Afrička banka za razvoj). Vrednost ove vrste poslova, koje su dobila domaća preduzeća u inostranstvu, u periodu od 1968 do 1992. godine, premašuje milijardu dolara.

JUBMES banka je do početka 90-tih godina bila jedina izvozno-kreditna agencija u regionu Istočne i Centralne Evrope, a od 1990. godine imala je status posmatrača u Bernskoj uniji. Raspadom SFRJ i uvođenjem sankcija UN, nepostojanjem izvoznih poslova, JUBMES banka je 1997. godine izvršila organizacione promene i prestrukturiranje delatnosti. Danas je JUBMES banka komercijalna banka.

¹⁵⁵ Gazivoda, Jelena: *Osiguranje izvoznih kredita u domaćoj praksi*, Revija za pravo osiguranja br.1/2/2004., Beograd, 2004, str. 36-40.

¹⁵⁶ Internet prezentacija JUBMES banke a.d. Beograd: <http://www.jubmes.rs>

¹⁵⁷ Ibid.

4.4. Fond za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova

U periodu od 1997. do 2002. godine, naša zemlja je bila bez nacionalne agencije za izvozne kredite. Posle 2000-te, sa ponovnim uspostavljanjem ekonomskih odnosa sa inostranstvom, raste potreba za uvođenjem institucionalnog okvira u cilju podsticanja izvoza, a koji je u skladu sa opšteprihvaćenim, međunarodnima pravilima.

Početkom 2002. godine Savezna vlada SRJ donela je **Zakon o Fondu za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova** (Sl. list SRJ br.3/2002) na osnovu koga je osnovan *Fond za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova- SMECA*¹⁵⁸, sa statusom pravnog lica, koje za svoje obaveze u pravnom prometu odgovara celokupnom svojom imovinom, odnosno država (tadašnja Savezna Republika Jugoslavija) **ne odgovara** za obaveze Fonda u pravnom prometu. Sredstva za osnivanje Fonda (u iznosu od USD 5.000) obezbedilo je Savezno ministarstvo za ekonomske odnose sa inostranstvom.

Sredstva za rad Fond stiće iz: premija osiguranja, donacija, kredita međunarodnih i domaćih finansijskih institucija; naknada od pruženih usluga i drugih delatnosti, a u skladu sa Zakonom.

U okviru *programa Svetske banke za podršku izvozu*, čija je osnovna delatnost primarno usmerena na pružanje finansijske podrške pri osnivanju izvozno-kreditnih agencija u zemljama u razvoju i zemljama u tranziciji, bio je uključen i projekat o osnivanju Fonda za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova.

Prema projektu Svetske banke, bilo je predviđeno da na početku svog poslovanja Fond pruža podršku i uvoznim poslovima putem odobravanja pokrića od nekomercijalnih rizika stranim kompanijama kako bi se stvorili uslovi za veću sigurnost u poslovanju stranih kompanija na našem tržištu i kako bi se doprinelo unapređenju regionalne trgovine putem saradnje novoosnovanih agencija u zemljama u tranziciji sa izvozno-kreditnim agencijama i inostranim bankama iz razvijenih zemalja, kroz podelu rizika na bazi reciprociteta.

Fond je osnovan sa ciljem unapređenja i stimulisanja izvoznih poslova, odnosno radi osiguranja (od komercijalnih i nekomercijalnih rizika) i finansiranja spoljnotrgovinskih poslova.

„Fond za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova – SMECA (*Serbia and Montenegro Export Credit Agency*) je specijalizovana finansijska organizacija koja pruža neophodne finansijske usluge izvozno orijentisanim preduzećima. Osnovne usluge Fonda su:

- osiguranje izvoznih poslova,
- finansiranje obrtnog kapitala za proizvodnju robe za izvoz,

¹⁵⁸ Serbia and Montenegro Export Credit Agency

- izdavanje garancija za učešće na licitacijama, za dobro izvršenje poslova i za povraćaj avansa,
- faktoring ili otkup potraživanja po osnovu izvoza pre dospeća,
- obezbeđivanje garancija za uvoz mašina i opreme neophodnih za proizvodnju robe za izvoz i
- obezbeđivanje tehničke pomoći izvoznicima.

Prema projektu Fond bi trebao da ima početni kapital u visini od USD 30 miliona. Svetska banka je obezbedila IDA kredit u visini od USD 11.5 miliona, dok je Vlada Italije obezbedila donaciju u visini od EUR 10 miliona. Ostatak sredstava je trebao da bude obezbeđen u narednom periodu iz sredstava bilateralnih i multilateralnih donacija.

Fond je maja 2004. primljen u članstvo Praškog kluba Bernske unije.¹⁵⁹

Fond nije mogao da ostvari funkciju nacionalne agencije za kreditiranje izvoza iz više razloga:

- Osobenost poslovanja svih izvozno-kreditnih agencija u svetu je da država garantuje za obaveze agencija na ime osiguranja izvoza od nekomercijalnih rizika. Sam Zakon (član 3.) propisuje da država "ne odgovara za obaveze Fonda u pravnom prometu";
- Ograničeni i isključivo strani izvori sredstava za poslovanje Fonda direktno utiču na nemogućnost sprovođenja zakonom predviđenih delatnosti Fonda (posebno nemogućnost podrške srednjoročnim i dugoročnim izvoznim poslovima). Saglasno Programu Svetske banke, (imajući u vidu postojeće izvore sredstava za rad, a koja se nalaze na spoljnom računu u inostranstvu), Fond je dužan da prilikom donošenja odluka o finansiranju i garantovanju poslova dobije saglasnost Svetske banke "bez primedbe". Takva procedura znatno utiče na dinamiku donošenja odluka i ograničava samostalnost Fonda.
- Promenom pravnog okvira i uspostavljanjem Državne zajednice SCG prestala je mogućnost za ostvarenje direktne finansijske podrške državne zajednice poslovanju Fonda. S obzirom na činjenicu da Državna zajednica SCG nema budžet, pa stoga ne postoje ni preduslovi za eventualno, naknadno opredeljenje za obezbeđenje sredstava iz budžeta, niti za garanciju države na ime poslova osiguranja od nekomercijalnih rizika.

Imajući u vidu navedena ograničenja u poslovanju Fonda, posebno nedostatak državne garancije za osiguranje izvoza od nekomercijalnih rizika, Republika Srbija je osnovala instituciju sa svim karakteristikama agencije za podršku izvozu – Agenciju za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije.

Narodna skupština Republike Srbije usvojila je 15.05.2009. godine *Zakon o prestanku važenja Zakona o Fondu za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova* („Sl. glasnik RS“ br.36/2009). Tako je od dana stupanja ovog Zakona na snagu, 23.05.2009. godine prestao da važi Zakon o Fondu za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova ("Službeni list SRJ", broj 3/02) kojim je osnovana (SMECA) i Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza

¹⁵⁹ Internet prezentacija Fonda: <http://www.smece.co.yu>

Republike Srbije a.d. (AOFI), osnovana Zakonom o Agenciji za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", broj 61/05), postaje pravni sledbenik SMECE, odnosno preuzima od Fonda za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova zaposlene, prava i obaveze, novčana i neposlovna sredstva, predmete, opremu, sredstva za rad i arhivu, sa stanjem na dan stupanja na snagu ovog Zakona (23.05.2009. godine).

4.5. Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije

Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije (u daljem tekstu Agencija), osnovana je radi podsticanja i unapređenja izvoza i razvoja ekonomskih odnosa Republike Srbije sa inostranstvom. Agencija je osnovana radi iznalaženja dugoročnog rešenja za institucionalnu podršku za podsticanje izvoza koja treba da dovede do kvalitativnog poboljšanja i promene strukture izvoza i povećanja konkurentnosti domaćih proizvoda, a koju može da pruži samo agencija iza koje stoji država.

Zadatak Agencije je da, u cilju strateškog poboljšanja uslova poslovanja izvozne privrede i promene strukture izvoza Republike Srbije, zajednički deluje sa svim razvojnim, finansijskim i ostalim institucijama, ali i sa privatnim stranim kompanijama i institucijama kada za to postoji zajednički interes.

Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije osnovana je Zakonom o Agenciji za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije, objavljenom u „Službenom glasniku RS” broj 61 od 15.07.2005. godine.¹⁶⁰ Osnivački kapital Agencije iznosi 25 miliona EURA.¹⁶¹

Agencija ima svojstvo pravnog lica, sa sedištem u Beogradu, a za obaveze preuzete u pravnom prometu odgovara celokupnom svojom imovinom¹⁶².

Republika Srbija odgovara za obaveze Agencije po osnovu osiguranja izvoza od nekomercijalnih rizika do iznosa koji se utvrđuje zakonom kojim se uređuje godišnji budžet Republike.

Delatnost koju Agencija obavlja predstavlja širok spektar poslova osiguranja i finansiranja izvoza i investicija u inostranstvu, ali kao primarni cilj utvrđeno je da Agencija pruža podršku izvoznim poslovima kroz različite mehanizme osiguranja od komercijalnih i nekomercijalnih

¹⁶⁰ Ustavni osnov za donošenje ovog zakona sadržan je u članu 72. stav 1. tačka 4. Ustava Republike Srbije, prema kojem Republika Srbija uređuje i obezbeđuje, pored ostalog i pravni položaj preduzeća i drugih organizacija, njihovih udruženja i komora.

¹⁶¹ Stupanjem na snagu *Zakona o prestanku važenja Zakona o Fondu za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova* („Sl. glasnik RS“ br.36/2009) AOFI postaje i pravni sledbenik Fonda za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova (SMECA).

¹⁶² Zakonom je predviđeno da se Agencija se organizuje i posluje kao zatvoreno akcionarsko društvo u skladu sa Zakonom o privrednim društvima.

rizika i finansiranje, samostalno ili u saradnji sa domaćim i stranim institucijama (putem sufinansiranja ili refinansiranja):

- osiguranje izvoznih poslova i investicija u inostranstvu domaćih pravnih lica i preduzetnika od nekomercijalnih i komercijalnih rizika;
- finansiranje izvoznih poslova, sufinansiranje izvoznih poslova sa komercijalnim bankama i drugim finansijskim organizacijama i refinansiranje izvoznih kredita komercijalnih banaka;
- finansiranje pripreme izvoza domaćih pravnih lica i preduzetnika po zaključenom ugovoru o izvozu;
- finansiranje investicija konzorcijuma domaćih pravnih lica i preduzetnika na inostranim tržištima radi podsticanja izvoza;
- osiguranje pripreme izvoza domaćih pravnih lica i preduzetnika od nekomercijalnih i komercijalnih rizika po zaključenom ugovoru o izvozu, samostalno ili u saradnji sa drugim osiguravajućim društvima, odnosno agencijama;
- finansiranje stranog kupca ili njegove banke u vezi sa izvozom domaćeg pravnog lica ili preduzetnika;
- osiguranje domaćih banaka i drugih finansijskih institucija od nekomercijalnih rizika u vezi sa garancijama po izvoznim poslovima i investicijama u inostranstvu i zaključenim kreditnim linijama sa stranim bankama;
- izdavanje garancija i drugih jemstava po srednjoročnim i dugoročnim izvoznim poslovima i investicijama u inostranstvu.

Zakon (u članu 4.) definiše pojam nekomercijalnih rizika i taksativno nabroja razloge usled kojih je nemoguće naplatiti potraživanja domaćih pravnih lica i preduzetnika od inostranog partnera:

"Nekomercijalni rizici obuhvataju slučajeve kada nije moguće naplatiti potraživanja domaćih pravnih lica i preduzetnika od inostranog partnera, iz sledećih razloga:

- 1) neplaćanja duga u roku od šest meseci od ugovorenog roka dospelosti, ako je dužnik država, državna organizacija ili lice za koje garantuje država, odnosno državna organizacija;
- 2) političkih događaja u zemlji dužnika ili ratnog stanja u državi čiji je državljanin dužnik sa drugom državom;
- 3) opšteg moratorijuma plaćanja, nemogućnosti konverzije valute zemlje dužnika u konvertibilne valute ili zabrane transfera, do isteka tih zabrana;
- 4) zabrane uvoza robe ili usluga od države ili državne organizacije kao kupca ili korisnika usluga;
- 5) jednostranog raskida ugovora od države ili državne organizacije kao kupca ili korisnika usluga, osim kada je do jednostranog raskida došlo usled povrede carinskih ili zdravstvenih propisa države uvoznika, odnosno države korisnika usluga;

6) zaplene, oštećenja, zabrane raspolaganja ili uništenja robe, učinjenih od strane države ili njenih institucija, od časa prelaska robe preko državne granice do prispeća inostranom dužniku i

7) elementarnih nepogoda.

Pod nekomercijalnim rizicima smatraju se i događaji usled kojih je nastala šteta domaćim licima u vezi sa imovinom investiranom u sopstveno privredno društvo, mešovito privredno društvo ili poslovne jedinice u inostranstvu, i to:

1) nacionalizacija, eksproprijacija ili druge mere države koje se mogu izjednačiti sa nacionalizacijom ili eksproprijacijom;

2) nemogućnost raspolaganja imovinom u trajanju od najmanje 12 meseci zbog drugih mera preduzetih od države u kojoj je izvršeno investiranje;

3) uništenje ili oštećenje imovine usled događaja u ratu koji vodi država u kojoj je izvršeno investiranje imovine, odnosno političkih događaja u toj državi".

Predviđeno je da Agencija osigurava izvozne poslove i od **komercijalnih rizika** za koje, za razliku od nekomercijalnih rizika, **nema garanciju države** po preuzetim obavezama Agencije. Takođe, Agencija će moći da, u saradnji sa drugim osiguravačima, saosigurava ili reosigurava komercijalne rizike po izvoznim poslovima. Zakon ne definiše ovu vrstu rizika, već prepušta Agenciji da ih bliže odredi. (Kod većine stranih agencija, odnosno domaćih osiguravajućih društava koje osiguravaju potraživanja od komercijalnih rizika u pitanju su rizici nemogućnosti naplate potraživanja zbog insolventnosti privatno-pravnog inodužnika ili neplaćanja dužnika u određenom roku, kao i slučajevi kada sudski postupak ili prinudno izvršenje nisu rezultirali naplatom od inodužnika)¹⁶³.

Zakonom je predviđeno da se sredstva za rad Agencije obezbeđuju iz namenskih kredita međunarodnih finansijskih organizacija, donacija domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica kao i drugih izvora, u skladu sa zakonom.

Agencija posluje prema načelima likvidnosti, sigurnosti i rentabilnosti i dužna je da svojim aktima odredi uslove i način očuvanja realne vrednosti sredstava, kao i da preduzima druge mere za zaštitu od rizika svog poslovanja. Agencija je obavezna da, u skladu sa zakonom o računovodstvu i reviziji, vodi poslovne knjige, sastavlja i podnosi računovodstvene izveštaje i izveštaje o poslovanju, da vrši redovnu i vanrednu reviziju o kojoj Agencija podnosi redovan godišnji izveštaj Vladi Republike Srbije, a vanredne izveštaje na zahtev Vlade.

Zakonom su utvrđeni organi Agencije: Skupština, Upravni odbor i Izvršni odbor, kao i njihova ovlašćenja i nadležnosti.

¹⁶³ Zakon o osiguranju Republike Srbije („Sl.glasnik RS“, br. 55/2004, 70/2004 i 61/2005) definiše u sklopu jedne od vrsta osiguranja kredita: «izvozne kredite i ostale rizike povezane sa izvozom, trgovinom i ulaganjem na domaćem i stranom tržištu» (član 10., tačka 14., stav 2). Ovaj Zakon takođe ne definiše komercijalne rizike.

Skuštinu Agencije čine akcionari sa pravom upravljanja¹⁶⁴, predviđeno je da u ime Republike Srbije kao akcionara, pravo upravljanja vrši Vlada Republike Srbije preko svojih predstavnika. Nadležnost Skupštine je da

- donosi Statut Agencije ;
- donosi akta poslovne politike;
- donosi akta kojima će se bliže urediti uslovi i način obavljanja delatnosti Agencije;
- razmatra godišnje izveštaje Upravnog odbora i Izvršnog odbora;
- usvaja godišnji račun Agencije i odlučuje o upotrebi i raspoređivanju ostvarene dobiti, odnosno pokriću gubitaka;
- odlučuje o povećanju kapitala Agencije i visini ulaganja u osnovna sredstva Agencije;
- odlučuje o iznosu i strukturi rezervi sigurnosti ;
- imenuje i razrešava članove Upravnog odbora ;
- odlučuje o statusnim promenama i promenama pravne forme Agencije;
- imenuje i razrešava revizora;
- donosi plan razvoja i program rada Agencije;
- donosi poslovnik o svom radu;
- obavlja i druge poslove utvrđene ovim zakonom, zakonom kojim se uređuje pravni položaj privrednih društava i Statutom Agencije.

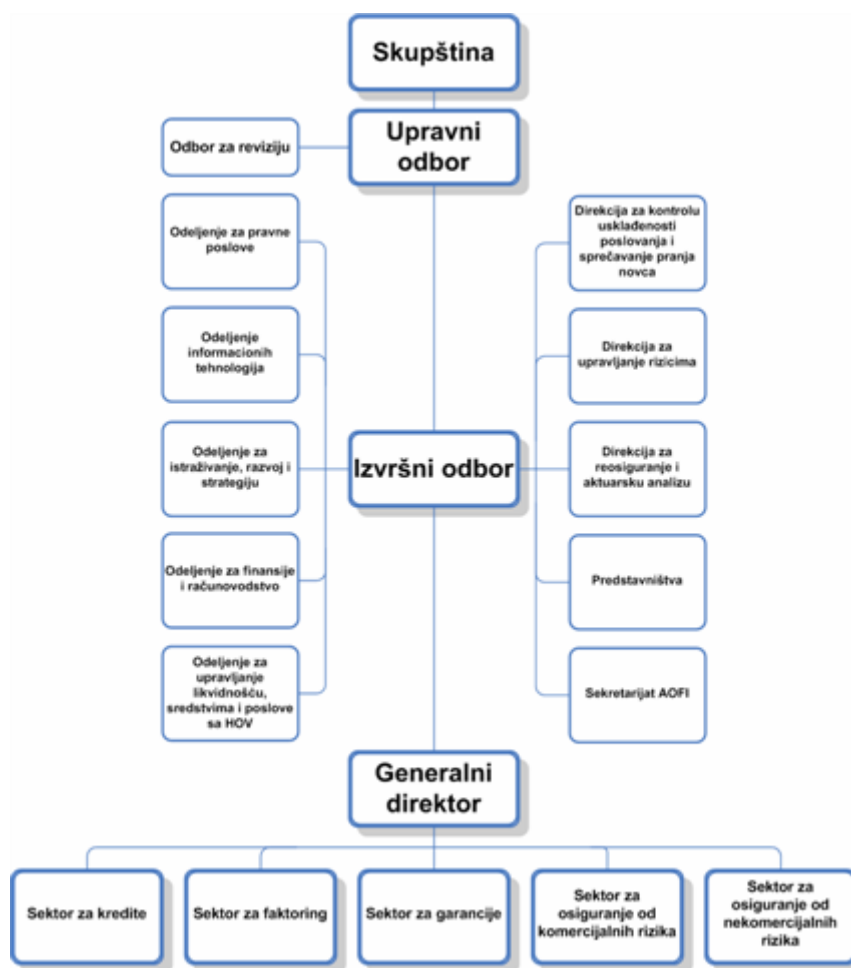
Upravni odbor ima predsednika, zamenika predsednika i tri člana, koje imenuje i razrešava Skupština Agencije. Nadležnost Upravnog odbora Agencije je da, između ostalog, saziva sednice Skupštine Agencije; podnosi Skupštini Agencije izveštaj o svom poslovanju; daje smernice Izvršnom odboru za ostvarivanje poslovne politike; izdaje akcije i utvrđuje njihovu vrednost, kao i vrednost imovine Agencije, u skladu sa zakonom.

Upravni odbor bira članove Izvršnog odbora Agencije (koji su ujedno i izvršni direktori, a predsednik Izvršnog odbora je generalni direktor Agencije).

Zakonom su propisani opšti akti Agencije i obavezna sadržina Statuta:

- nazivu i sedištu Agencije;
- delatnosti, odnosno poslovima;
- organima Agencije, delokrugu, odgovornosti i načinu odlučivanja organa;
- zastupanju Agencije i odgovornosti za obaveze;
- raspodeli dobiti i snošenju gubitaka;
- načinu formiranja i korišćenja fondova i sredstava rezervi Agencije;
- unutrašnjoj organizaciji Agencije;
- opštim aktima i načinu njihovog donošenja;
- načinu i postupku izmene Statuta;
- drugim pitanjima od značaja za rad i poslovanje Agencije, u skladu sa zakonom.

¹⁶⁴ Statutom Agencije se utvrđuje minimalan broj akcija kao uslov za članstvo u Skupštini Agencije.

Izvor: www.aofi.rs, januar 2010.

Međunarodna saradnja

AOFI je uspostavila saradnju i potpisala ugovore o saradnji sa brojnim međunarodnim institucijama i bankama. Od decembra 2006. godine AOFI je postala članica Praškog kluba Bernske unije. U januaru 2008. godine AOFI je primljena u članstvo FCI - Factors Chain International – međunarodne faktoring asocijacije koja ima preko 200 članica iz 65 zemalja sveta. Od aprila 2008. godine AOFI je članica BACEE – međunarodnog udruženja institucija i banaka centralne i istočne Evrope.

AOFI je potpisala i ugovore o saradnji sa sledećim izvozno-kreditnim agencijama:

- MBDP - Makedonija - maj 2006. godine
- IGA BIH – Bosna i Hercegovina - septembar 2006. godine
- SID - Slovenija - septembar 2006. godine
- SACE - Italija - novembar 2006. godine
- UZBEKINVEST - Uzbekistan - maj 2008. godine
- EXIMBANK RO - Rumunija - maj 2008. godine
- EGFI – Iran - novembar 2008. godine

- BAEZ - Bugarska - april 2009. godine
- BELEKSIMGARANT - Belorusija - septembar 2009. godine i
- EXIMBANKA SR - Slovačka - novembar 2009. godine

Delatnost Agencije

Prema dostupnim podacima Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije za sada se bavi samo kreditiranjem izvoza, sufinansiranjem i refinansiranjem izvoza u saradnji sa poslovnim bankama i osiguranjem kratkoročnih potraživanja od komercijalnih rizika i nekomercijalnih rizika.¹⁶⁵

Sufinansiranje i refinansiranje izvoza

AOFI u saradnji sa poslovnim bankom izvoznika vrši sufinansiranje i refinansiranje izvoza, a procedura odobravanja kredita traje do 15 dana.

Sufinansiranje: AOFI plasira deo sredstava izvozniku pod važećim uslovima za kategoriju izvoznika kojoj pripada dato preduzeće, s tim da drugi deo traženog kredita finansira poslovna banka pod uslovima koji su dogovoreni sa AOFI (kamatna stopa i svi troškovi do maksimalno 10 % godišnje).

Refinansiranje: AOFI plasira sredstva poslovnim bankama po važećoj kamatnoj stopi za konkretne izvoznike, tako da poslovne banke iz tih sredstava naplaćuju kamatnu stopu na plasmane izvoznicima u iznosu do maksimalno 10 % na godišnjem nivou. Banke zatim mogu da, kroz vezane aranžmane po ovom osnovu (refinansiranje sa sufinansiranjem), plasiraju izvoznicima i deo sredstava iz sopstvenog potencijala gde su kamatna stopa i svi troškovi ograničeni na nivo od maksimalno 10% godišnje

Bonitetni izveštaji: AOFI je razvila sopstveni metodologiju za ocenu boniteta zajmotražioca koji je razvijen po uzoru na metode koje se primenjuju u evropskom bankarskom poslovanju, sa ciljem zaštite od rizika i koji priznaju nacionalni regulatorni organi kao dobru osnovu za ocenu stepena rizičnosti plasmana. Metodologija obuhvata skup kvantitativnih / finansijskih i kvalitativnih / nefinansijskih pokazatelja poslovanja. Naknada za izradu bonitetnog izveštaja iznosi od 50 do 150 EURA u zavisnosti od konkretnog slučaja.

Kvantitativni/finansijski pokazatelji su relevantni za utvrđivanje finansijskog rejtinga preduzeća:

- sposobnost preduzeća da iz slobodnog novčanog toka u što kraćem roku otplati sve svoje obaveze;

¹⁶⁵ Agencija za kreditiranje i finansiranje izvoza:

- Odluka o uslovima kratkoročnog kreditiranja i visini kamatnih stopa i provizija.

- Uslovi za osiguranje kratkoročnih potraživanja u inostranstvu od komercijalnih i nekomercijalnih rizika

- mogućnost preduzeća da profitabilno angažuje sve svoje raspoložive resurse;
- sposobnost preduzeća da iz ostvarenih poslovnih rezultata redovno izmiruje dospele obaveze;
- struktura izvora finansiranja preduzeća (odnos sopstvenog i pozajmljenog kapitala);
- likvidnost preduzeća, tj., sposobnosti preduzeća da iz likvidne imovine (gotovina i potraživanja) uredno izmiruje kratkoročne obaveze.

Kvalitativni / nefinansijski pokazatelji poslovanja su oni koji se ne mogu kvantifikovati i do njih se dolazi putem podataka u prijavnom formularu koji popunjava preduzeće, razgovora sa klijentom i posete predstavnika Agencije preduzeću. Tu se pre svega misli na vlasničku strukturu, kvalitet upravljanja (menadžment) i tržišnu poziciju preduzeća (analiza kupaca, dobavljača i konkurencije).

Agencija izdaje garancije, kontragarancije i druge oblike jemstava po srednjoročnim i dugoročnim izvoznim poslovima i investicijama u inostranstvu domaćim pravnim licima koji zadovoljavaju određene uslove i to:

- licitacione garancije,
- garancije za povraćaj avansa,
- garancije za dobro izvršenje posla,
- retencione garancije i
- garancije za održavanje.¹⁶⁶

Osiguranje izvoza

Ugovor o osiguranju (polisa osiguranja) AOFI može potpisati sa privrednim društvima registrovanim na teritoriji Republike Srbije koja se bave izvoznom delatnošću.

Troškovi u vezi sa izdavanjem polise osiguranja su:

- Trošak pribavljanja bonitetnog izveštaja od ovlašćenih agencija. Bonitetni izveštaj može pribaviti sam podnosilac zahteva za osiguranje ili ga AOFI može pribaviti u njegovo ime. Cena nabavke boniteta varira u zavisnosti od toga iz koje je zemlje kupac za kojeg se traži informacija i koliko brzo treba dostaviti izveštaj.
- Jednokratna naknada za obradu zahteva (2.000 dinara).

Visina premije osiguranja zavisi od sledećih faktora:

- rizik zemlje u koju se izvozi (po OECD klasifikaciji);
- obim izvoza koji se osigurava;
- uslovi plaćanja stranog kupca;
- bonitet kupca;
- ranija iskustva izvoznika u vezi sa naplatom potraživanja u inostranstvu

¹⁶⁶ AOFI: *Odluka o uslovima izdavanja garancija i visini provizija za izdavanje garancija i drugih oblika jemstva.*

Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije a.d. Beograd vrši osiguranje kratkoročnih potraživanja po izvoznim poslovima od komercijalnih i nekomercijalnih rizika u skladu sa ***Uslovima za osiguranje kratkoročnih potraživanja u inostranstvu od komercijalnih i nekomercijalnih rizika*** donetim Odlukom upravnog odbora Agencije 26.02.2009. godine.

Predmet osiguranja prema ovim Uslovima su kratkoročna novčana potraživanja osiguranika na osnovu isporučene robe ili izvršenih usluga dužnicima, nastala i prijavljena u osiguranje u periodu važenja ugovora o osiguranju i za koja je osiguranik ispostavio fakture dužnicima sa odloženim rokom plaćanja.

Osiguravač (AOFI) sa osiguranikom zaključuje ugovor o osiguranju novčanih potraživanja koja obuhvataju (u celini ili delimično) obračunati iznos po ugovorenoj ceni za isporučenu robu i izvršene usluge, pod uslovima da je:

1. između osiguranika i dužnika zaključen ugovor o isporuci robe, odnosno vršenju usluga,
2. osiguranik ostvario izvoz u vrednosti od najmanje EUR 10.000,00 u prethodnoj godini ili drugi odgovarajući proporcionalni iznos ostvaren u tekućoj godini do trenutka podnošenja zahteva za osiguranje, uz posedovanje ugovora čiji je predmet izvozni posao u vrednosti od najmanje EUR 10.000,00 u tekućoj godini,
3. udeo robe i usluga domaćeg porekla u izvoznom poslu koje je predmet osiguranja najmanje 51%,
4. pozitivno ocenjen bonitet dužnika.

Uslovima osiguranja nisu obuhvaćena:

1. ostala eventualna potraživanja osiguranika prema dužniku ili drugom licu a koja su u vezi sa osiguranim potraživanjem, kao što su: zatezna kamata, ugovorna kazna, penali, potraživanje za izmaklu dobit, gubitak po osnovu kursnih razlika, direktne i indirektne štete, troškovi i druga potraživanja osiguranika prema dužniku koja su nastala ili će nastati kao posledica ostvarenja osiguranog slučaja, i
2. potraživanja izvoznika koji je povezan sa dužnikom tako da su pojedinačno ili međusobno stekli vlasnička ili druga prava na osnovu kojih dužnik i osiguranik direktno i/ili indirektno ostvaruju jednostranu i/ili uzajamnu vlasničku i upravljačku kontrolu, ili su tako međusobno povezani da efekti poslovanja jednog utiču na poslovanje drugog.

Osiguranje potraživanja vrši se zaključivanjem ugovora o osiguranju koji predstavlja polisu osiguranja, a koji se zaključuje uz prethodnu odluku nadležnog organa osiguravača

Ugovorom o osiguranju reguliše se vremenski period njegovog trajanja, a produženje je moguće samo na osnovu nove odluke nadležnog organa osiguravača na osnovu pisanog zahteva osiguranika (30 dana pre isteka).

U skladu sa ovim Uslovima osiguravaju se:

1. rizik insolventnosti dužnika,
2. rizik produženog neplaćanja duga i
3. nekomercijalni rizici.

Rizik insolventnosti dužnika ostvaren je od dana kada je osiguravač primio obaveštenje od osiguranika o pokretanju stečajnog postupka bankrotstvom, sprovođenjem reorganizacije (u smislu domaćeg zakona kojim se uređuje stečajni postupak), odnosno prinudnog poravnjenja, ili drugog odgovarajućeg postupka protiv dužnika sa istovetnim posledicama prema domicilnim propisima zemlje dužnika na osnovu odluke suda ili drugog nadležnog organa.

Osiguranik je dužan da osiguravaču dostavi obaveštenje bez odlaganja, a najkasnije u roku od 30 dana od dana pravnosnažnosti akta nadležnog organa kojim je postupak pokrenut, ili ako određeni akt ne podleže utvrđivanju pravnosnažnosti, od dana kada su nastupile izvršne pravne posledice po ovom aktu za postupak koji se njime pokreće, odnosno sprovodi.

Rizik produženog neplaćanja duga ostvaren je protekom roka čekanja koji se utvrđuje ugovorom o osiguranju i računa se od dana prijema obaveštenja da osiguranik nije naplatio od dužnika potraživanje prijavljeno u osiguranje, koje je dužan da dostavi osiguravaču u roku od tri radna dana od dana isteka uobičajenog roka kašnjenja prema određenom dužniku (rok koji osiguranik uobičajno ostavlja dužniku za plaćanje nakon roka dospelosti potraživanja. Uobičajeni rok kašnjenja dužnika određuje se ugovorom o osiguranju).

Nekomercijalni rizici obuhvataju slučajeve kada nije moguće naplatiti potraživanja domaćih pravnih lica i preduzetnika od inostranog partnera¹⁶⁷, iz sledećih razloga:

1. neplaćanja duga u roku od šest meseci od ugovorenog roka dospelosti, ako je dužnik država, državna organizacija ili lice za koje garantuje država, odnosno državna organizacija;
2. političkih događaja u zemlji dužnika ili ratnog stanja u državi čiji je državljanin dužnik sa drugom državom;
3. opšteg moratorijuma plaćanja, nemogućnosti konverzije valute zemlje dužnika u konvertibilne valute ili zabrane transfera, do isteka tih zabrana;
4. zabrane uvoza robe ili usluga od države ili državne organizacije kao kupca ili korisnika usluga;
5. jednostranog raskida ugovora od države ili državne organizacije kao kupca ili korisnika usluga, osim kada je do jednostranog raskida došlo usled povrede carinskih ili zdravstvenih propisa države uvoznika, odnosno države korisnika usluga;

¹⁶⁷ Definicija nekomercijalnih rizika u Uslovima za osiguranje kratkoročnih potraživanja u inostranstvu od komercijalnih i nekomercijalnih rizika (Član 8.) u skladu sa čl. 4 Zakona o Agenciji za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije.

6. zaplene, oštećenja, zabrane raspolaganja ili uništenja robe, učinjenih od strane države ili njenih institucija, od časa prelaska robe preko državne granice do prispeća inostranom dužniku i
7. elementarnih nepogoda.

Pod nekomercijalnim rizicima smatraju se i događaji usled kojih je nastala šteta domaćim licima u vezi sa imovinom investiranom u sopstveno privredno društvo, mešovito privredno društvo ili poslovne jedinice u inostranstvu, i to:

- nacionalizacija, eksproprijacija ili druge mere države koje se mogu izjednačiti sa nacionalizacijom ili eksproprijacijom;
- nemogućnost raspolaganja imovinom u trajanju od najmanje 12 meseci zbog drugih mera preduzetih od države u kojoj je izvršeno investiranje;
- uništenje ili oštećenje imovine usled događaja u ratu koji vodi država u kojoj je izvršeno investiranje imovine, odnosno političkih događaja u toj državi.

U slučaju da osiguranik nije naplatio svoja potraživanja usled ostvarenja nekog od nekomercijalnih rizika, dužan je da osiguravača obavesti o tome u roku od 3 radna dana od dana dospelosti fakture koju je ispostavio stranom kupcu.

Kada se ostvari osigurani slučaj, osiguravač pokriva štetu osiguraniku u visini dinarske protivvrednosti nenaplaćenih potraživanja obračunate po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan isplate štete, ali maksimalno do visine ugovorenog limita pokrića za određenog dužnika (ugovorom o osiguranju utvđuje se ukupan iznos limita pokrića u EUR za osigurana potraživanja prema svakom dužniku) umanjenog za samopridržaj osiguranika.

Ako se dogodi osigurani slučaj u toku trajanja ugovora o osiguranju, obaveza osiguravača za isplatu štete može se limitirati iznosom maksimalne odgovornosti osiguravača koju osiguravač i osiguranik sporazumno utvrđuju u ugovoru o osiguranju. Period trajanja limita pokrića osiguranja i maksimalna odgovornost osiguravača određuju se ugovorom o osiguranju.

Premija osiguranja određuje se primenom ugovorene premijske stope koja se utvrđuje za svakog dužnika po ugovoru o osiguranju na ukupan iznos svih potraživanja osiguranika prema odnosnom dužniku, nastalih u prethodnom mesecu koje je osiguranik prijavio u osiguranje. Premija osiguranja se utvrđuje u skladu sa pravilima poslovanja osiguravača i opštim aktom osiguravača o visini premijskih stopa.

Premija osiguranja iskazuje se u EUR, a obračunava i plaća u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu NBS na osnovu fakture koju osiguravač ispostavlja osiguraniku, u roku od 3 radna dana od dana njenog prijema. U skladu sa ovim Uslovima za period do punog izmirenja obaveze osiguranik nema bilo kakva prava prema osiguravaču u odnosu na prijavljena potraživanja za koja osiguranik nije u celini platio premiju osiguranja. U slučaju da osiguranik ne izvrši svoju obavezu prestaje obaveza osiguravača da isplati štetu koju osiguranik pretrpi usled nemogućnosti naplate osiguranog potraživanja za koje osiguranik nije platio premiju

osiguranja i osiguravač može jednostrano raskinuti ugovor o osiguranju. Premija osiguranja može se i avansno platiti osiguravaču, pri čemu se način obračuna i plaćanje premije posebno regulišu ugovorom o osiguranju.

Obaveze osiguranika pre zaključivanja ugovora o osiguranju su da:

1. prijavi sve okolnosti i podatke koji su mu poznati ili su mu morali biti poznati uz dostavljanje odgovarajuće prateće dokumentacije, a što je od važnosti za ocenu rizika po zahtevu za osiguranje,
2. dostavi sve podatke i dokumentaciju po naknadnim zahtevima osiguravača,
3. dostavi osiguravaču ugovore o izvozu roba i/ili usluga zaključene sa dužnikom koji su predmet osiguranja.

Obaveze osiguranika po zaključenom ugovoru o osiguranju su da:

1. u roku utvrđenom ugovorom dostavlja osiguravaču pisanu prijavu u osiguranje svih potraživanja prema dužnicima po ugovoru o osiguranju nastalim u prethodnom mesecu,
2. ovlašćenom predstavniku osiguravača omogući pregled poslovnih knjiga i evidencija osiguranika u cilju utvrđivanja ispravnosti i blagovremenosti prijavljivanja podataka i stanja potraživanja prema svakom pojedinom dužniku,
3. bez odlaganja, a najkasnije u roku od 5 radnih dana od dana saznanja, obavesti osiguravača o promenama svih okolnosti koje su od značaja za ocenu rizika i za povećanje opasnosti naplativosti potraživanja, kao i da se uzdrži od preduzimanja radnji koje bi mogle da imaju za posledicu takvo povećanje opasnosti (osiguravač može u toku trajanja osiguranja i sam da proverava bonitet određenog dužnika),
4. na zahtev i u roku koji odredi osiguravač dostavi tražene podatke i dokumentaciju za bilo kog dužnika u vezi sa okolnostima koje prema oceni osiguravača utiču na povećanje rizika,
5. kao dobar privrednik preduzme sve mere i radnje neophodne za naplatu osiguranog potraživanja i za ograničenje nastupanja štetnih posledica po osiguranom slučaju kao što su: prijava potraživanja u stečajnom ili drugom odgovarajućem postupku, realizacija instrumenata obezbeđenja i naplate potraživanja, pokretanje i sprovođenje svih postupaka i radnji koje je moguće sprovesti za naplatu potraživanja u skladu sa domaćim propisima i domicilnim propisima zemlje dužnika, kao i da o tome obavesti osiguravača uz dostavljanje odgovarajuće dokumentacije kao dokaza o njihovom sprovođenju,
6. bez odlaganja prekine isporuku robe ili vršenje usluga dužniku i o tome u roku od tri radna dana obavesti osiguravača kada:
 - utvrdi da dužnik nije izmirio dospelu obavezu prema osiguraniku po isteku uobičajenog roka kašnjenja za potraživanja po ugovoru koji je predmet osiguranja, ili
 - sazna ili bi kao dobar privrednik morao da zna da je dužnik u takvom finansijskom položaju da usled toga ne može da ispunji svoju obavezu plaćanja.
7. obavesti osiguravača da dužnik nije platio potraživanje usled komercijalne reklamacije, u roku od 5 radnih dana od dana njenog prijema (osiguravač će kao odštetni zahtev uvažiti samo potraživanja osiguranika utvrđena pravnosnažnom odlukom suda ili

- drugog nadležnog organa, za slučaj da se osiguranik i dužnik ne mogu dogovoriti o osnovanosti komercijalne reklamacije),
8. bez odlaganja obavesti osiguravača o svakoj eventualnoj ponudi dužnika da vrati robu i o izvršenom povraćaju robe, kao i o razlozima za njeno vraćanje,
 9. obavesti osiguravača o nameravanoj promeni ugovorenih uslova po zaključenom ugovoru sa dužnikom koji je predmet osiguranja (promena ovih uslova može se vršiti uz pisanu saglasnost osiguravača),
 10. obavesti osiguravača o svim promenama statusne prirode koji se odnose na dužnika i osiguranika, u roku od 5 radnih dana od dana sprovedene promene, odnosno kada se radi o dužniku od dana saznanja da je ova promena izvršena,
 11. kao dobar privrednik preduzme propisane, ugovorene i sve ostale mere potrebne da se spreči nastupanje osiguranog slučaja, a ako osigurani slučaj i pored toga nastupi dužan je preduzeti sve što je u njegovoj moći da se ograniče njegove štetne posledice (ako osiguranik ne postupi u skladu sa ovom obavezom, obaveza osiguravača se smanjuje za iznos za koji je nastala veća šteta zbog propusta i/ili nesavesnog postupanja osiguranika),
 12. bez odlaganja obavesti osiguravača o svojoj nameri da dođe u posed robe koja je predmet osiguranja, a radi prodaje iste trećem licu, u cilju otklanjanja štetnih posledica koje su nastale ili mogu nastati usled nepoštovanja ugovornih odredbi od strane dužnika, u kom slučaju će osiguravač posebno razmatrati i odlučivati da li će i u kojoj visini pokriti eventualnu štetu koju je osiguranik pretrpeo,
 13. da blagovremeno postupi po svakom zahtevu osiguravača u vezi sa ugovorom o osiguranju.

Za vreme trajanja ugovora o osiguranju, nakon nastupanja osiguranog slučaja i/ili plaćanja štete, osiguranik je dužan da omogući osiguravaču pregled kompletne knjigovodstvene evidencije i dokumentacije osiguranika koja se odnosi na osigurano potraživanje i/ili koja je u vezi sa ovim potraživanjem.

U slučaju da posle zaključenja ugovora o osiguranju dođe do promena okolnosti u vezi sa osiguranim potraživanjem, osiguravač može na osnovu novih informacija, podataka i dokumenata koji ukazuju na predmetnu promenu, u svakom trenutku na osnovu odluke nadležnog organa:

- 1) smanjiti ili povećati limit pokrića osiguranja,
- 2) smanjiti ili povećati samopridržaj osiguranika,
- 3) isključiti iz osiguranja pojedinog dužnika i
- 4) smanjiti ili povećati premijsku stopu.

Osiguravač je dužan da o svim izmenama iz prethodnog stava bez odlaganja obavesti osiguranika pisanim putem. Izmenjeni uslovi koje je osiguranik prihvatio primenjivaće se samo na potraživanja prijavljena u osiguranje od dana kada je osiguranik primio obaveštenje o tome.

Smatra se da je osiguranik prihvatio izmenjene uslove ako u roku od 8 dana od dana prijema obaveštenja o tome pisanim putem ne obavesti osiguravača da ne pristaje na izmenjene uslove. Ukoliko osiguranik ne prihvati promene uslova ugovor o osiguranju prestaje da važi od dana kada je osiguranik primio obaveštenje osiguravača o ovoj promeni.

Potraživanja nastala u mesecu u kojem ističe ugovor o osiguranju u skladu sa prethodnim stavom ovog člana, a pre isteka njegove važnosti, osiguranik ima pravo da prijavi u osiguranje u roku predviđenom ugovorom. Po prestanku važenja ugovora o osiguranju osiguranik nema pravo podnošenja novih prijava u osiguranje, dok ugovorna prava i obaveze osiguravača i osiguranika ostaju na snazi u skladu sa ovim uslovima za do tada osigurana potraživanja.

Isključenja osiguravajućeg pokrića

Osiguravač nije obavezan da isplati odštetu osiguraniku po određenom potraživanju ili potraživanjima prijavljenim u osiguranje, u vezi sa kojima se ostvari neki od sledećih razloga, odnosno slučajeva:

- 1) *Neispunjavanje ugovornih obaveza osiguranika prema dužniku (neadekvatna isporuka roba, odnosno izvršenje usluga u odnosu na uslove izvoznog ugovora koji je predmet osiguranja, što je imalo za posledicu komercijalnu reklamaciju od strane dužnika).*
- 2) *Neplaćanje premije osiguranja*
- 3) *Nepoštovanje propisa*
- 4) *Obaveza isplate štete isključuje se i u slučaju:*
 - a) neprijavljivanja okolnosti koje utiču na ocenu rizika prilikom podnošenja zahteva za osiguranje i u toku trajanja ugovora o osiguranju, za koje je osiguranik znao ili je kao dobar privrednik morao znati,
 - b) da osiguranik ne dostavi (ili ne dostavi u rokovima) podatke i dokumentaciju u skladu sa ovim Uslovima, ili ako su dostavljeni podaci i dokumentacija neverodostojni, netačni i/ili nepotpuni, automatski prestaje da važi osiguravajuće pokriće za određenog dužnika na koga se podaci i dokumentacija odnose, kao i obaveza isplate štete po ovom osnovu,
 - c) neprijavljivanja ugovora koje je osiguranik zaključio sa dužnikom pre ili nakon zaključenja ugovora o osiguranju, a ti ugovori prema proceni osiguravača bitno povećavaju rizik po ugovoru o osiguranju,
 - d) da osiguranik izvrši promenu uslova plaćanja, sredstava obezbeđenja i drugih ugovorenih uslova po zaključenom ugovoru sa dužnikom koji je predmet osiguranja bez pisane saglasnosti osiguravača,
 - e) da osiguranik ne dostavi osiguravaču obaveštenja u rokovima utvrđenim u ovim Uslovima, ili u slučaju da ne podnese odštetni zahtev sa svom potrebnom dokumentacijom u roku od 30 dana od nastupanja osiguranog slučaja,
 - f) da osiguranik nije preduzeo sve što je u njegovoj moći da kao dobar privrednik naplati dospela osigurana potraživanja
 - g) da osiguranik nije preduzeo sve što je neophodno za očuvanje regresnih prava osiguravača prema dužniku u slučaju isplate po odštetnom zahtevu osiguranika,

- h) da za deo odštetnog zahteva osiguravač ne bi imao pravni osnov za podnošenje regresnog zahteva prema dužniku u slučaju isplate štete osiguraniku (obaveza naknade štete umanjuje se za taj deo odštetnog zahteva),
- i) da osiguranik ne obavesti osiguravača o prerastanju rizika produženog neplaćanja duga u rizik insolventnosti dužnika do isteka roka za podnošenje odštetnog zahteva vezanog za rizik produženog neplaćanja,
- j) da osiguranik i dužnik pre zaključenja ugovora o osiguranju i/ili u vreme njegovog važenja, steknu pojedinačna ili međusobna vlasnička ili druga prava tako da dužnik i osiguranik direktno i/ili indirektno ostvaruju jednostranu i/ili uzajamnu vlasničku i upravljačku kontrolu, ili su tako međusobno povezani da efekti poslovanja jednog utiču na poslovanje drugog,
- k) da osiguranik ima zajednički finansijski interes sa dužnikom, a osiguravač osnovano sumnja da je to uticalo na nastanak štete, ili ukoliko je osigurani slučaj izazvan namerno ili prevarom, na koji način osigurani slučaj nije predstavljao neizvestan i od volje osiguranika i osiguravača nezavisan događaj, ili ako je u času zaključenja ugovora o osiguranju ili podnošenja prijave u osiguranje određenog potraživanja već nastao osigurani slučaj ili je isti bio u nastajanju ili je bilo izvesno da će nastupiti ili ako je već tada prestala mogućnost da on nastane, a osiguraniku ili dužniku su te okolnosti bile poznate ili im nisu mogle ostati nepoznate kao dobrim privrednicima,
- l) da su potraživanja nastala po osnovu isporuke robe ili vršenja usluga pre zaključivanja ugovora o osiguranju,
- m) da je osiguranik namerno podneo netačan zahtev za osiguranje ili namerno prećutao neku okolnost takve prirode da osiguravač ne bi zaključio ugovor o osiguranju da je za istu znao,
- n) da osiguranik ne omogući ovlašćenim predstavnicima osiguravača pregled poslovnih knjiga i evidencija osiguranika u cilju utvrđivanja ispravnosti i blagovremenosti prijavljivanja podataka i stanja potraživanja prema svakom pojedinom dužniku,
- o) da osiguranik na bilo koji način i po bilo kom osnovu dođe u posed robe koja je predmet potraživanja po ugovoru koji se osigurava, (osim u slučaju da osiguranik dođe u posed samo dela robe, za potraživanje po osnovu ostatka robe isporučene dužniku koja nije u posedu osiguranika, osiguravač ostaje u obavezi prema osiguraniku po ugovoru o osiguranju),
- p) da osiguranik ugovorom o ustupanju ne prenese osiguravaču na njegov zahtev pre isplate štete sva prava ili određeni deo ovih prava koja osiguranik ima po osnovu osiguranog potraživanja prema dužniku ili ne preda osiguravaču određene instrumente obezbeđenja po ovom ugovoru.

Kao posledica nastupanja bilo kog od gore navedenih iz prethodnog stava, koji isključuju obavezu osiguravača da osiguraniku isplati štetu:

- osiguranik nema pravo na povraćaj plaćenih premija osiguranja za odnosno potraživanje ili potraživanja,
- osiguranik je obavezan da osiguravaču vrati isplaćeni iznos ili iznose štete na koju osiguranik nije imao pravo usled ostvarivanja isključujućih razloga, sa zakonskom

zateznom kamatom obračunatom od dana uplate štete osiguraniku do dana povraćaja osiguravaču.

Odluku o isključenju obaveze osiguravača za isplatu štete donosi nadležni organ osiguravača.

Podnošenje odštetnog zahteva

Kod ostvarenja nekog od osiguranih rizika, osiguranik je dužan da u roku od 30 dana podnese odštetni zahtev osiguravaču kao i svu potrebnu dokumentaciju kojom se dokazuje ostvarenje osiguranih rizika, a koja je neophodna za rešavanje odštetnog zahteva.

Osiguravač utvrđuje visinu odštete u EUR-ima, a maksimalni iznos odštete je iznos nenaplaćenih potraživanja od dužnika do visine ugovorenog limita pokrića (umanjen za iznos ugovorenog samoprdržaja osiguranika). Odšteta se isplaćuje u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu NBS na dan isplate, u roku od 30 dana od dana prijema poslednjeg dokaza kojim osiguranik dokazuje nastanak osiguranog slučaja i visinu štete. Može se isplatiti i deo štete ako je po zahtevu osiguranika za isplatu štete samo deo podoban za odlučivanje i isplatu, dok o preostalom delu zahteva osiguravač će odlučivati kada za to budu ispunjeni uslovi.

Prelaz osiguranikovih prava prema dužniku na osiguravača

Isplatom odštetnog zahteva po ugovoru o osiguranju na osiguravača se prenose sva osiguranikova potraživanja od dužnika ili njegovog pravnog sledbenika, do visine isplaćene odštete uvećane za sva sporedna potraživanja.

Ukoliko se nakon isplate štete ustanovi da je osiguravač onemogućen u ostvarivanju regresnih prava prema dužniku, osiguravač ima pravo da zahteva od osiguranika da mu vrati isplaćenu odštetu u srazmernom delu i/ili za iznos za koji je osiguravač sprečen u ostvarivanju regresnih prava, uvećanu za zakonsku zateznu kamatu od dana plaćanja odštete do dana povraćaja dužnog iznosa osiguravaču po ovom osnovu.

Ukoliko to osiguravač zatraži, osiguranik se obavezuje da pre isplate odštete (ili nakon ove isplate) ugovorom o ustupanju prenese na osiguravača sva prava ili određeni deo ovih prava koja ima po osnovu osiguranog potraživanja prema dužniku ili njegovom pravnom sledbeniku, kao i da osiguravaču preda odgovarajuće instrumente obezbeđenja po ugovoru o ustupanju u skladu sa zahtevom osiguravača.

Nakon isplate po odštetnom zahtevu, sva plaćanja koja dužnik ili drugo lice vrši po osnovu izmirivanja obaveza po predmetnom potraživanju ili potraživanjima uplaćuju se osiguravaču srazmerno njegovom učešću u šteti koje je određeno samoprdržajem osiguranika, a u slučaju da određena uplata ili uplate budu izvršene u korist osiguranika, isti je dužan da odgovarajući srazmerni deo ovakvih uplata prenese osiguravaču narednog radnog dana od dana njihovog prijema:

1. uplate po osnovu realizacije instrumenata obezbeđenja osiguranog potraživanja,
2. iznose u visini kompenzacija izvršenih po osnovu naplate osiguranih potraživanja,
3. iznose ostvarene ili koje će osiguranik ostvariti po osnovu imovinske koristi koju ima ili bi mogao da ostvari iz posla koji je osnov za osigurano potraživanje,
4. iznose naplaćene u sudskom ili drugom odgovarajućem postupku koji je osiguranik pokrenuo radi naplate osiguranog potraživanja,
5. druge iznose koje je osiguranik primio ili će primiti u vezi sa naplatom osiguranog potraživanja.

Osiguranik može preneti pravo na isplatu odštete na drugo pravno ili fizičko lice samo uz pisanu saglasnost osiguravača, ali se time ne oslobađa svojih obaveza prema osiguravaču.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Istraživanja u ovom magistarskom radu imala su za cilj da eleboriraju teorijska dostignuća u pojedinim razvijenim zemljama tržišne privrede i kod nas u oblasti kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova. U državama koje su bile predmet analize, konstatovano je da sve bez izuzetka, preko svoje ekonomske politike, indirektno utiče na obavljanje spoljnotrgovinske delatnosti, budući da rast izvoza predstavlja jedan od ključnih faktora koji utiču na ekonomski prosperitet zemlje.

Analogno navedenom, respektujući redosled do sada prikazane sistematike izlaganja, moguće je donošenje sledećih bitnih zaključaka:

1. Sa razvojem međunarodnih ekonomskih odnosa i sve većim intenzitetom spoljnotrgovinskog poslovanja preduzeća koja se bave izvoznim poslovima u uslovima globalne konkurencije, a u cilju sticanja komparativne prednosti, sve više prodaju svoje proizvode na kredit, čime postaju sve više izložena različitim i brojnim rizicima od kojih žele da se zaštite.
2. Zbog specifičnosti spoljnotrgovinskog posla, odnosno zbog elementa inostranog i rizici u spoljnotrgovinskom poslovanju imaju specifičan karakter. Osiguranje izvoznih kredita se razlikuje od ostalih vrsta osiguranja izvoznih poslova prvenstveno zbog specifičnosti nekomercijalnih rizika (u koje spadaju pored katastrofalnih rizika i politički rizici) za čije nastupanje nosioci poslovnih aktivnosti ni na koji način ne mogu uticati.
3. Zbog svoje kompaktnosti i koncentrisanosti na prostoru jedne ili više država i zbog toga što u isto vreme pogađaju sve učesnike u poslovnoj aktivnosti na tom prostoru komercijalno tržište osiguranja nije u stanju da za njih pruži pokriće. Zbog toga država (koja ima interes za razvoj spoljne trgovine) na sebe preuzima ovu vrstu osiguranja, s obzirom na to da samo ona ima dovoljna sredstva za pokriće ove vrste rizika. Jedna od funkcija osiguranja izvoznih kredita od nekomercijalnih rizika je i podsticanje izvoza iz zemlje u kojoj je izvršeno osiguranje.
4. Međunarodna razmena roba i usluga vrši se u veoma složenim uslovima, povezanim sa brojnim rizicima koji su, po pravilu, daleko veći od onih koji se javljaju u unutrašnjem prometu. S obzirom na moguće štetne posledice, za izvoznike je od vitalnog značaja da se negativno dejstvo izvoznog rizika neutrališe ili bar u određenoj meri minimizira. Sa tom namerom se u većini zemalja pružaju odgovarajuća obezbeđenja (pokriće) izvoznika putem sistema osiguranja izvoznih poslova, a naročito izvoznih poslova na kredit, od komercijalnih (ređe) i nekomercijalnih (češće) rizika.
5. Početkom XX veka osnovane su prve državne agencije za osiguranje i finansiranje izvoza koje su se zadržale do danas. Može se reći da je za ove institucije, bez obzira na različitu organizacionu i vlasničku strukturu, zajedničko to što se osiguranje od nekomercijalnih rizika obavlja uz garanciju države, odnosno iz budžeta.

6. Multilateralne i regionalne organizacije takođe predstavljaju značajan podsticaj za strane ulagače, budući da se njima umanjuje opasnost realizovanja političkih rizika. Primera radi, Multilateralna agencija za garantovanje investicija (MIGA) pruža zaštitu od četiri vrste političkih rizika: rizik transfera, rizik eksproprijacije i sličnih mera, rizik kršenja i raskida ugovora, rizik rata i građanskih nemira. Navedeni rizici su u Konvenciji o osnivanju MIGA prilično uopšteno definisani čime je ostavljena mogućnost da se ugovori o garanciji prilagođavaju potrebama osiguranja konkretne investicije.

7. Globalizacija svetske privrede, rastuća liberalizacija međunarodnih tokova kapitala i trgovine, međunarodne i regionalne integracije glavne su odlike savremenog doba i istinska realnost kojoj se prilagođavaju sve zemlje širom sveta. Potreba za što slobodnijim i bržim protokom robe, kapitala i ljudi dovela je do osnivanja i jačanja međunarodnih institucija koje na svetskom nivou uspostavljaju nadnacionalna pravila i standarde koji regulišu međunarodnu ekonomiju (u tome se najveći značaj pridaje Svetskoj trgovinskoj organizaciji).

8. Oblast osiguranja izvoznih kredita u svetu je uglavnom regulisana Sporazumom o izvoznim kreditima sa zvaničnom državnom podrškom koji su usvojile zemlje članice OECD-a i koji je prihvaćen od strane većine zemalja sa svih kontinenata. Intencija Sporazuma je da se državnom intervencijom ne ugrozi lojalna konkurencija između izvoznika iz zemalja potpisnica. Pomenuta regulativa je orijentisana na ograničavanje minimalnih kamatnih stopa za finansiranje izvoznih poslova i minimalnih premijskih stopa za osiguranje.

9. Naša zemlja je bila među prvim zemljama u razvoju koje su počele sa sprovođenjem sistema kreditiranja i osiguranja izvoza i investicija u inostranstvu. Razvojni put kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova kod nas prošao je kroz više faza razvoja i sa JUBMES bankom dostigao svoj zlatni period. Pod okriljem JUBMES banke institucija kreditiranja i osiguranja izvoznih poslova ni u jednom važnom segmentu nije zaostajala za, u to vreme, najuspešnijim agencijama ove vrste u svetu.

10. Na žalost, početkom 90-tih godina prošlog veka, uvođenjem ekonomskih sankcija i blokadom domaće privrede prekinuta je ova delatnost. Sa promenama iz 2000. godine, a radi oživljavanja i podsticaja spoljnotrgovinske razmene, ponovo se javlja ekonomski interes institucionalnog organizovanja finansiranja i osiguranja izvoznih poslova.

11. Donošenjem Zakona kojim je na nivou Republike Srbije osnovana Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza stvoreni su institucionalni i zakonski okviri za poslovanje nacionalne Agencije za podršku izvozu sa svim odlikama sličnih institucija u razvijenim zemljama - osiguranja izvoza od nekomercijalnih rizika pruža se uz garanciju države.

12. Kao konačan zaključak, može se konstatovati da će dalji razvoj delatnosti (re) finansiranja i osiguranja izvoznih poslova, naročito osiguranja od nekomercijalnih rizika, svakako, uticati na povećanje konkurentnosti domaćih proizvoda i sigurnosti domaćih izvoznika, a primena međunarodnih pravila u oblasti procene rizika doprineće boljim rezultatima poslovanja ne samo preduzeća-izvoznika već i nacionalne privrede u celini.

LITERATURA

LITERATURA

1. Aaron Goldzimer, Globalization's Most Perverse Secret: The Role Of Export Credit And Investment Insurance Agencies, Environmental Defense
2. Adamović, dr Ljubiša: Teorija međunarodne trgovine, Savremena administracija, Beograd, 1990.
3. Barać, dr S.; Stakić, dr B.; Hadžić dr M.; Ivaniš. dr M. : Praktikum za bankarstvo, FFMO, Beograd, 2005.
4. Bilten "*Inostrana tržišta*" broj 15; Jugoslovenska banka za međunarodnu ekonomsku saradnju a.d. Beograd; mart 2002.
5. Bjelić, Predrag: Necarinske barijere u spoljnoj trgovini, Prometej, Beograd, 2004.
6. Bosanac, Radmila: Sredstva obezbeđenja u poslovima sa elementom inostranosti, Pravo i privreda br. 5-8/2002, str. 853-869.
7. Cvetković, mr Predrag: Rizici podobni za izdavanje garancija MIGA, Pravo i privreda br. 5-8/2002
8. David W. Pearce: MacMillan Dictionary of Modern Economics 4 ed, (prevod), Dereta, Beograd, 2003.
9. Delio E. Gianturco, Export Credit Agencies: The Unsung Giants of International Trade and Finance, Westport, Conn, USA, Quorum Books, 2001.
10. Đurović, dr Radomir: *Međunarodno privredno pravo* - sa obrascima ugovora, XII izmenjeno i dopunjeno izdanje — Savremena administracija, Beograd, 2004.
11. Gazivoda, Jelena: Osiguranje izvoznih kredita u domaćoj praksi, Revija za pravo osiguranja, br. 1/2/2004., Beograd, 2004.
12. Jankovec, Ivica: Osiguranje potraživanja iz spoljnotrgovinskih poslova, Pravo i privreda, God. 39, br. 5/8 (2002), str. 690-696.
13. Kapor, Predrag : Osiguranje izvoznih poslova i kredita, *Finansije*, God. 53, br.9/10 (1998), str. 776-783.
14. Kapor, Predrag: Međunarodne poslovne finansije, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd, 2005.
15. Knežević, Duško: Osiguranje kredita, Beograd, Beogradska bankarska akademija, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, 2007
16. Kovačević dr Radovan: Tranzicija i trgovinska politika, Institut za spoljnu trgovinu, Beograd, 2001.
17. Lopandić, dr. Duško: Osnivački ugovori Evropske unije, Kancelarija za pridruživanje Srbije i Crne Gore Evropskoj uniji, Brograd, 2003.
18. Malcolm Stephens, The Changing Role of Export Credit Agencies (Washington, DC: International Monetary Fund, 1999.),
19. Marović, Boris; Avdalović, Veselin: Osiguranje i upravljanje rizikom; Birografika a.d., Subotica, 2004.
20. Marković, dr Miodrag: Uvod u osiguranje, Čigoja štampa, Beograd, 1999.
21. Novak, Lana: "*Procena rizika ulaganja u zemlju sa posebnim osvrtom na procenu ONDD-a za ulaganja u SiCG*"; Spoljnotrgovinski savetnik br.2/2006, Poslovni biro, Beograd, 2006.
22. Pomfret, Richard: International Trade Policy With Imperfect Competition, Special Papers in International Economisc, 17th August 1992
23. Radošević, Dubravko: Osiguranje i kreditiranje izvoza, Zagreb, Informator, 1986
24. Radović dr. Zoran: "Osiguranje izvoznih kredita"; Institut za uporedno pravo, Beograd, 1989.
25. Radović, dr Zoran: Osiguranje izvoznih kredita: ugovor o osiguranju izvoznih kredita; Institut za uporedno pravo, Beograd, 1989.

26. Radović, Zoran: Osiguranje izvoznih kredita u Evropskoj uniji i našoj zemlji, Pravni život, God. 54, knj. 489, br. 7/8 (2005), str. 67-74.
27. Slavić, Jovan - urednik /Šulejić, Predrag- urednik / Jovanović, Slobodan - urednik: Usklađivanje osiguranja Srbije sa sistemom Evropske unije : Savetovanje, Palić, 12-14. april 2007, Beograd : Udruženje za pravo osiguranja
28. Stojiljković, Vladimir: Osiguranje izvoznih kredita od nekomercijalnih rizika, magistarski rad, Pravni fakultet, Beograd, 1993.
29. Stojiljković, dr Vladimir: Međunarodno privredno pravo, II izdanje, IP Justinijan, Beograd 2003
30. Šulejić, Predrag : Osiguranje investicija, Pravo i privreda, God.39, br. 5/8, 2002
31. Šulejić, Predrag : Pravo osiguranja, Beograd : Univerzitet Singidunum, Fakultet za finansijski menadžment i osiguranje, 2006
32. Todorović Vladimir: Međunarodni ugovori , knjiga 5, tom I, II i III, Trgovina i obligacija, Službeni glasnik, Beograd, 2004.
33. Trifunović, Miljko: Međunarodni platni promet, bankarstvo i monetarni sistem; Naučna knjiga, Beograd, 1988.
34. Unković, dr Milorad: Međunarodno poslovanje, DBR International Publishing, Beograd, 1995
35. Unković, dr Milorad; Stakić, dr Budimir: Spoljno trgovinski i devizni sistem SFRJ, Jugoslavijapublik, Beograd, 1986.
36. Unković, Milorad: Savremena međunarodna trgovina, Beogradska knjiga, Beograd, 2005.
37. Vasiljević, Mirko S: Trgovinsko pravo, 9. izmenjeno i dopunjeno izd., Beograd, Pravni fakultet, 2006
38. Vukadin, Emilija: Ekonomska politika, Dosije, Beograd, 2003
39. Vukmir, Branko: Ugovori o izvođenju investicionih radova u inozemstvu: Ljubljana, Center za i proučevanje sodelovanja z deželami v razvoju, 1988
40. Zlatanović, Zlatko: Pravo Evropske unije, Moć knjige, Beograd, 2003.

Neautorizovani izvori:

1. Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije- Uslovi za osiguranje kratkoročnih potraživanja u inostranstvu od komercijalnih i nekomercijalnih rizika od 26.02.2009. godine
2. Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije: Odluka o uslovima kratkoročnog kreditiranja i visini kamatnih stopa i provizija od 26.02.2009. godine
3. *Arrangement on Officially Supported Export Credits - 2008 Revision*, TAD/PG(2007)28/FINAL, 21-Dec-2007.
4. *Arrangement on Officially Supported Export Credits - 2009 Revision*, TAD/PG(2009) 21, 5 05-Aug-2009
5. Berne Union Guiding Principles, 1 November 2006
6. Berne Union YEARBOOK 2008
7. Berne Union YEARBOOK 2009
8. Commission of the European Communities, Report from the Commission: Experience gained and the convergence achieved in applying the provisions laid down in the Directive on medium and long term export credit insurance; Brussels, 29.4.2002., COM(2002) 212 final.
9. Council Decision 73/391/EEC on consultation and information procedures in matters of credit insurance, credit guarantees and financial credits (OJ L 346, 17.12.1973), as amended by Decision 76/641/EEC: OJ L 223, 16.8.1976
10. Council Directive 84/568/EEC of 27 November 1984 concerning the reciprocal obligations of export credit insurance organizations of the Member States acting on behalf of the State or

- with its support, or of public departments acting in place of such organizations, in the case of joint guarantees for a contract involving one or more subcontracts in one or more Member States of the European Communities, Official Journal L 314 , 04/12/1984, p. 0024 - 0027
11. Council Directive 98/29/EC of 7 May 1998 on the harmonization of the main provisions concerning export credit insurance for transactions with medium and long-term cover, Official Journal L 148, 19/05/1998, p.0022-0032.
 12. Euler Hermes: Credit insurance supports companies profitable growth, Paris, 2006.
 13. Export Credit Guarantee Department – ECGD: Report On The Comparison of Export Credit Agencies, London, 2004
 14. Export Credit Guarantee Department: ECGD s Business Principles, London, December 2000.
 15. Governance Matters IV: Governance Indicators for 1996-2004. Dostupno na: <http://www.worldbank.org/wbi/governance/govdata/> .
 16. ICISA (The international Credit Insurance& Surety Association): Development in Credit & Political Insurance, 2000, 2002.
 17. Konvencija o osnivanju MIGA (Convention Establishing the Multilateral Investment Guarantee Agency), 12. aprila 1988. godine
 18. Officially Supported Export Credits and the Financial Crisis: *Measures Taken at the National Level by the Participants to the Arrangement*, JT03270318 [TAD / PG (2009)17/FINAL], 30 June 2009
 19. ONDD: Investment insurance - General terms (76 - 02)
 20. ONDD: Overall agreement – General terms (664 - 02),
 21. Opšti uslovi za dopunsko kreditiranje izvoza i Upustvo o sadržini i postupku podnošenja zahteva za dopunsko kreditiranje, JUBMES banka, Beograd, 13.07.1989.godine (u prilogu).
 22. OECD: Premium and Related Conditions: Explanation of the Premium Rules of The Arrangement On Officially Supported Export Credits (The Knaepen Package) 1997, TD/PG(2004)10/FINAL, 06-Jul-2004.
 23. Principles For The Management Of Credit Risk, Consultative paper issued by the Basel Committee on Banking Supervision, Basel, July 1999.
 24. Proposal for a Council Decision on consultation and information procedures in matters of credit insurance, credit guarantees and financial credits (Codified version), COM/2004/0159 final - CNS 2004/0056
 25. Svetska trgovinska organizacija: Sporazumom o subvencijama i kompenzatornim merama, Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, <http://www.wto.org>
 26. Working Party on Export Credits and Credit Guarantees: *Revised Council Recommendation on Common Approaches on the Environment and Officially Supported Credits*, TAD/ECG(2007)9, 12-Jun-2007.
 27. Zakon o Agenciji za osiguranje i finansiranje izvoza Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br.61 od 15.07.2005. god.
 28. Zakon o finansiranju osiguranja izvoznih poslova protiv nekomercijalnih rizika, „Službeni list SFRJ”, br. 71 od 28.12.1973. i 52 od 19.10.1979.
 29. Zakon o Hrvatskoj banci za obnovu i razvitak (»Narodne novine«, broj 138/2006); Uredba o osiguranju izvoza, Vlada Republike Hrvatske, 05.06 2007. godine; Statut Hrvatske banke za obnovu i razvitak, 21.03.2007. godine
 30. Zakon o Jugoslovenskoj banci za međunarodnu ekonomsku saradnju (Sl. list SFRJ, br. 55/78, 37/87 i 77/88)
 31. Zakon o osiguranju Republike Srbije („Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 55/2004, 70/2004 i 61/2005)

32. Zakona o prestanku važenja Zakona o Fondu za osiguranje i finansiranje spoljnotrgovinskih poslova („Sl. glasnik RS“ br.36/2009)

Elektronski izvori:

[http:// www.eulerhermes.com](http://www.eulerhermes.com)

[http:// www.exim.gov](http://www.exim.gov)

[http:// www.miga.org](http://www.miga.org)

[http:// www.oekb.at](http://www.oekb.at)

[http:// www.opic.gov](http://www.opic.gov)

[http:// www.sace.it](http://www.sace.it)

<http://www.atradius.com>

<http://www.berneunion.org.uk>

<http://www.coface.com>

<http://www.cofacerating.com>

<http://www.ecgd.gov.uk>

<http://www.eupora.eu.int/eur-lex>

<http://www.hbor.hr>

<http://www.igabih.com>

<http://www.imf.org>

<http://www.jubmes.rs>

<http://www.mbdp.com.mk/>

<http://www.oecd.org>

<http://www.ondd.be>

<http://www.smeca.co.yu>

<http://www.wto.org>

<http://www.worldbank.org>

<http://www.standardandpoors.com/ratings>

<http://www.moody.com>

<http://www.ihsglobalinsight.com/CountryIntelligence>